

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Frede Pries Nielsen

Byskriveren
i
Rudkøbing

Et opfindergeni fra 1800-tallet

Farfars Forlag
Videhæk

Byskríverén
í
Rudkóbíng

Farfars Forlag

Frede Bries Nielsen

Byskriveren
i
Rudkøbing

Farfars Forlag

Frede Pries Nielsen
BYSKRIVEREN I RUDKØBING

FARFARS FORLAG
Videbæk

Lay-out og indbinding:
SVANENS FORLAG, Videbæk

Trykning:
TOPTRYK, Rinkenæs

ISBN 87-88650-04-9

* PETER RASMUSSEN *

(Litografi efter maleri af J. C. Richard
1855. Det kgl. Biblioteks billedsamling)

FORORD

Adskillige må nævnes som medforfattere til denne mindebog om den historiske, langelandske personlighed, byskriver Peter Rasmussen (1790-1865).

Den primære del af bogen er skrevet af Peter Rasmussen selv, idet bogen rummer en gengivelse af hans erindringer og uddrag af en anden af de bøger, han skrev og udgav. Endvidere citeres artikler eller taler af, nævnt i alfabetisk rækkefølge: Frederik Ahlefeldt, J. Chr. Bay, St. St. Blicher, Herm. Borgstrup, H. A. Hansen, Hansen-Lavind, Arne Hoff, Chr. Kiilsgaard, Vagn Lundbye, Ole Mortensøn og Rosenstand. De fleste af døde, og de har jo ikke kunnet spørges om tillidelse. Det er de nulevende heller ikke blevet - undskyld! -, men de ser utvivlsomt alle gerne, at det er sket til dette formål: at hædre mindet om et meget storladent menneske, hvis navn og livsindsats er på vej til at gå i glemmebogen.

Mindebogens udgivelse er blevet muliggjort ved velvillig økonomisk støtte fra AMTSSPAREKASSEN LANGE LAND og LANGE LANDS BANK, og for denne gode støtte takker jeg hjerteligst. Ligeledes for god hjælp fra RUDKØBING BYHISTORISKE ARKIV.

Frede Pries Nielsen.

INDHOLD

	Side
St. St. Blicher om Rasmussen - 1843	11
Vagn Lundbye om Rasmussen - 1977	13
Byskriveren om sig selv	15
Et inderligt ønske	69
Byskriverens død i 1865	77
J. Anker Larsen om Byskriveren	78
Herman Borgstrup om Byskriveren	79
P. Rasmussen som opfinder	86
Byskriveren som skribent	88
Besøg af en amerikaner	91
Chr. Kiilsgaards mindetale.....	94
"Møde" med Byskriveren	99
Byskriverfesten	108
Byskriveren og "Generalen"	110
En artikel i Højskolebladet	112
Sagkundskaben om geværene	114
Reddede grevskabet	122
Colt og Rasmussen	124
Et geni, der måske kunne have ændret historiens forløb	129
Efterkommere	135
Silhouetklip af Byskriverfamilien	140

ST. ST. BLICHER OM

RASMUSSEN - 1843

Digterpræsten St. St. Blicher skrev 1843 rejsebrevsserien "MIN ØREISE" i Randers Amts Avis og fortalte her under overskriften RASMUSSEN:

"Fra Storebelt mellem Thorseng og Langeland seer Man over Rudkjøbing to Veirmøller tæt ved hinanden og mellem dem en Bygning, som har Lighed med Rundkirke. "Hvad har den at betyde?". Det er den rasmussenske Hørberedning. Den er værd at see - at eftergjøre. Han har faaet en offentlig Belønning for samme kostelige Opfindelse, der maaskee er saa meget værd, som en af de mange Valtser har kostet ham. Præmier maa være smaalige. At Opfinderen er bondefødt, er ogsaa en Omstændighed. Ved saadan Leilighed spørges ikke "Hvad?", men "Hvem?". At han har seet sig nødt til at sælge det Dampmaskineri, der nødvendigviis udfordredes til Værkets kraftige Drivt, er et af de smaa Exempler paa Statseconomien - de store tale vi ikke om - Gud bevare min Mund!

Men der er endnu Eet, jeg vil tale om, raabe om, saa høit jeg kan!

Denne samme Langelænder har derfremfor udfundet et "Locostativ", der vil realisere Kants og andre menneskevenlige Philosophers Idee: D e n e v i g e F r e d .

Det er en bøsse, med hvilken Man, uden at lade, skyder ligesaa mange Kugler ud, som der er Secunder i Minutet. Tusinde Mand kan inden fem Minuter tilintetgjøre hundredtusinde indbrydende Fjender. Det er et Defensivtvaaben, af den Beskaffenhed, at det stopper alt Offensivt. En Hær af Hundredtusinder er ikke tjent med at skydes ned fra Grøtveolde, Hækker, Trær og Huse, uden

Modstand, uden Forhindring. Ethvert Angreb vil aldeles mislykkes; jo større Invasionshær, jo større Nederlag. Om den og bruger samme Vaaben, hjælper det den Intet; just fordi den bevæger sig, og Forsvarerne holde sig roligt: derfor har jeg benævnet Vaabenet "Locostativ". Opfinderen har foreviist Bøssen paa behørig Steder, og har viist dens forbausende Virkninger, uden at heraf er taget behørig Notits. Han er af en Englænder, der havde faaet Snu om Opfindelsen, forgjæves budt Tusinder for Hemmeligheden; men den ædle Almeenefredstifter, som herover har næsten ganske tilsat sin ikke ubetydelige Formue, er for god Dannemand til at sælge en Udlænding, hvad der tilhører Fædrelandet - men han er dansk, derfor er det vel, han hverken paaskjønes eller belønnes. Er der da Ingen, som vil gjøre dette? Skulde vi da ikke have saa mange dansksindede Mænd, som ville slaae sig sammen og hævde vor Nutid og Fremtid en Ære - en Herlighed, som et Udland siden kunde tilegne sig? Blot een Sommers Tivoli-Billetter! - Men snart! strax!! ellers bliver det rimeligviis bagefter.

Pressens Opfindelse var en aandelig Meddelelse i det Store, Dampskibsfarten var et dito Befordringsmiddel. Hos G u t t e n b e r g og F u l t o n skal staae med uudslettelig Lapidarskrift: R a s m u s s e n .

VAGN LUNDBYE OM

RASMUSSEN - 1977

Forfatteren Vagn Lundbye kom i et radioforedrag i februar 1977 ind på en omtale af byskriver P. Rasmussen og hans revolvergevær og sagde herom ifølge båndoptagelse:

- Byskriver P. Rasmussen var møller i Rudkøbing og ejede blandt andet Rudkøbing Bymølle.... Man skal se ham for sig, når han går ude i Vejlø og eksperimenterer med de opfindelser, han hele tiden beskæftigede sig med, først og fremmest hans repetérgevær.

Det lykkedes ham omkring 1832-35 at konstruere et gevær, som kunne skyde ca. 100 skud i minuttet. Han tog over til kong Frederik den Sjette. Kongen syntes, geværet vejede for meget og bad ham gå hjem og lave det om. Det gjorde han. Og i 1842 kunne han tage over med et gevær, der kun vejede halv så meget og stadig var i stand til at skyde ca. 100 skud i minuttet.

Geværet blev prøvet for en såkaldt bøssekomité - der iøvrigt blev ledet af en af mine forfædre, den senere krigsminister Christian Carl Lundbye. Han syntes ikke, det var noget særligt. I hvert fald forkastede han det, og mølleren måtte så tage hjem med uforrettet sag.

Derefter maa man sige, at historien omkring byskriveren deler sig. For det første sker der det, at der er folk, der har hørt om det gevær. For eksempel Steen Steensen Blicher, der tager hened for at få det demonstreret. Han er meget fascineret over det og tager hjem og skriver en artikel om det.

Helt i Amerika var der folk, der hørte om det gevær, som byskriveren gik og skød med her i

Rudkøbing, og der kom en mand herover, som fik demonstreret geværet ude i Vejlen. Også han var meget fascineret af geværet og bad om at få patentet og rettighederne til det.

Byskriver Rasmussen nægtede dette. Han var ikke klar over, hvad et sådant gevær kunne bruges til, hvis det kom til Amerika.

Manden måtte saa rejse derfra med uforrettet sag. Og alligevel ikke. Han havde set nok, nemlig. Hans navn var Colt. Han rejste hjem og konstruerede verdens første repetérgevær, helautomatiske gevær, og er jo senere blevet ret berømt på dette.

Den anden del af historien ligger for så vidt indenfor familien, idet den senere krigsminister C. Carl Lundbye, som forkastede geværet, var således indirekte, kan man sige, med til, at hans broder, den nok så bekendte landskabsmaler Johan Thomas Lundbye seks år senere døde, da han var med i Treårskrigen, og et af disse gamle geværer gik af, da en geværpyramide faldt sammen. Et af de geværer, han broder havde foretrukket fremfor byskriver P. Rasmussens repeterende gevær.

Treårskrigen 1848-50 var jo i overvejende grad en prøveklud for krigen i 1864, som senere, det lagde Bismarck i hvert fald aldrig skjul på, skulle overbevise Tysklands politikere om betænkeligheden af at gå i krig med Frankrig, som de gik i 1870. 1. Verdenskrig er en revanche for denne krig, 2. Verdenskrig er en revanche for 1. Verdenskrig. Altså kan man med andre ord sige, at hvis denne bøssekomite i sin tid havde lyttet til Rasmussen, da han kom med sit gevær, kunne hele verdenshistorien have set anderledes ud. Vi havde ingen krig mod Frankrig 1870, vi havde ikke haft nogen 1. Verdenskrig, vi havde ikke haft nogen 2. Verdenskrig. Vi havde måske levet i Tusindårsriget.

BYSKRIVEREN

OM SIG SELV

Den grundigste kilde til oplysning om byskriver Peter Rasmussens vidtfavnende personlighed må jo være hans egen erindringsbog: "ET PAR BLADE AF MIT LIV OG LEVNED", der udkom i 1862, og som - suppleret med en slægstavle - blev genudgivet i 1907 af hans dattersøn, forlagsboghandler Albert Bayer, Aarhus. Disse erindringer gengives her i byskriverens retskrivning:

"Af mine Forældres 10 Børn var jeg det ældste levende. Min afdøde Fader havde som Dreng følt stor Lyst til at dreie, hugge, snitte, file, støbe osv. Han beskæftigede sig meget med at i-standsætte Spinderokke, bore og skjæfte Bøsser, samt med at indskyde dem. Hans Moder havde, medens hans var en lille Dreng, i nogle Aar holdt Huus for en gammel Baadfører ved Navn Rasmus Spinder, som boede ved Helletofte Strand i Bødstrup Sogn, hvilket, i Forbindelse med den Omstændighed, at han alt som ungt Menneske kunde afhjælpe Mangler ved Fruentimmernes Spinderokke på de Steder, hvor han tjente, gav Anledning til at man kaldte ham "Rasmus Spinder", istedetfor Rasmus Jensen, hans rette Navn, hvorover han ofte yttrede Vrede.

Den nævnte Lyst og Haandfærdighed blev ham til stor Skade i Tidens Løb, idet han derved forsømte sit Agerbrug. Han maatte afstaae en god Fæstegaard i Stoense, under Nedergaards Gods, som han havde modtaget efter min Moders Fader. Han var forresten, som jo Enhver, der kjendte ham, veed, en saare tjenstvillig og brav Mand; kun var han ikke kommen på sin rette Hylde.

Indtil mit 15de Aar var jeg hjemme hos mine Forældre og deeltog i alt det Bondearbeide, som forefaldt, t. Ex. at passe Heste, drive Ploug, slaae Græs, høste Korn, saavel hjemme ved Gaarden som til Hove; men jeg var ligesaa lidet som min Fader skikket til slige Arbeider... Hugge, snitte, dreie, gaae i Skole, læse, skrive og regne var derimod min største Lyst. Jeg sneg mig ofte, - uden mine Forældres Vidende og Villie - bort til Sognets eneste Skole i Snøde By, og sad der hele Dagen uden Spise til Aften, og dog følte jeg ingen Sult. Degnen, Hr. Myhre, som snart mærkede min Lærelyst og gode Nemme, tog sig af mig, og jeg blev omsider hans Yndling i Skolen. Han anbefalede mig til Sognepræsten Hr. Biilmann og siden til Godsforvalteren Hr. Lieutenant Kastrup ved Nedergaard.

Da jeg var confirmeret, kom jeg ikke mere i Skole, hvor over jeg følte stor Sorg, thi aandelig Beskjæftigelse var det dog, jeg i Hovedsagen var skikket til. Et Tilfælde bragte min Fader til at beklage sig for Forvalter Kastrup over, at jeg havde mere Lyst til at skrive, end til Bondearbeide, og skjønt jeg dengang var hans eneste Søn, at anmode Forvalteren om at tage mig til sig. Kort Tid efter lod Kastrup min Fader kalde til sig, og erklærede sig nu villig til at modtage mig. Dette smigrede mine Forældre, og de overlod mig gjerne.

Førend jeg gaaer videre, vil jeg fremhæve et Par Exempler paa, hvilken stærk Drivt, der laae i min Natur, efter at lære t. Ex. at skrive og regne. Ingen af mine Forældre eller Bedsteførelde havde lært Sligt, der for 70 aar siden endnu var ret en Sjeldenhed for Almuefolk paa Landet. Jeg havde alt som lille Dreng hørt dem beklage sig over, at de ikke kunde læse Fæstebrev eller Skattebog men dertil altid maatte søge en "klog"

**SÅMT SLÆGTSTAVLE OVER FORFATTERENS
EFTERKOMMERE ◦ VED ALBERT BAYER**

Den smukke forside af Byskriverens erindringsbog
ved genudgivelsen i 1907.

Mand, som endda ikke ret kunde udtyde eller forklare Indholdet. Dengang løb mange Bissekræmmere omkring paa Landet, som altid kom i mine Forældres Huus, undertiden logerede de der endog om Natten. Da jeg omtrent var 9 Aar gammel, kom en Dag den nu for længe siden afdøde Baadsmænd Henrik Wrangel af Rudkjøbing, der om Vinteren ligeledes gik omkring med Kram, til Stoense i mine Forældres Huus. Jeg saae ham opskrive med Blyant hvad han solgte, og jeg bad ham om at opskrive Bogstaverne på en Lap Papiir og forære mig. Han opfyldte villig mit Ønske og forlod Huset. Men jeg havde hverken Blyant eller Papiir, Pen eller Blæk. Omsider fandt jeg paa at lave mig en Slags Blyant af Vinduesbly, som lykkedes ret godt; jeg troede desuden, at Blyant var det samme som Bly. Jeg eftermalede nu de mig foreskrevne Bogstaver paa enkelte rene Blade i gamle trykte Bøger saa længe, indtil jeg ret godt kunne skrive ethvert Bogstav. Imidlertid var det mig ikke nok at kunne skrive med Blyant, jeg vilde ogsaa skrive med Pen og Blæk; men ingen af disse Dele kunde jeg erholde. Jeg fandt nu paa at ville skjære mig en Pen af en Gaasefjer, hvortil jeg brugte min Faders Ragekniv, en Dag han var ude i Marken. Forsøget lykkedes saa nogenlunde, men Kniven blev fordærvet i Æggen, hvorover jeg fik mange Skjænder. Istedetfor Blæk søgte jeg min Moders Farvepotte, som stod fyldt med Urin, med Tilsætning af Indigo, til Blaaafarvning, i Asken i Skorstenen; men skjønt denne Vædske havde et sort Udseende, kunne jeg dog ikke faae den til at give sorte streger. Jeg maatte saaledes søge en anden Udvei. For at naae mit Øiemed, at kunne skrive kjendelig med Pen og en flydende Vædske, og dette vilde jeg, hvad det end skulde koste, skar jeg Hul paa en af mine Fingre og brugte mit Blod istedetfor Blæk, hvilket og lykkedes ret godt.

Henved 10 Aar gammel kom jeg til at gaae i den offentlige Skole i Snøde (eneste Skole i Snøde og Stoense Sogne); tilforn havde jeg kun gaaet i Pogeskole hos en Moster i Stoense, ligefra mit 3die eller 4de Aar, men var dog kommen saavidt, at jeg godt kunde læse baade indenad og udenad. Jeg erindrer, at da jeg var 4 Aar gammel kunde jeg læse udenad i Catechismus. I den offentlige Skole blev jeg snart en af de bedste Disciple, fik allerede den første Vinter (dengang gik Børnene kun i Skole her om Vinteren) lært baade Catechismus og Balles Lærebog, og mange Historier i Thonboes bibelske Historie. Hjemme læste jeg meget i Bibelen med min Morfader, Christen Nielsen, som jevnlig beskæftigede sig hermed og med at synge Psalmer. Han var efter sin Stand og de Tider en temmelig oplyst og forstandig Mand, som tidlig vakte Lærelysten hos mig; men han kunde dog hverken skrive eller læse Skrift. I Skolen var adskillige formuende Gaardmænds Sønner, der lærte at skrive, hvorfor aarligt blev betalt 1 Rd. for hver til Degnen Hr. Myhre. Da Skrivning var min Lyst, saa tiggede og bad jeg min Fader om ogsaa at faae Tilladelse til at lære denne Konst; men det blev mig længe nægtet: det kostede formeget og behøvedes ikke, sagde han. Omsider faldt det mig ind, hvad jeg alt som lille Barn havde erfaret, at mine Forældre maatte søge en "klog" Mand for at faae læst baade Fæstebrev og Skattebog, og min Fader engang havde yttret, at naar jeg blev stor, saa skulde jeg lære at læse og skrive. Jeg yttrede mig nu herom med det Tilføiende, at naar jeg fik lært saadant, ville jeg kunne læse baade Skattebog og Fæstebrev, og Forvalteren kunde da ikke narre os. (Jeg maa her bemærke, at Bønderne dengang vare saare mistroiske mod Forvalteren, iskjønt jeg senere erfarede, at sådan Mistanke vare aldeles uden Grund,

hvad Kastrup angik). Dette gjorde Virkning, og jeg erholdt nu den længe saa ivrigt ønskede Til-ladelse. Hr. Myhre, som havde fattet megen Godhed for mig, gav mig nu ikke alene Underviisning i Skoletimerne lige med de øvrige Dreng, men tillod mig endog at gaae med disse i Aften-Underviisningen hos sig en Tid af den sidste Vin-ter, jeg gik i Skole, for at lære at regne og faae videre Øvelse i Skrivning. Alt uden nogen Godtgjørelse for mit Vedkommende. Jeg erindrer godt, at jeg i en Tid af 6 Ugers Aftenunderviisning lærte de fire Species og langt ind i Regu-ladetri med brudne Tal. Han ydede mig endog ofte Natteleie hos sin Karl og tillige Kosten. For denne kjærlige Omsorg af den for flere Aar siden afdøde Lærer, har jeg ofte af mit Hjertes Indre takket ham, og jeg beder og haaber, at den gode Gud herfor vil belønne ham i sin Himmel. Ogsaa sl. Myhres Enke, som endnu levede 1851, er jeg megen Tak skyldig for den Godhed, hun stedse be-viste mig i hine Dage.

I og udenfor Skolen havde jeg mange Venner og Bekjendte, som jeg aldrig kan glemme. Nogle af disse vil jeg nævne, nemlig: Peter Anthon Funch, opdraget hos Degnen Myhre. Vi kjendte hinanden fra mit 5te Aar, og da jeg kom i Skolen fra mit 10de Aar, sluttede vi fast Venskab; dog var der intet rigtig Hold deri, det mærkede jeg flere Gange baade i Skolen og til andre Tider. Han er for mange Aar siden død i Botofte, hvor han var gift. Jeg troer, at han har en Søn, der lever.

Bemeldte Anthon Funch havde en Søster ved Navn Kirsten, som jeg først lærte at kjende, da jeg var 10 eller 12 Aar gammel. Hun var omtrent af min Alder. Bekjendtskabet skete paa Børnenes Le-geplads i Stoense, hvor Skolen nu staaer, og det skete i Halvmørke en Aftenstund under Legen idet jeg hørte, at et Par Dreng sloges, og hvor den

lille Kirsten ville stifte Forening igjen. Dette gjorde et stærkt Indtryk paa mig, ja saa stærkt, at jeg siden aldrig har kunnet glemme det; men Grunden hertil var den, at jeg hørte af de andre Børn, at den lille fremmede Pige var fra Hou, hvor hun var hos sin Moster, gift med en Gaardbruger Hans Frandsen, og var en Søster til min Ven P. A. Funch og til Smedens Kone i Stoense. Jeg kunde ikke see hendes Ansigt i Mørket, men disse Efterretninger vare nok for mig. Senere blev jeg flere Gange opfordret af lille Kirstens Moster og dennes Mand til at besøge dem paa Hou, hvilken Indbydelse jeg ofte afbenyttede. Således vedblev det at gaae i nogle Aar, indtil jeg blev confirmeret og kom til Forvalter Kastrup paa Nedergaard.

Imidlertid kom en Caper fra Aalborg og lagde an ved Hou; Capitainen hed Sødring. Han fik lille Kirsten at see og forlibede sig i hende, og vandt hende omsider til Kone. Dette Kirstens Ægteskab kunde jeg i mange Aar ikke forglemme. Jeg har to Gange været i Aalborg, nemlig i 1817 og 1829, og begge Gange besøgt min Ungdoms Veninde, og det vil meget glæde mig om hun stedse, saalænge hun lever, maa befinde sig vel. Den første Gang jeg besøgte hende var Manden endnu levende og foer med et af hans Broders Skibe som Styrmand; men anden Gang var han, om jeg husker ret, død, hvorved hun formodentlig Intet tabte.

En anden af mine tidlige Ungdomsvenner var en Bondesøn i Stoense By ved Navn Anders Nielsen. Denne Dreng holdt jeg meget af, ligesom han af mig. Han blev confirmeret et Aar før mig, men det gjorde intet Skaar i Venskabet saalænge jeg var hjemme i mine Forældres Huus. Efter at jeg var kommet til Kastrup, har jeg ikke seet ham. Han kom til Lolland, hvor han for mange Aar siskal være død.

Min bedste Ven i Skolen var Gaardmand Niels Hansens Søn, Hans Nielsen, som lever endnu, men har afstaaet sin Gaard til en Søn. Denne Mand sad næst mig i Skolen og til Confirmation, og vi vare meget gode Venner - jeg gik ofte med ham hjem til Middag. Ogsaa Hans Nielsens Kone er vor Jevnaldrende. Ham har jeg enkelte Gange seet og talt med, siden vi blev adskilte i Livet; hans Kone mindes jeg ikke at have seet og talt med undtagen en enkelt Gang siden Confirmationen i Aaret 1803 eller 1804.

En anden Mand, Rasmus Jacobsen, boer nu i Andemose paa Hou og har kjøbt sin Gaard af Hofjægermester de Leth. Han er ligeledes min Jevnaldrende og var min gode Ven i Skolen. Ham har jeg kun sjelden seet og talt med siden Confirmationen. Ogsaa med ham gik jeg undertiden hjem til Middag.

Et Par andre Piger erindrer jeg ligeledes fra Skolen, navnlig en ved Navn Catharine, som blev gift med forrige Møller i Ennebølle. Hende har jeg engang besøgt i Forbigaaende i Møllen. En anden Pige var Rasmus Thorbjegs Datter, Mette, af Skattebølle; men hende har jeg ikke seet, siden vi gik i Skole.

Andre af mine Skolekammerater eller Ungdomsvenner kan jeg nu ikke erindre specielt; men det veed jeg, at vi aldrig har været Alle samlet efter den Dag, vi stod paa Kirkegulvet, og siden er vi blevet adspredte i alle Verdens Hjørner, saa at følgende Sang her vil passe:

(P. Rasmussen citerer her sangen: To drosler sad på bøgekvist.)

Endnu tilføies fra min Barndom følgende: Da jeg var 6 Aar gammel, kom der Muurarbeidere til at logere i min Bedstefaders Gaard, da de skulde reparere Kirken. Af Taarnet blev Taget aldeles aftaget og et nyt oplagt. Muurmesteren hed Wil-

lads og boede i Frellesvig; han holdt meget af mig, saa jeg havde fri Spas hos ham. En Dag var jeg kommen op til Klokken i Taarnet, og seer at der var et Par Tagsteen ude forneden paa Taget. Jeg vovede at krybe ud af dette Hul og derfra at krybe op, udenpaa de nyoplagte løse Tagsteen, til Rygningen, hvor jeg rejste mig op og gik nogle Gange frem og tilbage. Jeg mindes, at jeg ikke var så høi som Muurpillerne paa Rygningen, hvisaarsag jeg maatte tage fat paa Overkanten og klynge mig op for at see, hvad der var foroven. Ovenpaa denne Pille kunde jeg see vidt omkring til alle Sider. En gammel Mand, Snedker Hans Lyderiksen, besvimede, da han fra sin Dør saae mig i denne farlige Stilling. Min Mormoder stod oppe i vor Gaardsplads og saae mig ligeledes; hun truede af mig med sin ene Haand. En anden Mand, Sognefoged Hans Korse, gik vesten for Kirken og raabte til mig, at jeg skulle gaae ned. Endelig vilde jeg ned, og hængte mig med Hænderne ved Rygningen, da jeg troede paa denne Maade at kunne naae Hullet forneden; men det var langt fra. Jeg maatte raabe om Hjelp, som snart blev mig ydet, idet Muurmester Willads, ved indvendig fra at udtage nogle Steen, dannede et Huul, hvorigjennem jeg krøb ind.

En anden Gang var jeg ligeledes oppe i Taarnet tilligemed flere Børn. I det søndre Lydhul var dengang en Muurpille, som deelte Hullet i tvende Afdelinger. Men denne Pille stod lidet indenfor Yderkanten af Muren forneden. Paa denne Kant prøvede jeg at sætte min ene Fod, og da jeg kunde dette, saa gik jeg ud af det ene Hul og ind af det andet. Jeg troer ikke, at nogen af de andre Børn vovede dette Spil. Men denne Spas gjorde mig bagefter skræksom i den Grad, at jeg ofte siden i Drømme syntes at falde ned fra Taarnet.

Hos sl. Kastrup maatte jeg i det første Aar

hjelpe til i hans Mølle i Svalebølle, ofte staae der baade Dag og Nat, og til andre Tider være Afskriver og Protocolfører, samt følge ham paa hans Reiser omkring på Godset og andre Steder; men siden blev jeg ene anvendt til Contoirforretninger og spiste ved hans eget Bord.

Efter 3 Aars Forløb blev jeg sat til Lieutenant, Birkedommer Wadsted i Leibølle for at blive nærmere bekendt med juridiske Forretninger. Det var i forrige Krig 1808; istedetfor at lære, hvad der var Hensigten med min Ansættelse her, maatte jeg følge denne min nye Principal i Felten, opvarte ham, ligge med ham i Leiren ved Spodsbjerg, kaage hans Mad, men iøvrigt føre Compagniets Regnskab m. v. Naar jeg var hjemme i Leibølle maatte jeg spise med hans Folk og dele Seng med en af hans Karle. Alt dette var mig naturligviis meget ukjært. Sl. Kastrup og hans Kone forbarmede sig da igjen over mig, og toge mig atter tilbage efter et halvt Aars Forløb. Jeg fik nu Opholdssted paa Nedergaard, mit Værelse for mig selv og min Spise leveret fra Gaardens Forpagter Hr. Gjeurups Huusholdning.

Kastrup selv laae ved Landeværns-Compagniet, som et Aarstid tilforn, paa Hou, hvor han havde haft en Ataque med Englænderne, (omtalt i mit Skrift om Rudkjøbing Pg. 202-203), hvorved jeg var tilstede. I hans Fraværelse førte jeg Opsigt paa Gaarden m. v. Jeg var ialt i 6 Aar hos denne min Principal og Velgjører. De første tre Aar, jeg var hos Kastrup, erholdt jeg Klæder, men de sidste 3 Aar Løn, dog kun 20 Rd.d.C. aarlig. Jeg maatte søge andet Erhverv, nemlig øve mig i at reparere og handle med Uhre, hvorved jeg tjente godt; men det første Aar maatte jeg selv skjære og sye mine Klæder. Jeg købte en meget gammel Kudskekoft, som jeg farvede i Nødskalle og om-syede til en Frakke.

Den 1ste Mai 1811 blev jeg ved Kastrups Foranstaltning ansat som Fuldmægtig hos den gamle Mand By-, Herreds- og Birkeskriver samt Brand-directeur Copmann i Rudkjøbing; min gamle Ven, senere Procurator H. J. TH. Boesgaard kom i mit Sted som Skriver hos Kastrup. Hos Copmann havde jeg det særdeles godt; men det varede dog kun et Aarstid. Jeg var født Værnepligtig, og da jeg, formedelst Stivhed i høire Pegefingre, blev anseet for udygtig til at tjene som Soldat, vel ogsaa af nogen Skaansel af Sessionen, saa blev jeg ansat som Reserve-Stykkudsk. Dette, troede man, ville blive mindre vanskeligt for mig, men det var nær bleven min Ulykke.

Kort Tid efter at Landssessionen var afholdt, blev jeg med mange Andre tilsagt til at møde paa Amtshuset paa Beierholm i Fyen, for mulig at udskrives. Jeg maatte hurtigt reise og tage med, hvad jeg behøvede af Klæder etc. Paa Beierholm var forsamlet flere hundrede Personer af alle Aldere, skjønt dog kun 18 skulde udskrives. Ordren lød, at de som bleve udskrevne skulde strax afgaae med hver to Heste, enten til Holsteen eller Kjøbenhavn; men nu traf det sig saa besynderligt, at Flere vare pludselig blevne syge paa Stedet, og laae omkring i Gaard og Lade og havde stærk Opkastning; de maatte altsaa forbigaaes. Jeg, som ansaaedes for at være noget Meer paa Straaet end de Andre (jeg var jo Fuldmægtig hos en kongelig Embedsmand), fik Lov at være inde paa Amtscointoret under hele Forhandlingen, og havde saaledes Leilighed til at lægge Mærke til, hvad der passerede. Det blev mig klart, at jeg, der var af den alleryngste Classe, vilde blive forlods udskreven, og begyndte nu alvorligt at blive bange, thi jeg stod saa at sige alene og havde hverken Slægt eller Venner som kunde hjælpe mig til at stille Nogen i mit Sted, og selv

eiede jeg kun 10 Rd. d. Courant, saameget som 10 Rigsbankmark. Men en Tid efterat Sessionen var begyndt og Mandskabet opraabt, kom en Person ved Navn Mathias, af Leibølle, som jeg kjendte, ind paa Sessionen med Madpose over Skulderen; til denne Person sagde jeg: "Du kommer for silde og skal nu forlods udskrives!", hvortil han svarede, "at det var hans eget Ønske strax at komme bort, da han nu flere Gange forgjæves havde givet Møde på Amtshuset, og Enden ville dog blive, at han blev udskreven en Gang." Jeg yttrede hertil, at jeg vidste, jeg skulde udskrives; men ifald det blev ham tilladt at trække Lod, og han trak sig fri, saa kunde vi jo bytte Nummer, og han gaae i mit Sted. Hertil var han meget villig og søgte idelig at drive paa, at det kunde skee.

Vi bleve paa een Gang fremkaldte. Amtsfuldmægtigen yttrede nu, at han saae ingen Udvei til at frelse mig. Jeg svarede hertil, at det ogsaa var ligemeget, hvis min Sidemand, benævnte Mathias, trak sig fri, og da maatte gaae i mit Sted. Dette Sidste blev ikke alene bevilget, men Fuldmægtigen tog os endog begge med sig over til den gamle Kammerherre, Amtmand Schumacher, og forestillede ham, hvorledes min Fremtids Skjæbne, saavel som min gamle Principals Vel, meget beroede paa, at saadant Bytte imellem Mathias og mig kunde skee, bad endog om, at denne maatte faae en Frilod for min Skyld som saa meget talte for. Det Første blev tilladt, men paa det sidste vilde Amtmanden ikke indlade sig. Min Stedfortræder skulde altsaa trække med de Andre af den ældre Classe, hvori han stod. Paa Sessionen var jeg tilfældigviis bleven opmærksom paa, hvorledes Lodderne sammenlagdes. Fuldmægtigen rullede Lodderne med Paaskrift "Stykkudsk" sammen efter Længden som en Pibestilk, medens en af Contoiristerne med mindre Færdighed maatte, for at faae

Frilodderne til at holde sig sammenlagte, trykke dem flade som en Fidibus.

Lodderne blev derefter ude i Gaarden lagte og blandede i en Hat og holdt høit i Veiret, da der skulle trækkes. Amtmanden var nu selv tilstede for at paasee, at det gik rigtigt til. Mandskabet fik nu Ordre til at udtage sig hver et Lod af Hatten, med Betydning, at de ei maatte aabne det. Jeg stillede mig bag min Candidat, for at afværge at han, som jeg frygtede, skulde bortbytte sit Lod ifald han fik Frilod; men var forresten, som begribeligt er, meget beængstet. Mathias trak Frilod, som han ganske rigtig vilde have byttet bort mod et Stykkudskelod med sin Nabo, hvilket jeg itide, og førend Naboen kunde besinde sig, fik afværget. Den Person, som han vilde bytte med, hed Christen Pedersen, og blev nogle Aar derefter gift med en af mine Søstre.

Mathias var saare lykkelig ved at kunne komme afsted. Jeg spurgte ham, hvad han nu forlangte for den Tjeneste, han gjorde mig; hvortil han svarede, at han slet ingen Erstatning forlangte af mig, da han alligevel snart vilde komme afsted! Kun ønskede han, at jeg skulde søge udvirket, at han kom til Holsteen, hvor man erholdt Sølvpenge i Lønning, og dette hans Ønske blev opfyldt. Jeg deelte imidlertid min hele Formue, 10 Rd., med ham, så vi hver fik 5 Rd.

Den gamle Copmann blev meget forskrækket, da jeg fik Ordre at skulle møde paa Amtshuset, rimeligviis ligesaameget af egen Interesse som for min Skyld. Han var en meget gammel Mand, som ikke mere kunde bestride sine mange Forretninger. Han havde faaet megen Tillid til mig, der havde havt Leilighed til at rede ham ud af store Vidtløftigheder, iblandt andre med Brandvæsenets Regnskab og nye Brand-Protocollers Ordning, der alle vare komne i stor Forvirring førend jeg kom

til ham. Hans Skræk foraarsagede en heftig Brækning, som bevirkede, at han fik en Broksskade. Da han saae mig komme tilbage, blev han meget glad og troede, at han nu snart vilde komme sig; men for ham var der ingen Redning - han maatte dø.

Ved Copmanns Død blev jeg beskikket til at ordne hans Embedsprotocoller og Documenter til Overlevering til Eftermanden, samt constitueret som Birkeskriver i Vacancen. Efter omtrent et Aars Forløb blev Embedet besat af senere afdøde Cancelliraad, forhen Registrator i Cancelliet, Johan Mathias Thomsen. Jeg overleverede samtlige Embedspapirer og Protocoller til denne nye Embedsmand og forblev selv hos ham som Fuldmægtig i henved to Aar.

Kort efter (3 Uger) Copmanns Død blev jeg paa ny beordret til at møde ved en Stykkudske-Session på Beierholm, og Fuldmægtigen tilskrev mig, at han ikke saae nogen Redning for mig, med mindre jeg kunde stille en fri Mand; thi jeg skulle nu udskrives i min Stedfortræder Mathias' Nummer. Dette Brev forskrækkede mig saa stærkt, at jeg blev meget syg og maatte kalde Lægen. Denne erklærede, at jeg kunde umulig give Møde, men der blev sendt Lægeattest om min Sygdom samt Attest om, at jeg var constitueret Birkeskriver og udnævnt til at ordne og overlevere Copmanns Embedsdocumenter, som ingen Anden her paa Øen kunde udføre, hvilket naturligviis bevirkede, at jeg maatte for denne Gang forbigaaes. Copmanns Arvinger indgav nu Ansøgning om, at jeg maatte fritages paa et Aar for Udskrivning, for at beholde mig til at fuldføre det mig overdragne Hverv og til at berigtige flere andre af Boets Affairer. Denne Ansøgning blev fra alle Sider anbefalet og strax bevilget; men 14 Dage senere faldt en kongelig Resolution - foranlediget ved Krigscommissair Oldelands Indstilling og som man

tillige sagde ved Cancelliraad Thomsens Erklæring om, at han ikke vilde have Embedet, uden at han kunde beholde mig som Fuldmægtig -, som gik ud paa, at jeg skulle udslettes af Rullen, imod at betale til Krigskassen 100 Rd. d. Cour. Dette Udfald glædede mig meget. Arvingerne betalte de 100 Rd. til Krigskassen, saa jeg endog i denne Henseende blev befriet for en i min Stilling ret trykkende Udgift; thi jeg havde kun i aarlig Løn 100 Rd. d. C. eller 16 Rd. 4 Mk. i nærværende Penge, en meget ringe Løn for et Menneske i min Stilling og i Forhold til de mange vigtige Forretninger, som paalaae mig; jeg var end ikke istand til at anskaffe mig de fornødne Klæder.

Copmann døde i 1812, og Cancelliraad Thomsen blev beskikket først i Aaret 1813. Han gav mig 100 Rd. aarlig Løn. Medens jeg var Fuldmægtig hos Thomsen, gik jeg af og til på Jagt, da jeg holdt meget af at skyde og nok ogsaa var en god Skytte. Ved Væddemaal den Tid har jeg ofte vundet Præmier ved Kugleskud til Skive. Engang skød jeg endog Hovedet af en enlig Spurv paa Taget af et Huus, med Kugle af et glatløbet Gevær. I Vinteren 1814 gik jeg ofte paa Strandjagt paa Isen og skjød mange Fugle, i Selskab med daværende Apotheker Hr. Jacobæus, og en Færgekarl Jørgen Jensen Siø. Jeg var flere Gange i største Livsfare paa disse Toure, og troer endnu, at jeg sidste Gang alene blev reddet ved Forsynets overnaturlige Foranstaltning, idetmindste er det mig umuligt at begribe, hvorledes det paa naturlig Maade kunde være gaaet til, idet jeg, som er tungere end Vandet og aldrig har været istand til ved Svømmeøvelser at holde mig over et Minut paa Overfladen af Vandet uden at synke tilbunds. I en stor lang Vaage, midt i Strømmen udfør Siø, var jeg falden i stræng Frost. Længe holdt jeg mig flydende paa Vandets Overflade, med en stor

tung Strandbøsse i den ene Haand og en kort Stæge & Ispik samt 2 Ænder i den anden, og maatte gjennemsvømme Vaagens hele Længde, maaskee over 100 Alen, fra Syd til Nord, indtil jeg naaede Yderranden i Nord, hvor Isen var saa tyk, at jeg kunde komme op af Vandet, hvilket var umulig paa noget andet Sted ved denne Vaage. Intet Menneske kunde komme mig til Hjelp, da Isen var saare tynd, skjønt Flere langtfra saae min farefulde Stilling og gjerne vilde have hjulpet mig. Hr. Jacobæus og Jørgen Færgekarl stode langt borte ved en anden, men mindre Vaage sønden for Rudkjøbing Bro. Inden jeg naaede op til dem, var jeg ofte i Fare for atter at synke igjennem. Vandet i mine Klæder var frossen saaledes, at jeg troede de vare tørrede på Kroppen, hvisaarsag jeg endnu en Timestid forblev der, indtil vi alle Tre gik hjem til Middag. Først efterat jeg var kommen hjem og sad ved Middagsbordet, optøedes Klæderne, og jeg følte da at være bleven gjennemvaad.

Uagtet saadanne Farer havde jeg endnu hverken tabt Lysten eller Modet til slig Strandjagt, og gjorde kort derefter Aftale med Jørgen Færgekarl om atter at gaae ud paa Isen, skjønt den var bleven meget svækket ved stærkt Tøveir. En ny Frost havde dog givet os den Tro, at der ingen Fare var forhaanden. Der kom imidlertid Hindringer for mig, som forsinkede min Udfart et Par Timer, og da jeg kom til Stranden, indbragte man min Kammerat i druknet og fuldkommen død Tilstand. Nu blev jeg endelig forskrækket, gik i mig selv, angrede min store Uforsigtighed og har siden aldrig gaaet paa Strandjagt. Ogsaa Hr. Jacobæus opgav fra nu af denne Fornøielse.

I Foraaret 1814 tog jeg, i Selskab med min Ven H. J. Th. Boesgaard af Skrøbeløv, til Kjøbenhavn, hvor vi begge vilde forberede os til dansk

juridisk Examen, den vi efter et Aars stadig Flid underkastede os, og erholdt bedste Charakter. Vi læste stadig hver Dag fra Kl. 6 om Morgen indtil Kl. 2, undertiden 3 á 4 Timer hver Nat. Jeg for min Deel havde for Examens Skyld ikke behøvet saa lang Tid eller anvendt saa stor Flid, men jeg havde stor Lyst til dette Studium og tænkte, at det vilde blive mig, der kun havde egen Dygtighed at stole paa, til Gavn i Fremtiden. Jeg gik ogsaa i de sidste tre Maaneder daglig nogle Timer paa en Landsoverretsprocurators Contoir, deels for at tjene lidt, deels for at adsprede mig, og deels for at erhverve practisk Kundskab i Sagfører-Forretninger.

Min Collega havde ei heller behøvet saa stor Flid til Examen, men han tænkte, som jeg, paa Fremtiden. Da vi sjelden gik ud og levede ene ved tør Kost og Kaffe, men overdrev Nydelsen af Sidste for at muntre os - (vi brugte i Forening ugentlig 2 Pund Kaffe) -, saa bleve vi herved, og ved den altfor store Anstrængelse med Læsning og Nattevaagen omsider overordentlig afkræftede, og jeg tillige meget nervesvag. Vi maatte styrke os med China, sat på Madeiraviin: en for os temmelig kostbar, men velgjørende Drik for os begge. Vi brugte 2 Flasker á 6 Rd.

Det var oprindeligt mit Ønske at udreise til Vestindien, for der at søge Tjeneste, og havde igjennem Bekjendtskaber søgt at skaffe mig Plads med en Capitain Wulfsen, som ved Nytaarstid afgik dertil med sit Skib; men jeg kunde ikke til den Tid blive færdig med mit Studium og faae Examen, hvisaarsag jeg for denne Gang maatte opgive min Plan, som var en Lykke.

Midt i Vinteren blev mig tilbudt en Godsforvalterstilling paa Espeegods ved Korsør, tilhørende Præsidenten i tydske Cancelli, Grev Otto Moltke. Der var i Begyndelsen en Hindring i Vej-

en, nemlig den, at jeg ikke var fuldmyndig og ikke kunde stille Caution for de ikke ubetydelige Oppebørseler af alle Slags, som maatte anbefroes mig. Greven lod indlede Correspondance med min første Principal, Hr. Lieutenant Forvalter Kastrup, og da denne anbefalede mig paa det Bedste, saa blev jeg uden videre antaget; thi Greven erklærede, at han ansaae Kastrup for en af de bedste Godsforvaltere og Administratorer, han vidste af at sige, og ene den Omstændighed, at jeg var bleven opdragen af ham, havde mere Vægt end noget Andet.

Jeg var ankommen til Kjøbenhavn med Pakkeposten den 29de April 1814, Formiddag Kl.6, og kom til at afreise til Espe den 29de April 1815 Kl.9 ligeledes med Pakkeposten. Lønnen, som blev mig tilstaaet, var 200 Rd. Sølv aarlig (dengang 375 Rd. Sedler), foruden Sportler, som imidlertid ikke udgjorde ret Meget.

Hr. Greven var et særdeles godt Herskab og en adelig Mand, baade imod sine Bønder og sine Folk. Han viste stor Tillid til og Godhed for mig, saa jeg havde det godt her. Han havde tilforn stedse havt aldrende Personer til Forvaltere, og ved en mindredaarig Forpagter, som skulde fratræde, da jeg kom, tabte han 10.000 Rd. Denne Person *fremstattede endog Mindreaarigheds-Exception*, saa Greven havde Grund til at være ængstelig ved at antage en saa ung Mand til Forvalter som mig.

Ved min Ankomst til Espe traf jeg min Formand der. Han var ligesom jeg en Langelænder af Fødsel. Det var nemlig senere afdøde Rasmus Hansen, født i Longelse Bondegaard, hvilken Gaard han kort Tid efter erholdt efter sine Forældre.

Medens jeg var på Espe, døde Eierne af Agersø, Omø og Egholm pludselig ved Badning den 28de April 1817. Familien var kommen dertil et Aarstid forud fra Kjøbenhavn, men havde ellers altid bo-

et i Jylland, hvor Assessor Møller i 23 Aar havde været Forvalter ved de store Scheelske Fideicommissgodser i Hjørring Amt. Jeg havde et Par Gange været på Agersø, hvorved Hr. og Fru Møller havde fattet Godhed for og Tiltro til mig. Enken søgte derfor at formaae mig til at være hendes Lavværg, et Hverv, jeg selv ansaae for at være en Ære, men som siden gav mig overordentlig meget Arbejde og foranledigede mange store Bekymringer. Afdøde Assessor Møller havde udestaaende i Jylland på omtrent 100,000 Rdl., hvorimod han skyldte i Agersø Gods 18,000 Rd. Sølv, og desuden til Forskjellige omtr. 15,000 á 20,000 Rd. Man maatte altsaa troe, at hans efterladte Familie, Enken med 3 Børn (2 Sønner og en Datter fra 18 til 12 Aars Alder) sad i meget gode Omstændigheder; men kort Tid efter Dødsfaldet blev der forkyndt en Dom, falden ved Kjær-Hvetbo Herredsting i Jylland, hvorved Afdøde var blevet dømt paa "Ære, Haand og Bodslod", samt til at betale til Geheimeraadinde Sceels Bo omtr. 40,000 Rd., hvilken Dom gav Anledning til, at det Offentlige lod Fru Mølles hele Bo og Formue seqvestrere til Sikkerhed for den kongelige Kasse; flere af hendes Creditorer faldt tillige ind med deres Fordringer, hvorimod hendes Debitorer nægtede at betale deres Skyld. Flere fremsatte Aagerexceptioner; Andre nægtede at være noget skyldig, og atter Andre fremkom med Contrafordringer. Jeg, som besad en sygelig Følsomhed, blev greben dybt af disse mange Ulykker for en uskyldig Kone og umyndige Børn, og havde nær tabt Modet. Imidlertid vilde jeg ikke forlade Familien, men besluttede at holde ud og til det Yderste forsvare den efter bedste Evne.

De store Ubilligheder og Haardheder, hvormed jeg saae, at Modparten gik frem, opvakte meer og og meer min Harme og styrkede mig omsider. Den

den Afdøde overgaaede Dom formeente jeg var væsentlig fremkaldt af et Parti, som hemmelig hadede ham og var misundelig over hans Velstand. Den syntes tillige at være et ulovligt Product idet Sagsøgte blev dømt uden at have givet Tilsvaret i Sagens Realitet og uden beskikket Sagfører. Den nye Stamhusbesidder efter Geheimeraadens Død havde været en Ungdomsven af Assessor Møller og Hustrue, og vedblev fremdeles at anstille sig som saadan, hvilket hans mange Breve til Møller, saavel som til Enken og mig godtgjør; men det opdagedes omsider, at han i Hjertet syntes deres bittreste Fjende og farligste Modstander. Han er, ligesom Møller, for mange Aar siden død, og en ubestikkelig Dommer vil saaledes have dømt dem begge imellem.

En fattig Bondedreng, som sl. Møller i tidligere Dage have taget til sig, ladet confirmere, holde i Kjøbenhavn medens han læste til juridisk Examen, derefter gjorde til sin Fuldmægtig, omsider tillod at gifte sig og gagerede ham saaledes, at han kunde ernære Familie, samt endelig ved sin Anbefaling fik ham indsat som Forvalter ved de vidtløftige Godser, da han selv aftraadte fra denne indbringende Tjeneste - skal efter Siggende have ladet sig bruge til at revidere sin gamle Principals og Velgjørrers Regnskaber, samt forfattet de i mange Poster urigtige og skammelige Udsættelser, som bleve fremsatte under hiin Proces; men Herligheden for denne Person varede ikke længe: han blev efter faa Aars Forløb afsat fra Bestillingen.

Assessor Møller blev dømt paa Ære, Haand og Bodslod alene paa Grund af en Regning paa noget over 200 Rd., udstædt og underskreven af nogle Bønder paa Godserne, men som senere skal have fragaaet deres Underskrift. Naar man kjender den simple Mand og den Indvirkning, en mægtig Gods-

eier, hans Forvalter og andre Betjente har paa dem, i Forbindelse med deres Afhængighedsforhold, da veed man, at det ofte ikke falder vanskeligt at faae dem dreiet efter Ønske til at nægte Sandheden, naar der bliver gjort Umage derfor. Om det er skeet, vil jeg dog ikke paa-staae, da jeg ikke har personlig Kjendskab til Nogensomhelst paa hine Godser; men de mange andre Urigtigheder, som bleve oplyste i Anledning af de fremlagte Regnskaber, synes at vise Rimelighed for, at ogsaa her kan være begaaet noget Uforsvarligt.

Den nævnte Dom blev naturligtvis appelleret til vedkommende Overret, og jeg maatte paatage mig postviis at besvare de vidtløftige Antegnelser, og alene at hjælpe mig frem med de Oplysninger, som kunde findes i Afskrifter af Assessor Møllers Regnskaber med Bilage for alle de 23 Aar, han havde været Forvalter ved Stamhuset Birkelse og dermed forenede Godser, og det Kjendtskab, som jeg deraf kunde erholde til hans hele Gods-administration, enhver Gaard- og Huusfæster paa disse vidtløftige Godser, som havde været eller da vare paa Stederne, de Indfæstninger, Enhver havde betalt, og de Afgivter, der havde været betinget og svaret af hver især, samt hvorledes Skatter og offentlige Afgivter m. m. havde været beregnede eller opkrævede; men jeg kjendte Ingen enten paa eller i Nærheden af Godserne, hos hvem jeg kunde eller vovede at søge paalidelig Underretning, ligesom hverken Enken eller Børnene vidste mindste Besked.

Arbejdet var saaledes meget vanskeligt og besværligt og medtog hele to Aar, men naar undtages 2de Poster opnaaede jeg at gjendrive Alt, hvad der var udsat, i den Grad, at Overretten, på disse to Poster nær, frifandt Boet og Enken for Ansvar, hvorhos Afdødes Ære blev restitueret

og Seqvistret ophævet. Boets Sagfører for Overretten var alene overdraget at gjøre at fremlægge mit Tilsvar paa Antegnelserne, at varetage det Formelle og at nedlægge Paastand mod Underretsdommeren til Straf og Erstatning for hans formeentlig uretvide Dom, hvilken sidste Paastand imidlertid blev forsømt og aldeles efterladt. Skjønt Sagføreren saaledes kun havde havt lidet at gjøre i Sagen, og derhos forsømt en saa vigtig Paastand som den imod Underretsdommeren, fremkom han dog med Regning paa Salair og Diæter for 80 Møder, lydende ialt paa 1000 Rigsdaler; men saasom Regningen i sig selv var ublu og Sagføreren derfor synes at burde staae til Ansvar for den store Skade, han kunde formenes at have foraarsaget for Boet og Familien ved sin Forsømmelse, saa nægtede man, paa Høiesteretsadvocat Schönheiders Raad, at betale mere, end der alt forud var givet i Forskud, omt. 200 Rdl., hvormed den gode Mand ogsaa lod sig nøie. Hvad skal man vel tænke om en saadan Sagfører og hans Forhold? Han er imidlertid, saavel som Underdommeren og flere andre Personer, der havde Indflydelse paa denne Sag, død for mange Aar siden.

Fru Møller og Bo blev ved Overretten, istedetfor omtrent 40,000 Rd., som Underretsdommen lød paa, dømt til at betale det Scheelske Bo 12,400 Rd. med Renter, nemlig 10,000 Rd., som afdøde Møller havde fremsat for at være uden Anledning udsat af sin Tjeneste, og 2400 Rd., som var anførte i Behold i Kassen. Man ansøgte flere Gange de Scheelske Arvinger og Administratorerne for Fideicommiss-Capitalen om Nedsættelse i denne i Fru Møllers Stilling, de vanskelige Tider og de uhyre Tab, hun havde lidt ved den nærgaaende Underretsdom og deraf følgende Sequestration af hendes Bo m. v. trykkende Summer. Stamhuusbesidderen, som selv var en af Administratorerne for

det Scheelske Fideicommiss og Arving i Boet, gav os stedse de bedste Tilsagn om at være os behjælpelig, fremkom endog med Raad og Forslag, som vi altid fulgte; men Fruen erholdt dog stedse afslaaende Svar.

Fruens Stilling blev stedse mere og mere betænkkelig. Vi havde ført mange Processer med hendes Debitorer om deres Skyld, som disse exciperede imod eller paa anden Maade søgte at unddrage sig fra at betale, og vunden dem alle paa en ubetydelig Deel nær; men kun Faa kunde rede for sig, og Panterne havde ved Penge- og andre uheldige Tidsforhold tabt Størstedelen af deres tidligere Værdi, hvortil kom, at Ingen ville kjøbe Jordeiendomme. Hun tabte derved Størstedelen af, hvad hun havde tilgode i Jylland (saaledes tabte hun omtrent 30,000 Rd. i Bjørnkjær Gods), hvorefter hun maatte uden Afdrag tilsvare Alt hvad hun skyldte. Adskillige lod endog foretage Arrest og Execution i hendes Bo. Den eneste Creditor, som viste Skaansel, var senere afdøde Justitsraad Grønlann og Enke i Kjøbenhavn. De søgte ikke alene ved Hjælp af deres Fordring at dække hende, men eftergav endog omsider en betydelig Deel af, hvad de lovlige og billige havde tilgode.

Uagtet flere Afslag fra det Scheelske Boes Side fattede man dog omsider nyt Haab om en billig Overenskomst med dette Bo, da Kammerherren atter lovede at være behjælpelig samt fremkom som sædvanlig med Raad og Forslag. Men pludselig afgik baade han og Medcommissair fra Administrationen for Fideicommisset, og Dhrr. Conferentsraader P. Møller og Kofoed, begge Assessorer i Høiesteret, udnævntes i deres Sted. Jeg søgte nu disse Herrer om at virke til Forlig, hvorhos jeg mundtlig gjorde dem bekendt med, hvad forud var passeret og Kammerherrens gode Løfter. Hr. Conferentsraad Møller svarede mig, at Kammerherren netop syntes

at være vor ivrigste Modstander, og at han tillige nægtede at betale 5200 Rd., som han efter egne Breve til sl. Møller og Enke var dem skyldig, hvilken Capital just skulle anvendes til Afdrag paa den Scheelske Fordring. Endelig erholdt jeg ogsaa Kundskab om, at Brødrene Harboe i Skjelskør havde villet købe den Scheelske Fordring. Jeg blev over alt det, jeg nu hørte, saa forskrækket og bedrøvet. at jeg nær var besvimet paa Stedet. Meget har jeg prøvet i Livet, men Intet har saa heftigt angrebet mig som Opdagelsen af dette Væv af menneskelig Cabale imod en ulykkelig Familie. Vor Sagfører i Jylland var Hr. Procurator og Hospitalsforstander Juul. Aalborg. Han udførte mine Ordre med Flid og Troskab, men han fik ogsaa et Salair af over 5000 Rd. Han er for mange Aar siden død.

For at redde Fru Møller havde jeg raadet hende til at sælge saamange af sine Bøndergaarde som muligt for en saare ringe Kjøbesum, nemlig 700 Rd. Sølv for hver Gaard, hvoraf de 400 Rd. skulde anvendes til at dække den i Godset indestaaende Capital, 1800 Rd. Sølv, naar den Tid kom, at samme kunde opsiges til Udbetaling. Resten skulde betales strax til et Afdrag paa hvad hun ellers skyldte. Til hver Gaard var imellem 30 og 40 Tdr. Land ret god Jord, Hartkornet imellem 3 og 4 Tdr. - 23 Gaardmænd indgik paa denne Handel saavel som Mølleren af Helleholm og endelig en Deel Huusfæstere med Jord, som skulle betale 200 Rd. Sølv hver. Det gjalt nu kun om at faae Prioritetshaveren, Lieutenant Christiani, til at give Samtykke til Salget og hans Fordrings Fordeling paa de solgte og de tilbageblevne Gaarde. Han gav vel sit Minde mundtlig, men vilde siden tage det tilbage. Harboerne, nemlig de Afdøde, hvem Fruen skyldte nogle tusinde Rd., saavel som Andre, havde Lyst til at komme i Besiddelse af

Øerne for Godtkjøb, hvisaarsag man formaaede Hr. Christiani til at fragaae sit Løfte, og søgte at kjøbe den Scheelske Fordring. Alt for at anvende saadan til Opnaaelsen af deres Ønsker.

Ved disse nye Cabaler blev Handelen med Bønderne længe standset og var nær gaaet overstyr, saa meget mere som særdeles mægtige Mænd søgte at skræmme Bønderne og hjælpe til at kue den stakkels Kone med Hensyn til, hvad hun skyldte. Der var ogsaa en Creditor, hvis Fordring, 7000 Rd., var bleven omskrevet fra Sølv til Sedler efter høi Cours, som nu nægtede at modtage Afdrag, med mindre hans omskrevede Fordring atter blev gjort til Sølvdaler for Dalere efter Pari-Cours, for atter at vinde betydeligt, idet det kunde sees, at Coursen vilde gaae op igjen. Kort sagt, alle mulige Ulykker og Uheld samlede sig over den arme Kones Hoved.

Endvidere havde man Grund til at vente, at de Scheelske Commissairer vilde blive tvungne til at lade den Fruen overgaaede Dom exeqvere. Jeg, som havde besluttet at vove Alt for Familiens Redning, formerede nu Regning paa, hvad jeg retfærdig kunde fordre for mit uhyre Arbeide i flere Aar og mine betydelige Udlæg, og tog Dom for samme, for i værste Fald deraf siden, om muligt, at understøtte Enke og Børn; thi hendes Creditorer havde jeg ikke Grund til at skjænke Noget. Da Faren endelig var kommen paa sit høieste Trin traadte flere af Creditorerne, som i Grunden nok vilde hjælpe Konen, uden dog selv at tabe for meget, sammen, iblandt andre jeg selv, og forlangte hendes Bo taget under Skiftebehandling som fallit. Kort efter blev der forlangt Execution for den Scheelske Fordring; men Skifteforvalteren tog, paa Creditorernes Requisition, Boet under Behandling som fallit, og nægtede at gjøre Execution. Herover blev nu stor Allarm.

Man erklærede Appel osv.

Saasnart Boet var taget under Behandling, underrettede jeg de Scheelske Commissairer herom, med den Bemærkning, at Fruen gjerne vilde tilsvare hele Fordringen, naar Renterne bleve eftergivne, Salget af Bøndergaardene approberet, og hun givet Henstand med Betaling af Capitalen i 10 Aar, imod Pant i hendes beholdne Eiendomme, Alt under den Forudsætning, at de Creditorer, som havde forlangt Boet taget under Behandling, igjen vilde overlade hende den frie Raadighed over sit Bo og Eiendomme, hvilket jeg haabede, at de indgik paa, eftersom de da selv kunde blive sikrede endeel af deres Tilgodehavende. Commissairerne vare indsigtfulde og retskafne Mænd, som indsaae, at de herved paa een Gang sikrede saade det Scheelske Bo og gavnede Fruen samt alle hendes Creditorer. Forslaget blev antaget, Boet igjen extraderet, og Handelen med Bønderne traadte i Kraft. Christiani blev tvungen til ligeledes at holde sit Løfte.

Nu bedrede Pengene sig, Eiendommene stege i Prisen, saa at Fruen, som levede i 40 Aar efter den Dag, tilsidst var Eier af Gods og Penge til et Beløb af henved 100,000 Rd., istedetfor at hun 1821 var yderst forarmet. Gud være lovet for sin Hjælp! Jeg gjorde ogsaa, hvad jeg endnu kunde, nemlig afleverede min Dom paa 5000 Rd. til Fruen i qvitteret Stand.

Medens jeg var Forvalter paa Espe, erholdt jeg under 5te Mai 1818 Bevilling som Sagfører paa Prøve i Sorø Amt, og under 7de Juli 1820 blev jeg meddeelt kongelig Bestalling som Procurator i Sjællands Stift, hvilket senere blev udvidet til tillige at gjælde for Fyens Stift. Den første Gang, jeg gav Møde i Retten som Sagfører, var som beskikket Actor i en Sag mod en Person

paa Agersø, jeg troer for Tyveri. Det var i Sommeren 1818. Retten holdtes paa By- og Herredsged Borrings Contoir i Skjelskør. Byfogden laae samme Gang paa sit Dødsleie. Retten, som administreredes af constitueret Fuldmægtig Wichmann, og jeg ventede længe paa den beskikkede Defensor, Birkedommer, Hr. Bager af Holsteinborg. Han var i Byen, men spiste til Middag hos en Kjøbmand Heilmann og ville først drikke Kaffe. Dette Ophold var vistnok ikke i sin Orden. Endskjønt jeg godt havde studeret Jura, var jeg dog uøvet i Rettergangs-Proceduren og var derfor, som begribeligt er, noget ilde stemt, saameget mere, som jeg slet ikke kjendte min Modstander. I saadan Stilling er det meget ubehageligt at vente i 2 á 3 Timer. Omsider kom der Bud fra Bager, at han vilde komme om et Øieblik. Efter kort Tids Forløb gik Fuldmægtigen ud for at see efter ham men han kom løbende tilbage med forstyrret Ansigt og det Udraab, at Bager var falden død om paa Gaden. Jeg blev særdeles forbauset og løb selv ud, og jeg fandt da en velklædt gammel mand liggende død paa Gaden. Et Slagflod havde pludselig gjort Ende paa hans Liv. Jeg erindrer, at der fandtes indsyet i hans Kjole Kongelige Obligationer for et Navnebeløb af 10,000 Rd. Han var forresten Enkemand. Om han havde Børn, mindes jeg ikke; men glemmer iøvrigt aldrig dette mit første Retsmøde som Sagfører.

Det gamle Ordsprog: "Eens Død, en Andens Brød" indtraf her for mig. Den Sagfører, som derefter blev beskikket til Defensor i Sagen, var Procurator A. Bruel, da boende paa Krummerupgaard, et Par Mil fra Skjelskør. Vi kom snart i Haarene paa hinanden, dog kun med Mundhuggerier. Han var Candidatus juris og gammel Sagfører, og meente som saadan at kunne see mig over Hovedet, hvilket jeg ikke troede at behøve at taale. Saadan

Trætte endte med, at vi bleve gode Venner, som agtede hinandens Charakteer. Han flyttede kort efter til Skjelskør, og jeg kom jævnlig i hans Familie. Han havde i Huset tvende ugifte formuende Svigerinder, af hvilke den ene var forlovet med hans Broder, daværende Forstraad og kongelig Skovrider i Nærheden af Veile.

Med den anden Svigerinde blev jeg ved St. Hans 1820 forlovet og senere gift (13de April 1821), hvorved bemærkes, at den samme Præst, som havde confirmeret mig i Stoense paa Langeland, senere var forflyttet til Skjelskør, hvor han som Præst viede os.

Skjønt jeg havde det godt paa Espe, var yndet af min Principal, hans Familie og alle hans Bønder, længtes jeg dog stedse efter min Fødeø. Da min Forlovede eiede nogen Formue, saa besluttede jeg mig til, i Forening med min gode Ven, Procurator Boesgaard, at købe Hine Mølle No. 1 ved Rudkjøbing, som vedkommende Eiere ønskede at afhænde. Købet blev afsluttet i December 1820, - Købesummen bestemt til 3500 Rd. og Tiltrædelsen at skulle skee til Mai eller Juni næste Aar. Som Følge heraf opsagde jeg da min Forvaltertjeneste til 1ste Mai 1821, til hvilken Tid jeg forlod Gaarden og tog Ophold hos min Kone i Procurator Bruels Huus i Skjelskør, hvor jeg opgjorde og renskrev mit Regnskab til Aflevering.

Min Eftermand i Forvaltertjenesten var en ung, kun 20 Aar gammel Mand, den nu bekjendte og tildeels berømte Examinatus juris Søren Hjorth, karakteriseret Commerce-Secretair, som senere blev ansat i Rentekammeret, udfandt en rotatorisk Maskine, som dog ikke kom i Brug, gav Anledning til Roeskilde Jernbane, var Directeur ved Banen i de første 3 Aar, har senere i lang Tid havt Ophold i England, og der udført en electromagnetisk Maskine, hvorfor han nylig er

tilkjendt Præmie ved den store Industriudstilling i London.

Samtidig med mig var Pastor Helms fra Horsens Hovmester hos Grevens tvende Sønner, Christian og Wilhelm Moltke; nu afdøde Pastor Steenbuch i Odense, hans Søster Karen Steenbuch, var Huusjomfru og forlovet med Helms. Disse 2 brave folk bleve gifte i 1817 eller 1818, og han kaldet til Præst i Sørbymagle ved Gyldenholm, hvor hans Kone døde omtrent et Aar efter i Barselseng, til stor Sorg for hele den grevelige Familie og Alle der kjendte hende; thi hun var en udmærket, elskelig, brav og huuslig Kone. Ogsaa Hr. Helms var en god og brav Mand. Han blev siden anden Gang gift med en Datter af Præsten Zeuthen i Fyen. Hendes Moder var en Søster til den berømte Normand Professor Stephens i Berlin. Hr. Helms blev efter nogle Aar forflyttet, om jeg husker ret til Nødeboe ved Helsingør eller i den Egn. Hans første Kone efterlod ham en Datter, Karen.

De unge Grever, med deres nye Hovmester, Poul Møller (senere Professor, men nu død) og jeg vare netop den Dag, en Søndag, hans første Kone døde, i Besøg hos Helms. Jeg erindrer, at vi vare 13 til Bords, og da Mad. Helms var bleven opmærksom paa dette, blev hun forskrækket og fik ondt. Doctor og Jordemoder maatte hentes (hun gik nemlig, som man siger, på faldende Fod), og vi toge hjem med bange Ahnelser. Hun fødte sit Barn, men fik Blodstyrtning og døde. Næste Søndag indfandt de unge Grever, Møller og jeg, os til Begravelsen. Alle med stor Sorg i Hjertet.

Med Poul Møller stod jeg ligeledes stedse i godt Forhold og havde med ham mangan lystig Spas (i kapitlet "Herm. Borgstrup om Byskriveren" senere i denne bog gengives en skildring om Poul Møller, if. H. B. digteren Poul Martin Møller).

Først en Tid efterat jeg var bleven gift, fik jeg at vide, hvad min Kone eiede. Selv vidste hun Intet herom. Af det forfattede Skifte imellem myndige Arvinger, som vare 4 Søstre, erfarede jeg, at min Kone tilkom i Kongelige Obligationer, udestaaende Fordringer og Renter, foruden hvad hun efterhaanden havde modtaget til Klædningsstykker og nogle andre ubetydelige Vare, omtrent 11,000 Rd.; med ved feilagtige Udlaan og andre Omstændigheder var det Hele indsvunden til ialt 5500 Rd. Man seer her Følgen af at lade Pigebørn blive myndige og overgive deres Formue i private Hænder. Var Formuen bleven sikkert i Overformynderiet, var Tabet kun bleven halvt saa stort. Heller ikke var det rigtigt at lade disse Piger forblive i Uvidenhed om deres Formueforhold eller om, hvorledes deres Formue blev administreret. Jeg kjendte imidlertid min Svoger som en ærlig Mand, og er tilfulde overbeviist om, at han ikke har bedraget sin Kones Medarvinger; men han havde feilet meget ved at tillade Udlaan af deres Penge, uden mindste Sikkerhed og uden deres Vidende. Hans egen Formue blev bestyret ligesaa slet, hvilket havde stort Tab for ham selv tilfølge. Dog, Nok herom.

Møllen, jeg havde været med at købe, var i yderst forfalden Tilstand. Af Bygninger var der kun et stort, men meget forfaldent Stuehuus, ingen Jord- eller Haveplads. Der maatte strax gjøres store Bekostninger paa Mølle og Huus, Indkjøb af Jord omkring Møllen, Indretning af Have og Gaardsplads, samt flere nye Bygninger, Besætning og Inventarium, Meubler og Sengeklæder m. v., som medtog hele min Kones Arv og noget Mere.

I Aaret 1824 udkjøbte jeg Procurator Boesgaard og gav ham for sin Andeel i Møllen 1000 Rd. samt overtog den fælles Gjæld.

Møllenringen blev, efterat Møllen var sat i

god Stand, snart meget betydelig udvidet ved min dygtige Mestersvend Carl Knudsens Flid og Paa-passenhed. Den afgav i Bruttoindtægt i de første 10 Aar fra 1800 til 2400 Rd. aarlig, foruden Alt hvad der gik med i Huusholdningen, som var saare meget. Jeg havde i 6 Aar af den Tid forpagtet Bymøllen, hvorved jeg ogsaa tjente nogle hundrede Rd. aarlig, skjønt jeg maatte lade udføre betydelige Reparationer paa den store nye men slet udførte Møllebygning. Den var afbrændt i 1817, Assurancen var 35,000 Rd., men havde kostet mere end denne Sum at opføre paany, og dog var den ikke bleven færdig og først kommen igang i 1820.

Dengang jeg modtog Møllen, var der næsten ingen Søgning til den. Foruden min Fortjeneste ved Mølleriet, tjente jeg ogsaa Noget som Sagfører. Min Mølle er nu godt indrettet med 2 Meelqværne, en Skraa- og Grynqværn, 2 Skalstene og 2 Sigter, en ny Gryntrumle med Jerntvist, Vifte og Skal-godssold m. v.; jeg har sat Vaaningshuset i god Stand, bygget 11 Fag to-etages Huus norden i Gaarden, med 2 Lofter og Tegltag, 16 Fag Stald, Lo og Kornhuus sønden i Gaarden, forunder og oven af Eeg, ligesom det Øvrige muret med brændte Steen, men kun tækket med Straa, et Høse- og Faarehuus etc., tillagt 8 á 9 Tdr. Land, indrettet en rummelig Gaard med Brønd og Bindingsværks Hegn, 2de Haver med Frugttræer, anskaffet alle nødvendige Ting i Huset, Besætning af Køer, Heste og Faar, samt Inventarium af 3 jernbeslagne Vogne, en Færredsvogn og andet Nødvendigt, hvilket tilsammen har kostet, indbefattet Kjøbesummen, omtrent 26,000 Rd., og Alt dette har Møllenæringen nu for det Meeste indløst. Jeg maa endnu bemærke, at jeg har ladet afgrave og bortkjøre 3 á 4000 Læs Jord, opgravet paa Bønderjorder og hjemkjørt, samt sat i Hegn over 1000 Læs Steen.

Medens jeg var paa det kjære Espe, som jeg endnu ofte tænker paa, og hvor jeg havde det saa godt, hændte mig et Par Begivenheder, som jeg ikke ret veed at forklare. I Marts eller først i April kom Jørgen Boesgaard, nu boende i Rudkjøbing, til Gaarden for at tjene mig som Skriver. Den allerførste Nat, han var paa Gaarden og laae i et Værelse ved Siden af mit Sovekammer, var jeg saa overordentlig benoet og ængstelig, at jeg ikke kunde være i Sengen og langt mindre sove. Min Ængstelse vedblev den hele Nat i stedse forhøiet Grad indtil Morgen. Jeg havde været tungsindig og benoet som en Følge af min nerveuse Tilstand; men aldrig i en saa forfærdelig Grad. Jeg sluttede mig til og følte mig omsider overbeviist om, at der maatte være passeret eller forestaae Noget, som nær angik mig, og det faldt mig ind, at min Moder, som jeg af mine Forældre og Paarørende meest elskede, kunne være kommen til en eller anden Ulykke, og nogle Dage derefter erholdt jeg Brev om, at hun den samme Nat, som jeg havde været saa overordentlig be-ængstet, var blevet rørt i den venstre Side, og længe ligget som død. Jeg skrev strax til Districtslægen, Hr. Doctor Volkersen i Rudkjøbing, og bad ham besøge og yde hende al den Hjælp, han formaaede, for min Regning. Hun laae et helt Aar tilsens, længe uden at der var Haab om hendes Liv, især da det var i venstre Side, at hun var rørt; men hun kom sig dog omsider saa vidt, at hun kom op og kunde gaae omkring i Huset og i Byen. Hun var og blev lam i den venstre Side, dog levede hun 25 Aar efter den Dag, hun pludselig var blevet rørt af Slaget, og døde over 70 Aar gammel. Min Fader var død længe før hun.

Samme Nat, da jeg saaledes vaagede og ængstede mig, hørte jeg i Værelset ved Siden af J. Boesgaard at raabe i Drømme og flere Gange udtale

mit Navn. Dette tænkte jeg ikke videre over, før han en Tid derefter, som jeg skal fortælle, selv yttrede sig desangaaende.

Om Aftenen silde den 28de April 1817, som Assessor Møller paa Agersø var død om Dagen, kom 3 Mænd til Espe for at hente mig til Agersø til Fru Møller. De vidste ikke, hvor jeg havde mit Contoir, men søgte derhen, hvor de endnu saae Lys. Jeg havde om Dagen modtaget Skat, og var tilligemed Boesgaard ifærd med at tælle de indkomne Penge, for næste Dag tidlig at faae dem sendte til Amtstuen i Korsør; thi da der til samme Tid var udbrudt tvende farlige Livsfanger af Skjelskør Arrest, som tidligere var udbrudte og rømte fra Rendsborgs Slaveri, og vankede omkring i Skovene i Nærheden af Espe, saa frygtede jeg meget for dem. Da de nævnte trende Mænd fra Agersø kom til de Vinduer, hvor der var Lys, satte de deres Ansigter tæt til Ruderne for at see, hvem der var indenfor. Jeg, som tænkte paa Slaverne, blev ved at se disse Ansigter saa forskrækket, at jeg nær var falden om. Boesgaard, som kun saae paa mig, blev forfærdet for Trækkerne i mit Ansigt, der var de samme, som han havde seet i sin omtalte Drøm. Han havde forresten aldrig tilforn seet mig i Affect, det var jeg helt overbeviist om, eftersom han kun flere Aar tidligere enkelte Gange havde seet mig i Forbigaaende, men aldrig kjendt mig specielt. Jeg kjendte slet ikke til ham.

Assessor Møllers Død fik, som sees af det Foregaaende, megen Indflydelse paa mit Liv og Virken. Om min nævnte Selvangst hiin Nat og Boesgaards Drøm for endeel stod i Forbindelse hermed og var et Varsel herom, kan man ikke vide, da man ikke kjender Aandeverdenens Indflydelse eller den høiere Natur. Jeg tør herom ingen Mening have, allerhelst da mine egne Ahnelser, eller

hvad man vil kalde det, synes saa træffende opfyldte i min Moders Sygdom.

En anden Begivenhed, skjønt maaskee intetsigende, vil jeg ikke lade uomtalt. Kort efter, at jeg 1820 var bleven forlovet med min Kone, var jeg på en Reise til Kjøbenhavn, og da jeg var kommen Ringsted saa nær, at jeg kunde see dens Kirketaarn (jeg troer, det var om Natten eller i Aftenstunden), tænkte jeg ved mig selv: "Herre Gud! der seer du den Kirke, hvor din Kjæreste er bleven døbt, og Gaarden (Klostergaarden), hvor hun er bleven født"; men i samme Øieblik forekom det mig, at der stod et luerødt flammende Ildkors lige tæt ved Taarnets øverste Spidse, som strax igjen forsvandt.

I Forbindelse hermed skal jeg videre omtale en anden besynderlig Omstændighed. Langfredag i Aaret 1800, da jeg var 9 1/2 Aar gammel, kom min sl. Fader og vor Karl hjem fra Hove, hvor de havde været for at hugge Gjerdsel til Hovgjerde. Det var en gammel Skik, at Bønderne paa Godset altid den Dag udførte deres Arbeide. De talte ved Aftenbordet om en norsk Kjærling, de havde talt med paa Veien, hvor veed jeg ikke. Bønderne havde den Tro, at der i et saa vigtigt Aar som det sidste eller første af et Aarhundrede maatte foregaae store Begivenheder, maaske Verdens Undergang, og den norske Kjærling var altid forhen bleven anseet for den, der kunde forudsige kommende Ting. Jeg var en nysgerrig Dreng og spurgte flere Gange: "Hvad sagde hun?", hvilket jeg ikke havde forstaaet og ei heller fik Oplysning om. Karlen, Jørgen Cay, affærdigede mig med det Svar: "Hun sagde Djævelen kjøkke og gale mig, at Drengen (det var mig) skal giftes med en Jomfru fra Sjælland". Jeg erindrer Alt saa tydelig, som om det var udtalt idag. Det var visselig ikke Kjærlingens Ord, men kun en tankeløs Yttring af

Karlen til Svar paa mit Spørgsmaal, men blev dog til en Sandhed; thi jeg blev netop 20 Aar efter den Dag gift med den sjællandske Jomfru, og hvad der er det Mærkeligste er det, at hun, som jeg i denne Tid har opdaget, ved at komme i Besiddelse af en Samling af gamle Almanakker, er født en Langfredag, den 11te April 1800, eller samme Dag, maaskee samme Øieblik, som Samtalen med Karlen fandt Sted.

Siden jeg er kommen paa Tale om slige uforklarlige Begivenheder eller Tilfælde, vil jeg endnu omtale nogle andre saadanne, som ligeledes er hændet mig. I Aaret 1809 eller 1810 laae Ritmester Rosenkrantz med sin Eskadron jyske Dragoner i Bødstrup Sogn. Rosenkrantz selv og flere Dragoner laae paa Nedergaard, hvor jeg var. En Dag hørte jeg megen Grineri og Støi i østre Ende af det gamle, nu nedbrudte Stuehuus hos den gamle saakaldte Huusholderske Anne Snapinds. Mit Værelse laae længere mod vest, men stødte ud til samme lange Gang som hendes. Jeg gik ned for at erfare, hvad man lo saa hjertelig af. Jeg fandt en mager Zigeuner-Kjærling, af Alder omtrent 40 eller 50 Aar, med en Dreng paa 8 á 10 Aar ved Siden, midt imellem en Flok Dragoner. Man sagde, at hun var en norsk Spaakone, men jeg troer snarere, at hun hørte til det jyske Natmandsfolk, eller, som de i forrige Tider er bleven kaldt, "Tatere". Hun tog strax min høire Haand i Beslag og yttrede, at jeg havde et godt Bord, men at der var et Fruentimmer, som jeg skulde vogte mig for. Jeg troede intet af, hvad hun sagde, men lo deraf, ligesom hele Selskabet. Som vi nu staae der, kom endnu en Dragon, en Recrut, ind, temmelig sort i Ansigtet og paa Hænderne, thi han var Smed og kom fra Gaardens Smede, hvor han havde hjulpet ved Dragonhestenes Skoning. Ogsaa han vilde spaaes og rakte selv sin ene Haand frem.

Kjærlingen seer afvexlende i Haanden og Personens Ansigt, hvor paa hun spyttede i hans Haand og raabte: "Dit lede Bæst! du bliver hængt eller brændt og faaer al landsens Ulykke!" Kjærlingen lod forresten til at være beskjænkent. Smeden passerede iblandt de andre Dragoner for en Klodrian og et Tossehoved, men tog sig dog denne Behandling og Tiltale meget nær, og vilde prygle Kjærlingen. Jeg troede ikke paa slige Spaadomme og tænkte heller videre derover. Imidlertid gik Kjærlingens Forudsigelse paa en Maade i Opfyldelse. Dragonerne bleve en Tid derefter forlagte til Fyen. I Aaret 1812, medens jeg var constitueret Birkeskriver, bleve to Dragoner sendte herover fra Fyen og indsatte i Rudkjøbing Arrest. De havde gjort Indbrud, medens de laae her paa Øen, og vare ved Krigsret dømte til Kagpiskning. Den ene hed Tolstrup. Jeg fik det Hverv at møde med Dommeren paa Executionspladsen paa Skrøbeløv Hede. Tolstrup blev først pisket, derpaa kom den Anden frem, blev heiset op til Pælen og fik ligeledes sine Pisk. Idet han vendte Ansigtet fra Pælen, saae og kjendte jeg til min store Forundring bemeldte Smed og tænkte ved mig selv: Kjærlingen fik dog paa en Maade ret i sin Spaadom. Det samme maa vel Delinqvinten have tænkt. Jeg er overbeviist om, at Kjærlingen ikke forud kunde vide, at saadanne Hændelser vilde møde, og har kun afgivet sig med at spaae for at kunne tjene nogle Skillinger; men Forsynet kan jo derfor benytte slige vanvittige Konster til Advarsel eller Opmuntring for lettroende Menesker. Man bør dog ikke benytte sig af Sligt, da man derved kan forledes til at forfeile sit sande Maal.

Da min ældste Søn, Theodor, var noget over 4 Aar gammel, blev han i Aaret 1825 pludselig hæftig syg. Efter at han havde været syg i et Par

Dage, og der om Natten brændte Lys i vort Sovekammer, for at min Kone og jeg kunde holde Øie med Barnet, laae vi en Morgen Kl.3 begge vaagne. Vi hørte da ganske tydelig, som om en Færredsvogn blev kjørt i fuld Fart fra Møllebanken ned forbi Haven og om efter Porten, og længere kunde dengang ingen Vogn komme, da Veien fra min Gaard ned til søndre Landevei først mange Aar senere blev anlagt. Det lød ogsaa, som Vognen holdt ved Porten. I det den kjørt forbi Haven, rystede endog Sengen under os. Vi talte om, Hvem det vel kunde være, som nu kom, og troede, at det maatte være Jomfru Møller, som nogle Gange tilforn var kommen kjørende fra Hou om Natten. Jeg stod da strax op, tog i Hast Klæder paa og gik ud for at lukke Porten op; men der var Intet at høre eller see. Det forundrede os, at Ingen var ankommen, da vi saa tydelig hørte en Vogn kjøre forbi om til Porten; men tænkte saa ikke videre derpaa før en Tid efter. To Dage senere døde vort kjære Barn og blev kjørt til Graven i vor egen Vogn, hvis særegne Rumlen vi troede at have hørt hiin tidlige Morgen.

For omtr. 27 Aar siden var min Hustrus Søsterdatter, Marie Bruel, 17 Aar gammel, kommen hertil paa Besøg i vort Huus. Skarlagensfeber blev udbredt og herskede stærkt herpaa Øen, og i længere Tid hos os, hvor ialt 14 Mennesker, af vore Børn og Tjenestefolk bleve angrebne, iblandt Andre vor ældste Datter, Augusta. Jomfru M. Bruel vaagede en Nat over hende, men næste Morgen blev hun selv syg, laae kun i 48 Timer, og døde. Liget gik strax i Forraadnelse, saa vi kunde ikke vente længe med at faae det lagt i Kiste og begravet. Den Dag, Begravelsen fandt Sted, ankom et Brev fra Madame Bruel i Skjelskør, som skrev, at hun sluttede sit Brev om Natten Klokken tolv, idet hun sad vaagende over en anden lille Pige,

hun havde, som laae meget syg. Efterat hun havde sluttet Brevet, føiede hun endnu til disse Ord: "Min kjære Marie! jeg er saa bange for dig for den slemme Febers Skyld, som hersker derovre"; det var samme Nat og omtrent i samme Time, som Datteren døde her. Det lader, som om hendes Moder havde en stærk Ahnelse om, hvad der her foregik. Forresten mistede benævnte min Kones Søster og Mand samme Aar hjemme tvende andre Børn, nemlig deres ældste Søn og den lille Pige, som hun vaagede over den Nat, da den ældste Datter døde hos os.

Man maa vel vogte sig for letsindig at ansee Alt, hvad der møder os, som ikke strax kan forklares, for overnaturligt, da man ellers let kan forfalde til Overtro og tillige blive en Spillebold for fiffige Bedrageres Konster; men saavidt mulig ved Eftertanke og Undersøgelse komme efter Sandheden. Paa den anden Side bør man heller ikke haardnakket nægte eller betvivle, at overnaturlige Begivenheder enkelte Gange kan møde Mennesket; thi saadant vil lede til den meest skadelige Vantro om Indholdet af den hellige Skrift - og mangen gavnlig Advarsel, som gives, og Tidens Tegn, som kunne finde Sted, ikke blive os til Gavn. Jeg for min Deel er fuldkommen overbevist om, at der gives Varsler og Ahnelser, endskjønt man ikke kan forklare sig Grunden til dem. Det samme har ogsaa til alle Tider været og er mange store Tænkere Mening, ligesom der og i den danske Historie findes adskillige store Begivenheder forud forkyndte paa en aldeles uforklarlig Maade, f. Ex. Christian den 4des Undfangelse og Fødsel saavel som Christian den 3dies Død (Holbergs Danmarkshistorie 2den Deel Pag. 394, 519-520), Corfits Ulfelds Død den 20de Februar 1664 i Udlandet, forkyndt flere Dage før end Efterretningen derom kunde komme hertil Lan-

det for Hoffet og hans Gemalinde, den berømte, men ulykkelige Eleonore Ulfeld i Fængsel (Thyge Hoffmann om danske Adelsmænd 2den Deel Pag. 312-313, 326). Man har jo ogsaa hørt og af Skrifter eller Breve erfaret, at flere Officerer have havt bestemte Forestillinger om deres og Andres Død i paafølgende Slag, med flere Omstændigheder derved forkyndte i Drømme eller paa anden ubegribelig Maade. Den, som kun vil troe, hvad Forstanden kan begribe, men forkaste alt Uforklarligt, maa jeg ansee for meget borneert eller beladt med høi Grad af aandelig Overmod. Vi begribe ikke en eneste Ting af den physiske Naturs indre Hemmeligheder; vi see Græs og Planter komme frem, voxe op, sætte Blade og Blomster, bære Frugt og omsider visne og dø, men vi vide Intet om den egentlige Aarsag hertil. Vi see ogsaa alle Slags Metaller fremdragne af Jorden eller af andre Legemer, men kjende dog ikke eet eneste Grundstof i sin Oprindelse eller kan frembringe dem. Livet og Aandeverdenen kjende vi endnu mindre til eller veed, hvorledes samme virker. Legemlige Ting kan man see, tage og føle paa, sønderlemme, opløse og analysere til en vis Grad; men ikke saaledes med ulegemlige Gjenstande. Man seer Virkninger af Liv alle Vegne, men Livet, Sjælen eller Aanden kan ikke sees med legemlige Øine eller fattes med vore Sandser. Ingen kan derfor med Grund nægte eller med mindste Føie formene, at der ikke gives en høiere Aandeverden selv her paa Jorden, eller at vi ikke ere omgivne af Aandevæsener, hvor vi gaae og staae, sove eller vaage. Tvertimod har den hellige Skrift mange Beviser paa det Modsatte; Christus, Moses og Propheterne sige os bestemt, at der gives saa vel gode som onde Aander, der indvirker paa Menneskene; og da alle disse Mænd, som have forudsagt saamange kommende Begivenheder, der enten

alt beviislig ere indtrufne, eller som daglig foregaae for vore Øine, saa kan man være overbeviist om, at de have kjendt, hvad de saaledes betegnede. Mange store Philosopher ere og komne til det Resultat, hvad og enhver tænkende Mand, som med aabent Øie og Hjerte forsker i Naturen, kan indsee Sandheden af: at Gud er udbredt overalt i Rummet, er i Alt og Alt i ham, hvilket selv Christus ligeledes ofte synes at have antydet. Hvorfor skulde han, Alles kjærlige Fader, da ikke ogsaa undertiden kunne og ville lede Menneskene ved overordentlige Tegn og Begivenheder? Men, som sagt, man vogte sig vel for at søge saadant i Alt, hvad man møder, som vi ikke strax kunne begribe, for ei at bedrage os selv til ubodelig Skade.

Kort Tid, førend jeg forlod Espe, ankom min Principal fra Kjøbenhavn med sin Secretair, nuværende Conferentsraad, R. etc. P. Bentsen, til Gaarden. Greven yttrede for mig, at General Grev Fred. Ahlefeldt-Laurvigen til Grevskabet Langeland skulde sættes under Administration, og at det var paatænkt, at daværende Kammerherre Amtmand Løvenskjold og jeg skulde beskikkes til Administrations-Commissairer. Hr. Greven spurgte, om jeg ville være villig til at lade mig beskikke? Han selv havde været taget paa Raad i denne Sag og anbefalet mig paa det Bedste. Jeg takkede naturligvis paa det hjerteligste for en saa særdeles vægtfuld Anbefaling, men svarede, at jeg ansaae en saadan Beskikkelse for meget ærefuld og tillige fordeelagtig for mig; men bemærkede derhos, at da jeg kjendte Forholdene derovre paa Øen, saa maatte jeg antage, at Generalen vist af al Magt vilde søge at faae daværende Cancelliraad, By- og Herredsfoged Herholdt i Rudkjøbing udnævnt i mit Sted, hvilket og skete. Imidlertid blev Kammerherre Løvenskjold et Aars Tid deref-

ter ansat som Deputeret i Cancelliet, og jeg af dette Collegium, paa Kammerherrens Forlangende, constitueret til, paa hans Vegne og Ansvar, at fungere i Administrations-Commissionen. Jeg tiltraadte Constitutionen med 400 Rd. i aarlig Gage, som Løvenskjold, der havde 1000 Rd., maatte betale, i Juni 1822 og vedblev indtil Kammerherre Løvenskjolds Død i Aaret 1825. Efter dette Dødsfald blev Amtmand Sporon i Nyborg udnævnt som første Medlem af Administrations-Commissionen. Da Sporon ønskede selv at deeltage i alle Commissionens Møder i Tranekjær, blev jeg antaget som Procurator for Grevskabet, hvilket gav Anledning til forfærdelige Arbejder for mig.

Jeg maatte i mindre end 3 Aar udføre 300 Processer imod Grevskabets Beboere og Andre, der imidlertid vandtes fra min Side, baade for Overretten og Underdomstolene, med al Honeur. De senere Sager, som jeg førte, vare ligeledes mange, Nogle af stor Betydning for Grevskabet. Een sag med en Fru Stahl i Kiel, der ialt med Renter angik 50,000 Rd. Alle Generalens private Eiendomme m. m. vare herfor pantsatte, men Obligationen var ikke bleven thinglæst, og da dette omsider fremkom, vare alle hans Eiendomme og Allodier pantsatte til den kongelige Kasse og Andre, saa der blev kun nogle faae hundrede Rigsdaler til Fru Stahl. Det gjorde mig overordentlig ondt for den arme Kone.

En anden Sag angik den saakaldte Fabriksbygning i Tranekjær. En Hr. Kammerherre von Thinen af Holsteen havde 24,000 Rd. Courant tilgode hos Generalen, som denne ikke var i Stand til at betale. von Thinen sendte Procurator Søren Hansen af Odense herover for at gjøre Arrest. Jeg var syg, men turde dog ikke undlade at give Møde under Forretningen, hvilket Møde foraarsagede en alvor Sygdom for mig i 12 Uger. Hele Sagen blev

derefter procederet for Retten, hvor Udfaldet blev, at von Thinen kun fik Ret til at lade Bygningerne nedrive og bortføre Materialerne; men det convenede ham ikke, og da han saaledes ikke kunde faae Ret til at benytte Fabrikken, hvor den stod, nemlig paa Grevskabets Grund, overdrog han det Hele til sidstafdøde Lehns greve, imod en Capital af 2400 Rd. Hr. Greven lod derefter al Inventariet bortsælge ved Auction, og dette blev udbragt til 1800 Rd. Saavel Generalen som den nye Lehns greve lode begge skrive Indlæg i Sagen, hvorudi de lod nedlægge Paastand om, at von Thinen skulde have Ret til at benytte Bygningerne, hvor de stode; men jeg troede, at saadant stred imod de paafølgende Lehns grevers Interesser, og maatte derfor med al Magt modsætte mig det.

Dette Fabriksanlæg var oprettet 1814, for deri at producere Sukker af Runkelroer; men da dette Formaal ikke vilde lykkes, saa blev Fabriken anvendt til at producere Kornbrændeviin. Det hele Anlæg havde kostet at oprette 114,000 Rd.. Den nuværende Lehns greve maatte herfor betale til sin Faders Bo 600 Rd..

Generalen døde i 1832, men Skiftet efter ham stod paa i 10 Aar paa Grund af hans overordentlige Gjæld og deraf opstaaede Conflicter. Gjælden udgjorde mindst 1,400,000 Rd., indbefattet de store Summer, som han skyldte paa Lehnet og Stamhuset, der udgjorde mindst 900,000 Rd; men af de øvrige fire á fem hundrede tusinde Rigsbankdaler var der kun Sikkerhed for at Beløb af 40,000 Rd., og dette Beløb vandt jeg til den grevelige Ahlefeldt-Laurvigske Gjælds Afgjørelseskasse, med Undtagelse af 500 Rd., som blev tilsendt den stakkels Fru Stahl.

Under Skiftet var naturligviis mange Sagførere mødte, og blev der som Følge deraf ogsaa fremsat mange Slags Paastande, iblandt andre ogsaa den,

at Familiegodserne skulde sælges til Deling mellem Creditorerne, saaledes som Tilfældet havde været med Grevskabet Scheel i Jylland og Brønborg i Fyen m. v. Paa Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldts Side stode jeg alene, men Qvæstionerne, som opstode, vandtes dog af mig, skjønt jeg netop i de 10 Aar, Skiftet stod paa, var syg af Feber, saavel som næsten Alle i mit Huus. Arbeidet jeg havde var overordentlig vidtløftigt og vigtigt, men desuagtet beholdt jeg dog ingen Douceur eller videre Erstatning end min Løn, nemlig 300 Rd. aarlig samt seks Favne Brænde og noget Tørveskjær, fordi Baron Bretton afværgede det, da Gjældskassens Administration søgte at forskaffe mig nogen saadan, uagtet jeg slet ikke tjente Gjældskassen. Først efter at Administrations-Commissionen for Grevskabet var ophævet og Generalens Eftermand selv havde overtaget Bestyrelsen af Godserne, beholdt jeg paa hans Anbefaling ialt 500 Rd. fra Gjælds-Afgjørelseskassen.

Den nye Greve raadførte sig med mig om, hvorledes han skulde erholde et Laan af 6000 Rd., som han skyldte til afdøde Canneworffs Bo i Faaborg. Jeg svarede ham, at han selv vidste, hvor slet det grevelige Navn stod hos Folk her paa Langeland, og jeg kjendte saaledes ingen Udvei for at skaffe ham Laan her; men anviste og tilraadte ham at følge en anden Vei, nemlig den, strax selv at overtage Grevskabet, da der saa var Resourcer nok for ham til dette Laans Betaling. Men dette vovede han ikke; thi han befrygtede, i Tilfælde han atter skulde blive sat under Administration, han da aldrig igjen vilde faae Grevskabet. Det nyttede ikke, hvad jeg sagde, han vedblev sin Paastand. Da Administrations-Commissionen næste Gang blev samlet, søgte jeg ud til Grevens Broder, Stiftamtmand, Grev

Frantz, der var Medlem af Commissionen, og gjorde ham opmærksom paa, hvad jeg havde tilraadet Lehnsgreven. Grev Frantz gav mig Ret og bad mig at følge med op paa Slottet for paany at gjøre Lehnsgreven Forestillinger. Efter langvarig Demonstrering lod Hr. Lehnsgreven sig saa endelig overtale, til sit eget og Familiens Gavn, og androg nu paa Administrations-Commissionens Ophør. Denne min Plan lykkedes i alle Maader godt: Hr. Lehnsgreven gik bestandig frem og erhvervede sig flere hundrede tusinde Rigsdaler Capital og andet Meere, som ved hans Død i Mai 1856 kom Børnene tilgode.

Ved Slutningen af Grevens Liv blev der indledt en vidtløftig Proces angaaende det saakaldte Lunde-Noer i Magleby Sogn, foranlediget af det store Magleby-Noers Inddæmning. Actieselskabet gjorde Paastand paa saavel Lunde-Noer som det saakaldte Fakke-Noer og formeente, at begge disse Noer hørte under Magleby-Noer. Fakke-Noret frafaldt Actieselskabet omsider Paastand om, men ikke saaledes med Hensyn til Lunde-Noer, uagtet de begge mange Aar forud havde været adskilte fra det store Noer ved Veie og Dæmninger. Jeg søgte at oplyse, at slet ingen af disse Noer oprindelig have haft Indløb fra Stranden, men at saadant Indløb senere var dannet enten ved Jordskjælv eller ved en voldsom Oversvømmelse for et Par hundrede Aar siden. Jeg fremlagde et Kort fra Aaret 1300, uddraget af Langebeks Scriptoris som jeg fik udlaant fra det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Ligeledes oplyste jeg, at der havde været saare mange Jordskjælv og Stormfloder i Danmark. Endelig viste det gamle Kort, at der havde været Skov langs Stranden, uden noget Spor af Vand. Ligeledes kan der af den Omstændighed, at der findes saavel Trær som Tørvegrave under Vandet i alle Norene, uddrages, at disse ikke

oprindelig have været overskyllede med Strandvand; men naar dette ikke har været Tilfældet, da maa Bunden have været fast Land og kun til visse Tider have været overskyllt med fersk Vand, og saasom Grevskabet fra gammel Tid har været ene Eier i dette Sogn, saa har Grunden ogsaa tilhørt dette Gods. Da det er overdraget til den Ahlefeldtske Familie med alle de Rettigheder som Kongen selv har eiet det, saa maatte dette endnu være Tilfældet, og som Følge heraf har Hr. Greven havt Ret til at bestemme Omfanget af og Vilkaarene for Actieselskabets Rettigheder. Dette sidste Raisonnement blev der gjort Nar af i "Morgenposten" (optaget i "Langelands Avis"); men Høiesteret, som afgjorde Spørgsmaalet om, hvem der havde Retten paa sin Side, gav fuldstændig og eenstemmig Hr. Greven Ret og har saaledes godtgjort, at mine Argumenter ikke have været urigtige. Folk, som ikke have historiske eller juridiske Kundskaber, kan jo i Grunden heller ingen Mening have i denne Sag.

En ganske anden Sag var den om det saakaldte Ribbjerg-Noer i Simmerbølle Sogn, som blev vunden af heelt andre Grunde. Dette Noer tilhørte nemlig Stranden, og da Forstranden allevegne, lige fra de ældste Tider indtil nu, har tilhørt Kongen eller det Offentlige, saa maatte ogsaa Sogneforstanderskabet nu være Eier deraf, eftersom Kongen havde renonceret til Fordeel for Simmerbølle Sogn. Jeg førte ogsaa denne Sag for den vindende Part.

Foruden at være Grevskabets Sagfører maatte jeg ogsaa være Inspecteur ved Godserne uden nogen Godtgjørelse, paa egen Bekostning rejse omkring overalt paa Øen for at undersøge ethvert Steds Areal, dets Drift og Beskaffenhed, Bygningernes og Hegnenes Tilstand m. v., samt optage

Protocol over det hele. Dette var et vidtløftigt Arbeide, som baade medførte mange Reiser og megen Skriveri. Jeg kunde ikke alene udføre dette Arbeide, men formaaede Hr. Secretair Denker til at være mig behjælpelig. Han naturligviis hverken kunde eller vilde udføre saadant gratis.

Hvormange Sager, baade offentlige og private, jeg har udført i hele min Sagførerstand, 36 Aar, veed jeg ikke; men alene Grevskabet Langelands Sager udgjorde 6 á 800 i alle de Aar, jeg var dets Sagfører, nemlig fra 1825 til 1855. I det Hele har jeg vistnok udført 2 á 3000 offentlige og private Sager i den Tid, jeg var Procurator, fra 1818 til 1855. Havde jeg faaet en ordentlig Betaling for alle de private Sager, jeg vandt, da vilde jeg kunne have været en rig mand, istedetfor at jeg neppe har havt det tørre Brød af den Fortjeneste. Naar man betænker sig, at jeg kun fik 300 Rd., 6 Favne Brænde og noget Tørveskjær aarlig for Grevskabets Sager og andet Mere i omtrent 30 Aar, (hvorimod jeg maatte udføre alle de vidtløftige Reiser for egen Regning), hvilket ikke udgjør over ialt 10,000 Rd. eller ikke Mere, end der ofte er bleven betalt til Andre for enkelte Sager, undertiden endog meget Mere, og dog har gennemført flere Sager af overordentlig Værdi for Godserne; en enkelt Sag angik endog hele Grevskabets Existens, til andre Tider enkelte af Godserne eller de gamle Alodialer; men dog drev jeg alle disse store Sager, ligesom alle andre af Grevskabets Sager, igennem til min Principals Fordeel. Alt dette uagtet elskede jeg sidstafdøde Lehns greve meget høit, og hans Død gik mig saa nær til Hjerte, at jeg siden den Tid har været syg. Det var neppe heller hans Skyld alene, at jeg blev saa slet aflagt. Da jeg maatte nedlægge Sagfører-Bestallingen, blev jeg kun tilstaaet de fornævnte seks Favne

Brænde og noget Tørveskjær aarlig i min Levetid, medens alle andre af Grevskabets Betjente siden beholdt deres fulde Lønning. Justitsraad, Birkedommer Holm beholdt saaledes hele Nyttens og Brugens af Birkedommergaarden, omtrent 100 Tdr. Ld., hvoraf han aarlig har i Forpagtning af en af sine egne Sønner 800 Rd. foruden andet Mere; Forvalter Bojesen fik en stor nyopbygget Bondegaard m. v. Dog maa jeg bemærke, at min Løn som Sagfører allerede var bestemt i den første Administrations-Commissions Tid 1825, dog med Løfte om yderligere Tilskud, naar Sagerne fik et godt Udfald, og at jeg, efter at sl. Greven havde overtaget Grevskabet, aldrig har talt med ham om min Løn eller Pension, da jeg aftraadte i 1855; thi jeg var for stolt til at tilbetle mig Noget.

Hvergang en juridisk Embedsmand er død her i Byen, er det blevet overdraget mig, enten ene eller i Forening med Andre, at ordne deres Embedspapirer eller Regnskaber. Saaledes maatte jeg ordne gamle Copmanns Protocoller og Documenter, samt inddrive alle hans udestaaende Penge, 10,000 Daler d. C. Da Justitsraad Herholdt døde i Korsør, maatte jeg som Curator bonorum i hans Bo sælge hans Gaard heri Byen til Eftermanden, samt incassere alt, hvad der af hans Embedsindtægter var udestaaende, og efter Etatsraad von Schmidts Død maatte jeg ligeledes i Forening med hans Fuldmægtig, Barfod, ordne hans Papirer og Protocoller, samt opgjøre hans Regnskab. Endelig da Byskriver Thomsen døde, optog jeg, i Forening med hans Søn, Registrering over alle Embedets Protocoller og Documenter, til Overlevering til hans Eftermand, By- og Herredsskriver Lund.

Jeg har havt 11 Børn, hvoraf 3 ere døde; men af Andres har jeg maattet antage mig 6. å 7 Stykker. Mine Sønner har jeg ikke, af Mangel paa

Formue, kunnet faaet anbragt ved Studeringer, hvortil de vistnok have havt Gaver. Den ældste maatte jeg lade reise til Australien i 4½ Aar; men Reisen gav Intet af sig for ham. Min anden Søn maatte jeg sætte i Handelslære; men jeg takker Gud, at jeg endda er kommen saa taalelig igennem Verden med min store Familie. Af mine Børn er fire blevne gifte, nemlig: min ældste Søn, Otto, med en af sl. Grevens Døttre, Emilie Andrea Christiani; min ældste Datter, Augusta, med Toldfuldmægtig Bayer heri Byen; en anden af mine ældre Døttre, Anine, med Skibseier Carl C. Nielsen, ligeledes heraf Byen. (Denne Mand har før været gift med min Plejedatter, Jørsine Olsen, som jeg for over 30 Aar siden, da hun kun var 6 Aar gammel, tog i Huset tilligemed hendes Moder, min Kones Søster, men som døde det første Aar, og Datteren for 3 Aar siden). Det fjerde Barn, Olavia, er gift med Kjøbmand H. R. Hansen her i Byen. En Datter, Elise, har Frue Boesgaard i Skrøbeløv taget til sig, og hun har det saare godt der i Huset. Min anden Søn, Christian, conditionerer som Handelsbetjent i Svendborg. To andre Døttre, den ene, Pauline, er mit tredie ældste Barn, og det yngste, Christiane Frederikke, er endnu kun 21 Aar gammel; Begge er ugifte.

Jeg gaaer nu over til en anden Beskjæftigelse, hvormed jeg har befattet mig i ledige Timer, nemlig M e c h a n i k e n, hvortil jeg troede at have Talent. Da jeg tidligere har udgivet et lille Skrift over de vigtigste Gjenstande, som jeg har udtænkt, saa vil jeg i det Væsentlige her lade det være nok med at meddele Uddrag af enkelte Punkter. nemlig:

(De første 10 af disse punkter er gengivet i kapitlet "P. Rasmussen som opfinder").

11. En ny Slags Skydegevær. Ved offentlige Prøver har jeg beviist at kunne skyde omtrent 50

skarpe Skud i eet Minut. Geværerne er udførte paa 12 á 14 forskellige Maader. Af disse Geværer er flere udført af kongelig Bøssemagere, saavel paa min Bopæl, dengang Hine Mølle, som i Kjøbenhavn. Saavel den kongelige Marine som Landetaten erholdt i 1843-46 flere af den Slags Geværer, hvormed bleve anstillede vidtløftige Prøveskydninger, til Commissionernes største Tilfredshed. Der blev derved skudt vistnok over 10,000 skarpe Skud, og hos mig selv ligesaa mange, ialt 20,000 skarpe Skud. Disse Geværer kan udføres i alle Størrelser og ere ligesaa sikre i Træf som almindelige Geværer; men slaae langt stærkere med meget mindre Ladning.

Det første Slags Gevær til flere Skud opfandt jeg i Aaret 1828, men vedblev at tænke over Forbedringer ved denne Opfindelse indtil 1846. I det hele har Opfindelsen kostet ialt 4000 Rd. Søetaten har skænket mig 2000 Rd. i Erstatning, som dog kun er det halve af mine Udlæg; Resten skulle jeg have, naar Landetaten blev enig om, hvad den vilde tilstaae mig; men jeg erholdt aldrig Noget fra den Kant.. Dog indstillede Krigsminister Hansen mig i Juni 1854 til udnævnelse til Ridder af Dannebrog, og i December s.A. blev jeg, ved By- og Herredsskriver Lunds Død, constitueret til By- og Herredsskriver paa Lange-land og i Rudkjøbing, til hvilket Embede jeg endelig blev udnævnt i Marts 1855. Embedet var iøvrigt for mange Aar siden lovet mig.

Herved bemærkes, at en Person af mit Navn, P. Rasmussen, var 1654 constitueret Byskriver her i Rudkjøbing. (See min Rudkjøbings Beskrivelse).

Kong Christian den Ottende har som Prinds-Gouverneur 2 Gange været paa min Bopæl for at beseede mange Ting, som jeg havde udført, og var altid høiest naadig imod mig. Da jeg i 1845 var hos ham som Konge for at aflægge min allerunder-

danigste Tak for de mig af Søetaten tilstaaede 2000 Rd., lovede han mig højtidelig en saadan Belønning, at jeg derved kunne faae mit Hørværk, som han godt kjendte, udført; men, desværre, - Kongen døde, førend dette kunde realiseres.

Ogsaa vor nuværende Konge, Frederik den Syvende, var ligeledes som Prinds-Gouverneur 2 Gange paa min Bopæl, Hine Mølle, for at bese mine Indretninger; sidste Gang skjød jeg for ham til Skive 66 Skud, og viste tillige, at kunne lægge Cylinderne i en Spand Vand, samt efter en Tids Forløb tage dem op og afskyde dem alle øieblikkelig, hvilket forbavsede baade ham og alle Tilstedeværende. Ogsaa denne Konge lovede mig dengang at virke til en passende Erstatning for mig; men endnu har han ikke indløst sit Løfte.

Jeg troer ved denne Lejlighed ikke at burde unklade at meddele en Skrivelse fra Hr. Capitain Irminger, da han var Præsis i den Commission, som 1845 allernaadigst var udnævnt til at prøve og bedømme mine til Landetaten indleverede Geværer. Skrivelsen er saalydende:

Velbaarne Hr. Procurator Rasmussen!

Alt tidligere ville jeg have besvaret Deres ærede Skrivelse af 29de October f. A., naar jeg ikke havde holdt det for rigtigere at udsætte dette, indtil jeg kunde sig Dem noget Nærmere angaaende Resultaterne af de med Deres Geværer foretagne Forsøg, og i Overensstemmelse hermed unklader jeg ikke, i Korthed at meddele Dem Følgende:

For længere Tid siden har den til disse Forsøg anordnede Commission indgivet sin Rapport til Hs. Majestæt Kongen, og saavel jeg som mine Colleger have været enige i at ansee Deres Gevær som som fortrinligt anvendeligt ved Forsvaret af faste Puncter, samt naar det

lykkes at simplificere Geværets Construction og Ladning, da ogsaa til Bevæbning af nogle fortrinlige Skytter ved hvert Infanteri-Compagni. Vi have fremdeles opfyldt en behagelig Pligt ved at gjøre Hs. Majestæt Kongen opmærksom paa den Opoffrelse af Tid og Omkostninger, som De har anvendt med Deres utrættelige Bestræbelser, og vi have desaaarsag anbefalet Dem til en betydelig Pengegodtgørelse, ligesom vi ogsaa have antydnet, at maaske en aarlig Livrente kunde anses som en passende Belønning for Deres Nidkjærhed.

I Overeensstemmelse med Commissionens Indstilling er det nu allerhøiest blevet befalet, at den af Dem leverede 12-lødige Voldbøsse skal forandres på følgende Maade:

1) Calibret udbores til 8" 11 IV eller omtrent 9-lødigt.

2) Piben rifles med 8 flade Riffelgange 3" 6 IV bred og 5½ IV dyb samt 13/16 Omgang paa hele Længden, som er 44".

3) Krudtkamrene gives en indvendig Diameter af 10 IV.

Denne Forandring er overdragen til Bøssemager Weng og skal derefter foretages videre Forsøg med dette Gevær.

Især med Hensyn til Afbenyttelsen af Deres Gevær i aaben Mark, er det ønskeligt at kunne benytte de Simplificationer i Constructionen og ved Ladningen, som ere anvendte ved det Gevær, der senest er forfærdiget for Søetaten under Hr. Capitain Michelsens Medvirken.

Ifølge h ø i e r e B e f a l i n g har jeg derfor tjenstligen skulle forespørge hos Dem, om De har Noget imod, at Bøssemager Weng forfærdiger et Gevær efter den ved Sø-Etaten værende nyeste Model, for at man derefter kan foretage de fornødne Forsøg. Jeg anmoder Dem

om, ret snart at svare mig herpaa, og jeg meddeler tillige, at Capitain Michelsen gjerne vil overlade mig Geværet til dette Øiemed.

Det skal glæde mig, naar De ved denne min Skrivelse er bleven overbeviist om, at den Commission, som allerhøiest har været befalet til at prøve Deres Geværer, derved har viist Dem og Deres Opfindelse al den Paaskjønnelse, som De saameget fortjener.

Kjøbenhavn den 13de Maj 1845.

Deres hengivne

Irminger,
Capitain og Adjutant hos Kongen.

Et nyt Gevær blev, efter Ønske, udført af Hr. Weng i Kjøbenhavn i Aaret 1846.

12. Kanoner af alle Størrelser, saavel til Bagladning som med Rifler og til at skyde med Spidskugler, hvorved der idetmindste skulle kunne skydes 3 Gange saa langt som med de almindelige Kanoner samt skydes med Skraa ligesaa langt som med Kugler. Denne opfindelse havde jeg længe paatænkt, men først faaet aftegnet og beskrevet i 1851, efter at jeg af Soldater fra Krigen havde hørt, at vore Kanoner altid maatte trækkes tilbage for Fjendens Spidskuglegeværer. Der var forresten flere Fordele ved mine Kanoner. Jeg indsendte i September og Oktober 1851 Tegninger og Beskrivelser af denne min Opfindelse til begge Krigsministre, saavel ved Land-Etaten som Sø-Etaten, men erholdt aldrig noget Svar. Da jeg fattede de nævnte Ideer om nye Kanoner, havde jeg aldrig hørt omtale en saadan Opfindelse udenlands; men netop i Slutningen af 1851 læste jeg i en dansk Avis, at man nu i Woolvik i England var i Færd med at prøve saadanne Kanoner.

Dette er kun en liden Deel af mine Opfindelser, som udgjør i det Hele over 100; men det maa være nok her at anføre dette lille Antal, for at det kan give et Begreb om min Lyst og Evne i den Retning.

Mechaniken har kostet mig 12,000 Rd., hvoraf jeg af det offentlige dog har faaet et Afdrag af 2000 Rd. af Sætaten for mine Geværer, af Frederik den Sjette for mine første Modelgeværer i 1834 200 Rd. og til Udførelse af mine store Hørberedningsmaskiner af Landhuusholdningsselskabet og Finantserne 1400 Rd., ialt 3600 Rd.

Endvidere har jeg haft Færdighed i at stikke Signeter og adelige Vaaben, samt i at udskjære Mennesker og Dyrefigurer i Træ og Been m. v.

Iblandt alle mine Venner af Ungdom og Alderdom har ingen været mig saa kjær eller viist mig saa mange Tjenester som afdøde Cancelliaad, Procurator og Proprietair H. J. T. Boesgaard af Skrøbeløvgaard. Vi have kjendt hinanden og jevnlig plejet Omgang med hinanden fra 1809 eller 10, indtil han døde 22de Aprilo 1856 (otte Dage før end Lehnsgreven døde efter en Operation i Paris). Disse to Dødsfald saa nær paa hinanden gik mig overordentlig stærkt til Hjertet og bevirkede en høj Grad af Nervesvækkelse hos mig, forenet med stærk Svimmelhed, som jeg vistnok vil beholde saalænge jeg lever. Boesgaard havde i mange Aar understøttet mig og min Familie, samt endelig ved sin Død testamenteret mig 5000 Rd. Vi have ofte staaet overfor hinanden i mange af Grevskabets og andre Processer; men uagtet jeg aldrig, som bekjendt, har vejet et Skridt for ham fra, hvad der var Ret efter min Overbeviisning, gjorde det dog aldrig noget Skaar i vort Venskab, hvilket kan tjene som Beviis paa Boesgaards hæderlige Charakter.

Cancelliraad Boesgaards Enke, Fru Cancelli-

raadinde Anne Cathrine Boesgaard, født Christensen, har saavel medens Boesgaard levede som efter hans Død, viist sig venligsindet og goddædig imod mig og alle Mine, ligesom hun selv velvillig samtykkede i hendes Mands Beslutning med Hensyn til de ovennævnte 5000 Rd., som hun strax efter Dødsfaldet udbetalte mig. Af alt anførte har jeg saaledes god Grund til at nedbede Herrens Velsignelse over den levende Enke og Fred over den Afdøde. Jeg lever i det Haab, at den gode Gud saavel her som hisset i et bedre Liv vil høre denne min Bøn.

P. Rasmussen og Hustru.
(Tuschtegnig af Rademacher 1837).

CHRISTINE OG PETER RASMUSSEN.
(Tuschtegnig fra 1837 af Rademacher).

ET INDERLIGT ØNSKE

I en af sine tidligere bøger skildrer Peter Rasmussen om sine bevæggrunde til at sysle med geværopfindelser og om de forskellige modeller og deres "historie". Han skriver her bl. a.:

De voldsomme Overfald, som Danmark maatte taale i Aarene 1801 og 1807, den langvarige og ølæggende Krig fra 1807 til 1814 og den tvungne Adskillelse fra Broderriget Norge i 1814 gjorde et uudsletteligt Indtryk paa mit Sind. Lige fra den Tid har jeg næret det inderlige Ønske, at der maatte findes Midler, som kunne bidrage til Landets kraftige Forsvar imod ethvert lignende uretfærdigt Angreb udefra. 1828-1832 udfandt jeg selv Principerne for meget virksomme Skydevaaben og indrettede 5 forskellige Modeller til saadanne; men de havde alle lige saa mange Geværpiber, som der paa eengang skulde indlades Skud, hvilket gjorde dem baade for vægtige og for be-kostelige.

1832-1834 opfandt og indførte jeg en 66lødige Riffel med eet Løb, men med et bevægeligt Kammerstykke til 10 Ladninger. Samtlige Ladninger kunde affyres uden at tage Geværet fra Kinden eller Øjet fra Sigtet, med en eneste simpel Fingerbevægelse for hver især. Skuddene kunde affyres med saa lange og saa korte Mellemrum af Tid, som Omstændighederne maatte gjøre ønskelig, indtil eet Skud i hvert Sekund.

Dette Gevær blev prøvet for Kong Frederik 6. og Prinds Christian, saavel som for en nedsat Commission. I det Hele blev der skudt 3000 Skud med samme, uden at det led noget væsentligt. Ge-

været var imidlertid meget sammensat og noget vanskeligt at lade og reengjøre. Stykkeantallet var omtrent 60, hvilket Antal dog ogsaa findes ved den almindelige Musket. Fra 1836 til 1840 udfandt jeg betydelige Simplificationer i Constructionen og derudover den væsentlige Indretning, hvorved man blev i Stand til med næsten utrolig Lethed og Sikkerhed at udtage og indsætte Kammerstykket. Som Følge heraf kunde man have et saa stort Antal løse Kammerstykker, som man ønskede, til hvert Gevær. Ethvert af disse Kammerstykker kunde have 6 á 10 eller flere Kamre, efter Kaliberens Størrelse, og vare saa beqvemme at lade, at dertil kunde bruges gamle Folk, Fruentimmer og Børn, hvorhos flere kunde være beskæftigede med at lade, medens en duelig Skytte fyrede.

Jeg lod nu udføre 2 Rifler, en 30lødig og en meget mindre, hver især med flere Kammerstykker, hvilke Rifler jeg afprøvede med flere tusinde Skud. Det mindste af disse Geværer blev i Sommeren 1842 prøvet med 66 Skud til Skive for vor nuværende Konge og adskillige Officerer paa min Bopæl. I November sidste Aar afholdt jeg flere Gange Skydning med begge Geværer i Kjøbenhavn, paa Gardens Ridebane, for mange højtstaaende Officerer, Bøssemagere og Andre, saa og paa Holmen for Søtøimester Hr. Michelsen og Flere.

Den 19de November skjød jeg paa Ridebanen ialt 106 Skud til Skive, som vakte Beundring hos de mange Tilstedeværende. Efter beretninger herom, som et Par Tilskuere samme Dag lode indrykke i "den Berlingske Tid." og "Dagen", skjød jeg i Almindelighed 24 á 26 Skud pr. Minut med megen Nøjagtighed til Skive, og ved en Hurtigskydning 16 Skud i 20 Sekunder, uagtet jeg for hver otte Skud matte udvexle Kammerstykkerne. Disse Prøver foranledigede, at der saavel fra Sø-Etatens som

fra Land-Etatens Side blev forlangt flere forskellige Exemplarer af denne Invention, hvilke derefter bleve udførte paa min Bopæl af offentlige ansatte Bøssemagere under min Veiledning. Sø-Etaten erholdt 2 30lødige Rifler, men Land-Etaten fik en Musket og en Jægerriffel af almindelig Kaliber, samt en stor 12lødige Voldbøsse. Samtlige Geværer bleve udførte og afleverede til Sø-Etaten i Juni og til Land-Etaten d. 1. Novbr. 1843. De bestode hver især af 32 Stkr.

Disse nye Geværer bleve straks satte under en streng Prøve ved Sø-Etaten, som de udholdt til Admiralitetens, Admiral Stephensens og Søtøimesterens Tilfredshed. Ved Land-Etaten blev efter Kongelig Ordre nedsat en Commission, bestaaende af d'Hrr. Kongens Adjudant, Major, nu Oberstl. v. Irminger, Capitain i Artilleriet v. Lundbye og Hofbøssemager Dbm. Løbnitz.

I Aaret 1844 udfandt jeg atter betydelige Simplificationer og Forbedringer ved dette nye Vaaben. Jeg lod udføre et Gevær af denne nye Construction, med ialt kun 16 Stkr; hvilket Gevær jeg derefter i Slutningen af Aaret foreviste for Søtøimesteren og andre Herrer, som kjendte Constructionen af de tidligere. Geværet fandt Søtøimesterens Bifald i den Grad, at han udvirkede Admiralitetens Tilladelse til at lade et lignende forfærdige, med nogle Forandringer, som han opgav, og til paany at sende en Bøssemager til Langeland for at udføre samme.

Jeg har, tror jeg, den meget kundskabsrige og dygtige Mand Hr. Capitain Michelsen, den geniale Bøssemager og Dannebrogsmænd Jessen, saavel som den Iver, Bøssemagersvend Bjørn, der udførte Geværerne under min Veiledning, stedse lagde for Dagen ved Arbeidet, meget at takke for, at mine Inventioner fandt villig Indgang ved Sø-Etaten; men jeg maa dog ogsaa med Taknemlighed erkjende,

at samtlige Deputerede i forrige Admiralitet ligeledes med al Iver og Velvillie have søgt at fremme denne efter mine Tanker vigtige Sag. Collegiet drog tillige ikke alene Omsorg for, at jeg strax erholdt alle mine Udlæg ved de 3 Exemplarers Udførelse, saavel som mine Reiseomkostninger betalte, men gjorde ogsaa Indstilling om Tilladelse til at betale mig et Afdrag af 2000 Rbd. paa, hvad der nærmere maatte blive bestemt for min Opfindelse, mange Aars Arbeide og Bekostninger for at bringe Opfindelsen frem, hvorhos nogle af de høie Herrer gave mig Haab om yderligere Godtgjørelse i Capital og tillige en aarlig Livrente for mig og min Kone efter mig, om hun skulde blive Enke. Hans Majestæt Kong Christian den 8de gav mig en lignende Forhaabning og approberede Admiralitetens Indstilling om de 2000 Rbd. Dette Beløb udgjør imidlertid kun omtr. Halvdelen af mine rene Udlæg til Dato.

Under 13de Mai 1845 tilskrev Hr. Oberstl. v. Irminger mig et Brev, som gaar ud paa at underrette mig om, at Commissionen ved Land-Etaten fuldendt Prøverne med mine i 1843 indleverede 3 Geværer. (Se erindringerne).

Dette Brev glædede mig meget, jeg gav med Fornøielse det forlangte Samtykke, og gjorde samme Efteraar for egen Regning 2 Reiser til Kjøbenhavn for at instruere Hr. Weng og faae indført Modeller til de flere nye vigtige Forbedringer, som jeg havde udtænkt og gjerne vilde have anbragt ved dette Gevær. Weng var imidlertid til samme Tid bleven overlæst med en Deel nyt almindeligt Arbeide fra det Kgl. Arsenal, som ikke maatte opholdes, hvilket i Forbindelse med Sygdom foranledigede, at han først kunde faae det nye Gevær færdigt til Aflevering langt hen i Aaret 1846. Jeg har forresten Grund til at troe, at dette Gevær indtil for $\frac{1}{2}$ Aar siden slet ikke

er blevet prøvet, efterat det var fuldfærdigt og afleveret, ligesom den bebudede yderligere Prøve med Voldbøssen heller ikke havde fundet Sted. Om der senere er gjort noget i disse Retninger, er mig ubekjendt.

Mit sidstleverede Gevær bestaaer, som meldt, kun af 16 Stkr., som Soldaten faar at adskille ved Reengjøringen; ethvert Stykke kan for sig selv udtages og indsættes, ligesom det Hele kan tages fra hinanden og igjen sammensættes paa staaende Fod i Marken, alene ved Hjelp af en simpel Skruekniv. Alle Dele have en høj Grad af Styrke og Varighed. Skjæftet og flere Dele kan presses eller slaaes i Former, og det Hele kan uden stor Vanskelighed udføres af enhver duelig og øvet Arbejder, naar han har de dertil fornødne Apparater og Maskiner. Paa en velindrettet og velledet Fabrik maae mine Geværer i Mængde kunne forfærdiges for nærved de samme Bekostninger som almindelige Kommisgeværer. Haandvåbenet med et Kammerstykke, med 6 á 8 ladede Kammere, kan udføres omtrent til samme Vægt som et andet Gevær af samme Kaliber (det seneste til Sø-Etaten vejede kun $7\frac{1}{2}$ Pund). Der kan bruges simpelt Kommiskrudt. Anslagskraften er endog med mindre Krudtladning meget stærkere end ved almindelige Jæggerifler. Der kan skydes saavel med Spidskugler som med runde Kugler. Klikninger finde yderst sjældent Sted, og naar de indtræffe, hindrer det ikke en uafbrudt og hurtig Skydning; kun et Secunds Ophold for hver Klikning er Følgen. Ethvert Kammer kan, efter at være ladet, lettelig lukkes luft- og vandtæt, saa at de ladede Kammerstykker og hele Geværet i længere Tid kunne lægges i Vand og, efterat være optaget, umiddelbart derpaa eller uden at aftage Dækning for Kamrene, affyres. Kammerstykkerne kunne, paa en Maade jeg har udfunden, lettelig udføres med en

saadan Ensformighed i Indretningen, at de kunne have i Millionviis og passe til ethvert Gevær af tilsvarende Indretning og Kaliber i en heel Armee, saa at de kunde føres læsviis og ladede paa Vogne bag efter hvert Compagnie. Men forøvrigt kan hver Mand meget let lade sine Kammerstykker, efterhaanden som de ere afskudte, paa en Maade, Hr. Capt. Michelsen og jeg selv have udfunden. I Marken kan hver Mand have 3 á 4 Kammerstykker, hver med 6 á 8 Ladninger, efter Kaliberens Størrelse, til sit Gevær. Paa Fæstninger og Skibe saa mange, det skal være. Jeg har selv med egen Haand skudt over 10,000 Skud med mine Vaaben.

Med saadanne Vaaben behøver Soldaten ikke at skyde, førend han er Fjenden nær paa 20 á 50 Skridt, saa at ingen Kugle kan fejle sin mand, men han kan ogsaa skyde med samme Sikkerhed som med andre gode Jægerrifler paa lange Distancer, hvor det kan være til nogen Nytte, f. Ex ved Angrebet af Cavalleri. I sidste Tilfælde burde han med Spidskuglen begynde paa 2 á 300 Alen og stadig vedligeholde Ilden for at nedskyde Fjenden, inden denne kommer alt for nær; og Mandskab med mine Geværer og 20 á 30 forud ladede Skud, kan gjøre det.

Jeg troer mig ogsaa i Stand til at gjøre store Skydevaaben til at udskyde Spidskugler af $\frac{1}{2}$ til 1 Pd.s Vægt, omtrent af samme Indretning som mine Haandgeværer, hvormed der kunde skydes temmelig sikkert paa 2000 Alen. Saadanne Vaaben maatte naturligviis føres paa smaa Vogne trukne af en Hest. Havde man blot et sligt Skyts ved hvert Compagnie, da vilde man formeentlig dermed ofte kunde bortskyde Heste og Folk ved Fjendens Feltartilleri, førend dette kunde komme til at gjøre mindste Skade.

Jeg besidder velnok ikke militaire Kundskaber,

men det forekommer mig dog rimeligt, hvad Mænd af Faget og mange practisk dygtige Personer have formeent, at Danmarks lille Landmagt vil kunne forsvare sig imod en i Antal flere Gange overlegen Fjende, naar mine eller ligesaa virksomme Haandskydevaaben kunde blive optagne og i nogen betydelig Udstrækning anvendte i Armeen, selv om Fjenden faaer lignende Vaaben, thi ved spredt Fægtning bag Grøftevolde og lignende Gjenstande, som for en Tid kunde yde Sikkerhed mod Fjendens Ild, kan man nedskyde sine Modstandere, som kommer frem paa aaben Mark og uden Hensyn til hvilken Vaaben han har. Det er netop i Frastand, at den svagere Part skulle kunne nedslaae sin Fjende; ved Haandgemæng med Hug- Stik- eller Stødvaaben maa hiint Parti, under lige Omstændigheder, ordentligviis ligge under. Et enkelt Menneske, ja, en liden Dreng, kan med et godt Skyvaaben vove sig mod den store Bjørn og nedlægge den, med sine Vaaben mod flere paa eengang; men med Spyd eller Lanse risikerer ethvert eenligt Menneske Livet i en saadan Kamp. Ved mine eller lignende Vaaben synes det at kunne blive gjort højst vanskeligt for enhver Stormagt at gjøre Indfald og Erobringer i mindre Staters Lande. Fægtning i samlede Masser vil heller ikke lettelig kunde finde Sted, og de ulykkelige for Menneskeslægten fordærlige Krige blive sjeldnere.

Forresten har jeg i den senere Tid udfunden endnu virksommere, meget simple og lidet bekostelige Skydevaaben, hvis Indretning om den i Udførelsen, som jeg haaber, vil vise sig practicable, endog lader sig anvende paa Kanoner af sværeste Kaliber; men jeg har ikke for egen Regning havt Raad til at gjøre flere Experimenter af nogen Betydning. Jeg beklager meget, at Regjeringen ikke har sat mig i Stand til stadig at arbeide paa Uddannelsen af mine Vaaben med et

Par dygtige Arbeidere, - hvo kan da vide, til hvilken Høide jeg kunne have bragt dem; jeg veed det end ikke selv; - thi hvor er Grændsen for sligt? Hidtil har jeg udført mine Geværinventioner paa 10 å 12 forskjellige Maader, og der er en himmelviid Forskjel paa de første og de sidste.

I omtrent 20 Aar har jeg tænkt og arbeidet for denne efter mine ringe Tanker høist vigtige Sag og derpaa anvendt, foruden min Tid og mit anstrengende Arbeide i contante Penge circa 4000 Rbd., hvoraf jeg kun har faaet det halve Beløb erstattet. Ved saa langvarige Anstregelser kunde eller maatte der vel kunne gives noget Ualmindeligt. Hvad jeg har virket, have vistnok ogsaa Flere Andre kunnet, naar de havde vovet derpaa, havt Udholdenhed nok og Sands for sligt. Opfindelsesevnen er imidlertid dog ikke givet Enhver, og En har den i een og Andre i en anden Retning, men Ingen har slige Evner af sig selv selv eller noget at hovmode sig af; kun mener jeg, at da Naturgaver ikke kunne læres af Bøger eller erhverves ved Penge eller Flid, saa burde enhver Regjering opsøge de Mænd, som ere i Besiddelse af særegne medfødte nyttige Gaver og fremhjelpe dem, for at de kunne blive nyttige for Fædrelandet.

BYSKRIVERENS

DØD I 1865

Byskriver Peter Rasmussen døde den 17. juni 1865.

Hans nære ven, redaktør Rosenstand, skrev samme dag i Langelands Avis denne smukke nekrolog:

Vi maa i Dag bringe vore Læsere Efterretning om et Dødsfald, som med Deltagelse vil erfares i en vid Kreds: Vor gamle, almenagtede og elskede Byskriver Rasmussen er i Morges Kl. 5 indgaaet til den evige Hvile, 74 Aar gammel.

Den afdøde har i ca. 44 Aar levet og virket i vor Midte. Han har beklædt mange Tillidsposter og været en Velgjører i Ordets sande Betydning.

Udenfor vor snævre Kreds har hans mange Opfindelser, navnlig af Geværer, forskaffet ham et Navn. Om end Samtiden ikke vurderer disse Opfindelser paa fortjent Maade, er det ligefuldt en Sandhed, at de ingenlunde blev upaaagtede, men vakte endog stor Opmærksomhed i Udlandet, hvor de bleve eftergjorte.

Frederik d. 7. hædrede den afdøde med Ridderkorset og beskikkede ham for ca. 10 Aar siden til By- og Herredsskriver i Langelands Herred.

P. Rasmussen, der efterlader sin Hustru og 8 Børn, vil i vor Kreds ofte blive savnet og venligt erindret af mange, thi han var en herlig Medborger, der indtil for faa Aar siden, da Alderdommen svækkede hans Kræfter, sjelden eller aldrig svigtede de borgerlige Sammenkomster, i hvilke han endog til sin Tid var Sjælen.

Nu han hviler træt af Dage, skal Velsignelsen lyse over hans Minde.

J. ANKER LARSEN OM
BYSKRIVEREN - 1941

Da en mindesten for P. Rasmussen rejstes i Hine Anlæg i Rudkøbing i sommeren 1941, skrev forfatteren J. Anker Larsen i Langelands Avis:

Det er en smuk Tanke at rejse et Mindesmærke for den gamle Byskriver. Han har fortjent det ved sin Karakter, sit Snilde og sin Flid. Ved et Mindesmærke for ham hædrer man uundgaaeligt ikke ham alene, men tillige selve Langeland, vor egen Ø. Her fødtes og voksede han op i allerjævneste Kaar, intet var lagt nemt tilrette for ham, han var slet og ret en langelandsk Dreng, enhver Langelænder kan finde sine bedste Egenskaber hos ham. Han blev her og gav denne Ø sin Gerning og sit Liv. Hans Mindesmærke bør rejses af Langelændere og staa iblandt dem, glædende de gamle, fordi han var en af os, ildnende de unge af den samme Grund, et Forbillede for Slægterne, som kommer.

HERM. BORGSTRUP

OM BYSKRIVEREN

Redaktør Herm. Borgstrup skrev i sit blad, "Langelands Folkeblad", forud for "Byskriverfesten" i juli 1941:

- Når Rudkøbing by og det ganske Langeland til trods for disse tiders ugunst har planlagt en 2-dages "Byskriverfest", må man forstå, at det ikke slet og ret er en fest for festens skyld. Der er en virkelig anledning udover det almindelige. Først og fremmest er det en mindefest. Byen har besluttet at rejse en mindesten for en af dens gode sønner, byskriver P. Rasmussen, i anledning af 150-året for hans fødsel.

Egentlig skulle det være sket i fjor, men måtte da opgives på grund af omstændighederne. Tanken var dog ikke derfor skrinlagt, og da forfatteren, pastor Hansen-Lavind nu i foråret ved at syle med byskriverens historie havde følt sig inspireret til at skrive et skuespil om hans liv og virke, faldt det naturligt at kæde de to ting - afsløringen af mindestenen og opførelsen af skuespillet - sammen med en hjemstavnsfest efter lidt større linier. Således er i korthed forhistorien: Byens og øens ønske om at hædre mindet om den mand, der ved sit rige virke og sit lyssende eksempel på trofasthed, flid og borger-sind fortjener at mindes af efterslægten.

Byskriver P. Rasmussen var en særpræget personlighed med evner og interesser langt ud over det almindelige. Alene hans forfatterskab var nok til at sikre hans navn mod forglemmelse, i hvert fald på Langeland. Mere end nogen anden har han bidraget til at vække den lokalhistori-

ske sans, idet hans skrifter - som Lütken senere skrev - "er kilden til det meste af byens og øens kendskab til sin fortid".

Også hans rige evner som opfinder må fremhæves. Vel høstede han ikke større rigdom og ære herfor i levende live. En senere tid har dog nu fastslået, at han her på flere områder gjorde en fremragende indsats. Således kan det ikke længe omtvistes, at han var den egentlige opfinder af revolvermekanismen.

P. Rasmussen var i mange henseender forud for sin tid. Først og sidst var han, efter alt hvad man ved om ham, stor som menneske, en elskelig og varmhjertet personlighed, der i alle forhold stræbte efter at yde sit bedste, gøre sin by og sit land ære uden altfor megen tanke for, hvad der gav personlig gevinst.

Han var født i Stoense (Nordlangeland), hvor faderen, Rasmus Jensen, havde en fastegaard under Nedergaard. Senere flyttede forældrene til Tressebølle.

I sin bog "Et par Blade om mit Liv og Levned", udsendt 1862 (da han var 72 år gl.), giver Peter Rasmussen en skildring af sit barndomshjem. Han var den ældste levende af 10 børn. Faderen, der som dreng havde følt lyst til at dreje, hugge, snitte og lignende håndarbejde, beskæftigede sig også med at istandsætte spinderokke, hvorfor han havde fået tilnavnet "Rasmus Spinder". Han var nok ikke noget særlig fremragende landmand, og hjemmet var fattigt.

Drengen Peter havde, ligesom faderen, mindre lyst til landbruget end til de indendørs sysler. Navnlig ville han meget gerne lære at læse, regne og skrive, hvilket ingen af forældrene havde lært. I niårs-alderen kom Peter en dag til Rudkøbing og så dér en mand skrive med en blyant.

Han tiggede af manden en lap papir og fandt selv på at skrive med vinduesbly. Med dette tegnede han bogstaver og ord fra de få bøger, han kunne få fat på, og lærte således at skrive bogstaver. Senere lærte han også at skære penne af gåsefjer – og da han ikke havde adgang til blæk, stak han sig resolut i fingrene og skrev rigtigt snildt med sit eget blod.

Læsningens mysterium lærte han af en moster, og udenad kunne han remse Katekismus, længe før han i tiårsalderen kom i den offentlige skole i Snøde, som dengang var sognets eneste. Her havde kun de mere fremmelige børn lejlighed til at lære at skrive, men det kostede ekstra en rigsdaler om året, så det varede en tid, inden faderen kunne gå med dertil.

Indtil sit 15. år gik Peter hjemme ved landbruget. Det stod dog klart også for faderen, at dette ikke var hans rette hylde. Hans far indvilgede da i, at sønnen fik ansættelse hos godsforvalter Kastrup på Nedergaard, hvor han dels blev beskæftiget som afskriver og protokolfører, dels hjalp til i møllen i Svalebølle. Ofte måtte han også følge med på rejser omkring på godset, og senere blev han alene anvendt til kontorforretninger.

Efter tre års forløb kom han til birkedommer, løjtnant Wadsted i Lejbølle for at blive nærmere bekendt med juridiske forretninger. Det var under krigen 1808, og han måtte da følge sin nye principal i felten, bl.a. i lejren i Spodsbjerg, koge hans mad og føre kompagniets regnskaber.

Også affæren ved Hou, hvor langelænderne afslog et angreb fra englænderne, overværede han. Lønnen i disse år var kun 20 rigsdaler årlig, så Peter måtte søge sig lidt fortjeneste uden om. Blandt andet opøvede han sig i at reparere ure.

Ligeledes syede han for en del sine klæder selv. Blandt andet købte han en gammel kuskekoft og omsyede den til en frakke.

I 1811 fik han på Kastrups foranledning ansættelse som fuldmægtig hos byskriveren i Rudkøbing, hvor han var i tre år. Han rejste da sammen med sin ven, Boesgaard fra Skrøbelev, til København for at forberede sig til dansk juridisk eksamen, som de begge ved stor flid erholdt efter et års studium med bedste karakterer. "Vi læste", fortæller Rasmussen, "hver fra klokken 6 om morgenen til klokken 2 og undertiden 3 til 4 timer hver nat", alt på tør kost og kaffe.

Medens Boesgaard straks efter eksamen rejste tilbage til Langeland, blev Rasmussen nogle år på Sjælland, idet han overtog en ledig stilling som godsforvalter hos grev Moltke på herregården Espe ved Korsør. Her virkede han med honnør i 6 år til 1821. Ved siden af godsforvalterstillingen virkede han som prokurator og førte adskillige sager for retten.

Blandt de mange mennesker, han traf sammen med på Espe, var de unge grevers hovmester, den senere berømte digter Poul Martin Møller. Med ham havde jeg mangan lystig spas, fortæller Rasmussen i sine erindringer:

"Engang blev i skoven dræbt en stor snog, som Møller opfordrede mig til at være med at spise. Jeg slog straks til, da jeg meget godt vidste, at sådant lod sig gøre. Jeg flåede og rensede den alene, da Møller ikke hermed ville have at gøre, og i det hele gerne ville trække sig tilbage. Snogen blev derefter lagt på en rist for at steges, da husholdersken på ingen måde ville lave den til i sine pander. Den blev kun halvt stegt, så vi måtte spise den næsten rå.

Den smagte som ål."

Det var også her på Espe, P. Rasmussen fandt sin livsledsagerinde, en begivenhed, der havde et originalt forspil. I retten traf han undertiden sammen med prokurator Bruel, Krummerupgaard, og de to sagførere kom ofte slemt i hårene på hinanden, dog kun med mundhuggeri. Bruel var latinsk jurist og gammel sagfører og mente som sådan at kunne se Rasmussen over hovedet, hvilket denne ikke lod sig byde. Efter skænderiet i retten endte det dog altid med, at de igen blev gode venner, og Rasmussen kom senere, da Bruel var flyttet til Skelskør, jævnlgt i hans hjem.

Her stiftede Rasmussen bekendtskab med to ugifte svigerinder, af hvilke den ene var forlovet med Bruels broder, og - fortæller Rasmussen - "med den anden blev jeg ved Sankthansdag 1820 forlovet og senere gift (13. april 1821), endda viet af den samme præst, som havde konfirmeret mig i Stoense på Langeland, idet han i mellemtiden var flyttet til Skelskør".

Rasmussens hustru, Kristine Elisabeth, f. Jensen, var datter af forpagter Poul Jensen, Ringsted Klostergaard. Hun havde en lille formue på 5500 rigsdaler, og da Rasmussen længtes tilbage til sin fødeø, besluttede de at drage til Rudkøbing, hvor han sammen med sin ungdomsven, prokurator Boesgaard, købte Hine Mølle nr.1, som da netop var til salg. Købesummen var 3500 rd.

Og nu begyndte han altså som selvstændig borger sin virksomhed her i denne by, hvor han gennem en lang årrække kom til at øve en indsats af den største betydning. Møllen var i yderst forfalden stand, så der straks måtte gøres store bekostninger. Der blev indkøbt jord, anlagt have og bygget nye huse, så hele formuen og mere til

blev sat deri. Allerede i 1824 kunne Rasmussen dog købe Boesgaard ud, formedelst 1000 rd., idet han da overtog den fælles gæld.

Møllen gav i de første 10 år en bruttoindtægt på fra 1800 til 2400 rd. årlig, foruden hvad der gik med i husholdningen, hvilket var meget, da familien hurtigt voksede. Også nabomøllen købte han. Desuden overtog Rasmussen Rudkøbing Bymølle i forpagtning og tjente samtidig lidt som sagfører, ligesom han efterhånden kom ind i omfattende foretagender. Som oftest gav disse dog mere udgift end indtægt, og Rasmussen nåede i økonomisk henseende aldrig videre end til at slide sig så tåleligt igennem.

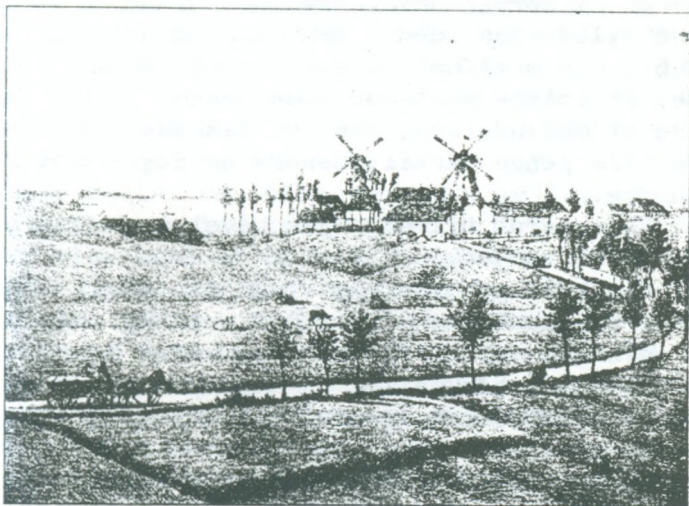
På Hine Mølle opvoksede den store børneflokk - ialt sammen med plejebørnene 17-18 i tal! - og her havde Rasmussen og hustru deres hjem helt til de ældre dage, da han som byskriver flyttede ind i Nygade (nu Ørstedsgade), hvor han overtog den ejendom, der nu bebos af autoforhandler Willy Christensen.

Det var i "Generalen"s (greve og general Frederik Ahlefeldt) sidste år, Rasmussen kom tilbage til Langeland, og da den muntre besidder af Grevskabet skulle sættes under administration, blev Rasmussen medlem af administrations-kommissionen og i 1825 antaget som Grevskabets prokurator. Dette gav anledningen til et meget omfattende arbejde. I løbet af mindre end 3 år måtte han udføre ikke færre end omkring 300 retssager for Grevskabet, og da "Generalen" døde i 1832, skulle skiftet ordnes. Gælden udgjorde 1,400,000 rd., men det lykkedes dog efter meget besvær at få skærene klaret, så godset kunne forblive i Ahlefeldt-slægtens eje.

Både "Generalen" og den efterfølgende lensgreve satte megen pris på Rasmussen og gjorde brug

af hans evner på mange måder, ikke mindst hans kendskab til mekanik. I samfulde 30 år, fra 1825 til 1855, var han godsets sagfører, og af 2-3000 offentlige og private sager, han ialt førte, mener han selv, de 6-800 var for Grevskabet. Hvis han havde fået en ordentlig betaling for dette, kunne han have været en rig mand. Imidlertid fik han i løn kun 300 rd., 6 favne brænde og noget tørveskær årlig!

Intet under, at han i sine erindringer udtaler sig lidt bittert om dette forhold. Han erkender dog indirekte, at han ikke selv var uden skyld heri, idet han aldrig kunne få sig selv til at tale med greven om løn eller pension: "Jeg var for stolt til at tilbyde mig noget".

HINE MØLLER VED RUDKØBING.

EFTER ET GAMMELT LITOGRAFI.

P. RASMUSSEN

SOM OPFINDER

Lige fra sine drengeår syslede P. Rasmussen med mekanik, hedder det videre i redaktør Borgstrups mindeartikel, og da han kom til Hine Mølle, fik han indrettet sig et mekanisk værksted, hvor han tilbragte sine kæreste timer. En lang række opfindelser blev til her. Deriblandt:

1) Et apparat til at opvarme værelser, bl. a. en tid anvendt på Rudkøbing Rådhus.

2) En varmeluftmaskine bestemt til at træde i dampmaskinens sted. Efter beregningerne skulle brændslet ikke blive over en tyvendedel af, hvad der bruges til dampmaskinen.

3) En ny dampkedel, som selv kunne indtage sit vand, endda uden pumper.

4) En ny hørberedningsmaskine, hvorved hørren kunne tilberedes uden skætning, og hvorved man fik 6 gange mere hør af strået end på den gamle måde. Et interessentskab blev dannet til udnyttelse af opfindelsen, men det lykkedes dog ikke at skaffe penge dertil. Senere er den eftergjort af andre.

5) Et apparat til at sejle såvel i luften som i og under vandet.

6) Forskellige ny slags vindhjul, såvel til at løbe i horizontal som vertikal retning. (Rasmussen anvendte selv i flere år en sådan horizontal vindmølle til barkmaling og hørbrydning).

7) Et tragtformet apparat til at hæve vand i stor mængde.

8) Apparat til knusning af oliefrø, og hvorved der spares kraft.

9) En ny slags klædevalke.

10) Gange til ure med ensformig impulsjon.

Ialt skal Rasmussen have gjort over hundrede opfindelser, og han kunne have drevet det vidt, om han havde haft midler til at få dem grundigt gennemprøvet og udnyttet. Navnlig var hørmaskinen utvivlsomt af betydelig værdi, hvilket bl.a. fremhæves af lensgreve Ahlefeldt Laurvig i bogen om Generalen.

Uden sammenligning er dog revolveren den af P. Rasmussens opfindelser, der mest har gjort hans navn kendt. I mange år havde han syslet med problemet at fremstille et maskingevær til flere skud, hvilket også lykkedes. Allerede 1828 havde han det første gevær færdigt, og ved en offentlig prøveskydning nåede han senere til at kunne skyde omtrent 50 skud i eet minut.

Også ved militæret blev der foretaget prøveskydninger med Rasmussens gevær. Og at det vakte opmærksomhed om hans navn, fremgår af, at Kristian den Ottende som prins-guvernør 2 gange var på Langeland for at se Rasmussens opfindelser og senere aflagde også Frederik den Syvende besøg på Hine Mølle. Der blev ved den lejlighed foranstaltet en skiveskydning ved møllen.

Der blev også af de høje herskaber lovet Rasmussen belønning for hans snille, hvilket dog ikke blev til ret meget i forhold til, hvad der var ofret. Selv opgør han dette til 12.000 rd. i penge. Som belønning modtog han af staten 2200 rd. for geværet og af Landhusholdningsselskabet 1400 rd. for hørmaskinen. Hertil må dog føjes, at han i 1854 blev udnævnt til Ridder af Dannebrog og året efter til by- og herredsskriver på Langeland og i Rudkøbing.

Eksemplarer af Rasmussens maskingevær findes dels på Langelands Museum, dels på Tøjhuset i København.

BYSKRIVEREN

SOM SKRIBENT

Herman Borgstrup fortsætter: Som det fremgår af det foregående, har P. Rasmussen haft noget at tage vare. Hvordan han er kommet over det alt-sammen, vil for de fleste være en gåde. Det var det nok også for samtiden, idet der almindeligt herskede den opfattelse, at byskriveren kunne klare sig uden søvn! En enestående arbejdskraft har han i det mindste været.

Og så er endda endnu ikke nævnt den rige virksomhed, han udfoldede som forfatter af bøger af forskellig art. Først og fremmest bør her nævnes hans "Oplysninger betræffende Rudkøbing Købstad" (1849). Før ham havde daværende byfoged i Rudkøbing Stephan Jørgensen i 1796 skrevet sine "Efterretninger om Rudkøbing Købstads nuværende Tilstand med Hensyn til min Embedsforvaltning sammesteds", et værk, som dog væsentlig kun var et tidsbillede fra en enkelt periode. Byskriver Rasmussen må betegnes som den første, der gør et forsøg på at skrive en egentlig samlet lokalhistorie, og selv om senere forskere har haft let ved at påpege enkelte fejltagelser (og en hærskare af trykfejl!), er hans bog dog et værk, der er al ære værd. Bogen, der er på 235 sider, giver en samlet fremstilling af såvel byens historie og udvikling som tilstanden på forfatterens tid. Og der gås meget grundigt til værks, så bogen i mange henseender fremtræder som et kildeskrift af høj rang.

Videre udgav han en oversigt over de tidligere kongers private jordegods på Langeland efter Valdemar den Andens Jordebog.

Langelands senere lokalhistoriker, pastor Lüt-

ken siger med henblik på disse to bøger, at den gamle hædersmand, som har skrevet dem, bør huskes herovre. Vel kunne Rasmussen ikke anvende synderlig kritik overfor sine kilder, men navnlig bogen om Rudkøbing er dog en virkelig fortjeneste, fordi den blev læst og er kilden til det meste af byens og øens egen kundskab om sin fortid.

Foruden de her nævnte bøger udgav Rasmussen i 1851 en oversigt over sine opfindelser (35 sider) og i 1854 et større skrift: "Om Guds Tilværelse og Egenskaber, hans Hensigt med de menneskelige Skabninger og Fremgangsmaade med Menneskeslægtens Opdragelse, med den deraf flydende Nødvendighed af guddommelige Aabenbaringer og Christi Komme til Verden, skrevet nærmest for mine Børn og Efterkommere". Af denne bog, der er på 334 sider, er mere end halvdelen en bibelhistorisk oversigt og resten religiøse overvejelser, blandet med udtog af bøger og salmer, der tiltalte ham. Især ønsker han at bringe sine efterkommere til selv at læse og gøre sig fortrolige med biblen, som han selv var blevet det, allerede fra han som barn måtte læse højt i den for sin fromme gamle morfar i Stoense.

Endelig udgav han i 1862: "Et Par Blade om mit Liv og Levned, nedskrevne for Familie og Venner". Rasmussen var dengang 72 år. I bogens forord findes en hel lille selvbiografi, der ikke er uden interesse, så meget mere som den sikkert ganske svarer til virkeligheden.

Formålet er, skriver han, at man heraf skal "kunne se, hvorledes jeg har stridt mig igennem Verden, vel ofte med stor Besværlighed, men undertiden dog også med megen Lethed". Og videre hedder det: "Jeg har altid set nøje på, at de

Sager, som jeg blev overdraget at udføre, vare retfærdige, og fornemmelig kun stræbt efter at opnå, hvad Ret var. Egen Fordel eller Løn for mit Arbejde har jeg aldrig tragtet efter, førend Arbejdet var fuldført og vellykket. Dette Forhold har ofte nok kun havt dårlige Følger for mig, men jeg har dog desuagtet ikke kunnet forandre det, kun maatte jeg beklage vedkommende Skyldneres slette Tænkemaade".

Den her nævnte bog er nu en meget stor sjældenhed, men på foranledning af byskriverens dattersøn, nu afdøde forlagsboghandler Alb. Bayer, Aarhus, blev den genoptrykt i 1907. I denne 2. udgave findes tillige optaget forskellige illustrationer samt en slægtstavle, udarbejdet af Alb. Bayer på det daværende tidspunkt.

Byskriver P. Rasmussen døde den 17. juni 1865 og blev jordfæstet på Rudkøbing kirkegaard, hvor familiegravstedet endnu findes. Hans hustru døde 1879.

ad minde: at der sig for offentlich,
 at i den her og fjeld de vggimend mickon
 vnaas for en minig mickonh kicua for
 færd. min Desigering og Carl deuen
 Peng rickis mickon hvard. -
 Rudkøbing den 2de Jun: 1835.
 P. Rasmussen

Facsimile af Rasmussens håndskrift.

BESØG AF EN

AMERIKANER

Fru Christine Elisabeth Jørgensen, Roskilde, der var en sønneatter af byskriver Rasmussen, fortalte i 1941 i en skriftlig beretning til redaktør Herm. Borgstrup bl. a.:

- Jeg blev født på Hine Mølle, men kom allersom 2-årig ind til min bedstemoders og tanter hjem i Ørstedsgade. Min bedstemoder døde, da jeg var fire år. Om hende husker jeg mest, at hun stadig havde vedligeholdt sin musik og ofte satte sig til klaveret endnu de sidste år, hun levede.

At det netop blev mig, der blev opdraget i det gamle hjem, kom vel nok til dels af, at jeg havde min bedstemoders navn. Mine tanter udtalte bestandig, at de var så glade for, at jeg havde samme navn som deres yndige moder. Derfor fik jeg også forskellige erindringer, bl. a. et ganske henrivende syetui med alle tingene i sølv, som min bedstefader forærede min bedstemoder, da de var ganske unge.

Mine tanter talte naturligvis bestandig om deres fader. Navnlig fortalte de så ofte om, at der var kommet en amerikaner ud i møllen for at se på min bedstefaders opfindelser, og som, da min bedstefader blev kaldt ud, benyttede tiden til at skille hans våben ad og gøre optegnelser.

Da min bedstefader kom tilbage, blev han vred og tog våbnet fra amerikaneren. - Han fortalte ofte siden sine døtre, at det var hans opfindelse, som da blev stjålet fra ham, og derfor nu gik for at være en amerikansk opfindelse.

Jeg hørte også ofte om, at England ønskede at

købe hans opfindelse, men han skulle så flytte til England sammen med sin familie og blive engelsk borger. Det ville han naturligvis ikke.

Af efterladenskaber fra min bedstefaders tid er der ikke meget tilbage. På Langelands Museum er der en familiesilhuet, som jeg for en del år siden lod fotografere, og der findes nu en del fotografier i familien. Et par af bedstefaders bøsser findes også på museet ligesom et par kobberstik af brødrene Ørsted, som de selv havde foræret ham. Endvidere et stort billede af den gamle lensgreve Ahlefeldt, også en personlig foræring. En udskåret kolbe til et maskingevær er i min broders besiddelse. En datter af Albert Bayer ejer et meget smukt og meget ejendommeligt gammelt ur. Jeg selv har et spejl og en gammel lænestol, og min søn, der er adjunkt ved Stats-skolen i Aabenraa, ejer min bedstefaders sekretair.

Nævnte broder, der var opkaldt efter sin bedstefader, og som på daværende tidspunkt var fhv. skibsfører i København, fortalte samme år redaktør Borgstrup i et interview bl. a.:

- Min far, Otto Rasmussen, overtog som ældste søn Hine Mølle, da bedstefar blev byskriver. Det var et helt eventyr for os børn at komme ind i bedstefars værksted, hvor der fandtes mange interessante ting. Desværre blev de efterhånden splittet for alle vinde, da far ikke havde sans derfor.

Min far interesserede sig heller ikke for møl-leriet. Hans hu stod til at læse, og han var også kommet i skole på Sorø Akademi, men bedstefar ønskede, han skulle overtage møllen, og således blev det. Dog ikke før efter, at han i nogle år havde været i Australien for at grave guld. Det

førte dog ikke til noget. Han kom så hjem, blev gift og overtog møllen, da bedstefar som byskriver flyttede ind i Ørstedsgade.

Da far senere blev vejer og måler, solgte han møllen og flyttede til Reberbanen i Rudkøbing.

I den gamle skibsførers hjem på Blegdamsvej i København indtog bedstefaderens maskingeværkolve, udskåret i 1834, en hædersplads i en samling af gammel pistoler. Han havde åbenbart selv arvet noget af sin bedstefars fingersnille. Han tog til søs som 15-16-årig og var derefter gennem mange år på langfart. Ombord udførte han i sin fritid fine udskæringsarbejder, fortrinsvis i elfenben. Fine kunstneriske arbejder. Formentlig efter en udstilling af nogle af disse elfenbensudskæringer blev de stærkt smigrende omtalt i hovedstadsbladene. Et af bladene bemærkede, at han ikke havde sine særlige evner fra fremmede, idet hans bedstefar i sin tid opfandt et maskingevær.

CHR. KIILSGAARDS

MINDETALE

Rudkøbings byhistoriker, Chr. Kiilsgaard sagde ved afsløringen af mindestenen for byskriver Rasmussen i Hine Anlæg i Rudkøbing bl. a.:

- Det hører til sjældenheder, at en by rejser en mindesten for en af sine sønner. Man kan heraf slutte, at når det sker, har den person, der således bliver udmærket, været i besiddelse af en række sjældne egenskaber, hvilket også netop var tilfældet med byskriver Rasmussen. Ikke blot var han en evnerig og en kundskabsrig mand samt en uhyre flittig og arbejdsom mand. Han var desuden et mekanisk snille, som blev en stor opfinder, - han var en banebrydende hjemstavnhistoriker, og han var først og sidst en stor patriot, som gjorde sine opfindelser for sit fædrelands skyld. Endelig var han en helstøbt personlighed og en mand med et varmt hjerte og en sand velgører. Han kan stå som et eksempel på, hvorledes der ud af modgangstider kan fremstå store personligheder, og hvorledes en stærk vilje kan overvinde de største vanskeligheder.

Chr. Kiilsgaard gav derefter et kort rids af byskriverens liv og levned - barndomstid og ungdomsår på Langeland, studietiden i København og et kort ophold på Sjælland, før han vendte tilbage til fødeøen og påbegyndte sin manddomsgerning i Rudkøbing. Og Kiilsgaard fortsatte:

- Hine Mølle nr.1, som Rasmussen købte, er den mølle, på hvis grund vi i dag står. Samtidig med møllen drev Rasmussen privat procuratorvirksomhed, han kom ind i Grevskabet Langelands administrationskommission og blev også grevskabets

procurator og godsinspektør, og disse hverv bestred han, til han i 1855 blev Rudkøbings by- og herredsskriver, hvilken stilling han beholdt til sin død 1865.

Dette var i store træk de ydre data i byskriver Rasmussens liv, men selv om de nok aftegner billedet af en mand, der var udstyret med fremragende evner og energi, så ville disse egenskaber tilsammen dog ikke have været tilstrækkelige til at bevare ham i den store almenheds erindring.

Men hans minde er jo endnu levende hos os, og dette skyldes, at han desuden var i besiddelse af rige evner på felter, som man i og for sig skulle synes lå fjernt fra hans gerning, men som gjorde ham til en stor opfinder og banebrydende hjemstavnshistoriker.

En evne manglede han dog, nemlig den at samle penge i lade, for alt, hvad han tjente, gavnede han andre med, eller han satte dem i sin bedrift eller i sine opfindelser. Jeg skal dog ikke påstå, at hans opfindelser alle var lige fremragende, men alligevel er det forbavsende at tænke på, hvad denne selvlærte mand, der sad i en så lille og afsidesliggende by, som Rudkøbing dengang var, kunne nå til.

Rudkøbing havde i 1834 kun 1580 indbyggere, og hvor afsides den lå, får man bedst et indtryk af ved at betragte dens postgang og trafikforhold. Post fik man indtil 1846 kun to gange om ugen, og trafikforholdene med de små åbne sejljoller var så besværlige, at der for eksempel fra april 1850 til april 1851 kun blev befordret ialt 218 rejsende med posten fra Rudkøbing til Svendborg og Nakskov.

I denne lille by kunne man sikkert ikke finde nye tanker og friske impulser, og der er for mig

ingen tvivl om, at havde byskriver Rasmussen levet under større forhold, så ville han i langt flere tilfælde have nået det helt udmærkede, som han nu kun nåede i et enkelt.

Kiilsgaard fremhævede i denne forbindelse særlig Rasmussens store arbejde for høravlen gennem opfindelsen af hørberedningsmaskinen. Senere kom hertil oliemøllen, som det dog desværre ikke lykkedes at skaffe kapital til. Videre omtaltes hans største opfindelse: revolverriflen, - og Kiilsgaard fortsatte:

- Tiden er forlængst løbet fra Rasmussens opfindelser, og når hans navn stadig erindres af den store almenhed her på øen, så er det - ikke mere så meget - på grund af disse, som fordi han som hjemstavshistoriker var en af banebryderne, og i 1849 udgav sit værk "Oplysninger betræffende Rudkjøbing Kjøbstad".

Denne bog har nu snart i 100 år været den vigtigste kilde for enhver, som har interesse i vor bys historie, og selvom den forældes, så vil den dog aldrig glemmes, men stadig beholde sin værdi på grund af den rigdom af oplysninger, den giver - og den klare, overskuelige måde, det historiske stof er ordnet på. - Den bog vil bevare byskriver Rasmussens navn, så længe Rudkjøbing består.

Tiden skrider hastigt. Menneskenes hukommelse er kun kort, og skal man i dag besvare spørgsmålet om, hvorledes byskriver Rasmussen var som menneske, så støder man på den vanskelighed, at det næsten ikke mere er til at opspørge personlige erindringer om ham.

Vi kender alle den smukke fortælling om, hvorledes han kommer spadserende op ad Østergade, og børnene flokkes om ham, fordi de ved, at han går

med bolsjer i lommerne til dem - og man kan endnu høre mange udsagn om, at byskriveren var en mand, som alle så op til - men dermed er det også forbi. Skønt det altså ikke mere er muligt at tegne en billede af ham på grundlag af personligerindringer, så kan vi dog alligevel lære hans personlige egenskaber at kende.

Han udgav nemlig i 1854 en bog: "Om Guds Væsen og Egenskaber", og i forordet til den taler han direkte til sine børn og giver dem gode råd for, hvorledes de skal leve deres liv:

"Bær afsky for slette handlinger, men foragt derfor ikke mennesket, husk på, at vi alle ere svagheds børn. Tilgiver alle dem, som fornærme Eder, på det, at I selv kan finde tilgivelse. Misbrug intet af, hvad Gud har skabt - og vær I i det hele mådeholdige i Eders nydelser og i udøvelsen af Eders magt. Har I syndet, da bør I af hjertet angre Eders overtrædelse og stræbe at rette de begåede fejl.

Jeg slutter med denne inderlige bøn, at den treenige Gud nådigen vil bevare Eder, alle mine elskede børn, fra alt, hvad der er ondt, samt styrke Eder i sand kristelig tro og handlemåde, i hvad der end hænder, så at I må blive troe imod Gud, troe imod kongen, troe imod fædreland, troe imod næsten og troe imod Eder selv, ja, i al Eders gerning, på det, at vi alle engang må samles i det himmelske Kanaen".

Som byskriver Rasmussen her ønsker, hans børn må være, har han selv stræbt at leve sit liv, og hans samtids dom lyder da også over ham, at han var en elskelig personlighed, retlinet og godgørende, agtet og æret af alle, som han kom i berøring med.

Jeg vil håbe, at jeg nu har formået at tegne

billedet af byskriver Rasmussen således, at alle kan se, at vi her står overfor det usædvanlige.

Derfor må byskriver Rasmussens minde aldrig dø på denne ø, og da en mand lever, så længe hans minde lever, så har Rudkøbing købstad besluttet at rejse ham en mindesten, som for de kommende slægter kan vidne om, at her levede en mand, som ikke alene kunne være et eksempel for sine samtidige, men også for os og for de kommende slægter.

**BYSKRIVER P. RASMUSSEN
MED ET AF SINE MAGASINGEVÆRER.**

"MØDE" MED BYSKRIVEREN

Under overskriften "MIT MØDE MED BYSKRIVEREN" skrev forfatteren til et hjemstavnsskuespil, der opførtes ved "Byskriverfesten" i Rudkøbing 1941, pastor H. P. Hansen-Lavind, nogle dage forinden følgende artikel i Langelands Avis:

I virkeligheden mødte jeg Byskriveren for et lille halvt århundrede siden. Mødet var indirekte, jeg var dreng, og han kom til mig i en gammel mands skikkelse.

Som nabo til mit barndomshjem i Stoense boede en husmand, der kaldtes Hans Hjul. Han havde som ung omkring år 1860 lært hørtilberedning hos prokurator Rasmussen ude på dennes mølle i Hine. Tilnavnet "Hjul" havde han fået på den måde, at han var styrtet ned fra det øverste loft i hørmøllen og havde brækket begge benene. Doktoren havde sat dem forkert sammen, så de groede skævt - han blev følt hjulbenet og fik sit tilnavn.

Men i gamle Hans Hjuls medtagne krop boede en god sjæl, en arbejdets og fremdriftens ånd. Fra gry til kvæld kunne man høre hans flittige slag med skættemaskinen, når han sad og arbejdede med hørtaverne - et håndværk, han havde lært derude hos Rasmussen i Hine Mølle, og listede jeg mig ind til Gamlingen, som sad der i loens halvmørke, ivrigt optaget af sit dagsværk, kunne man blandt mangan god historie hos ham også få noget at vide om land og rige, om folk og hvad der lå hinsides havegården og højere end det lave bjælkeloft.

Man lyttede og undredes og begreb tillige, at nabo havde været udensogns, været under en sæl-

som ånds påvirkning og havde hentet sig viden og humør, en forståelse af arbejdets nytte og kundskabers betydning.

Den ånd var prokurator Rasmussens i Hine.

Vi mødtes anden gang, Byskriveren og jeg, for ca. 35 år siden. Det var i mine svigerforældres, sognefoged Thomsens hjem i Ll. Snøde, hvor man havde en ikke ringe historisk og navnlig hjemstavnspræget sans og national indstilling. Ofte blev byskriver Rasmussens navn nævnt og det altid med megen ærbødighed. Som juridisk embedsmand fra Rudkøbing var han kommen i min svigermoders hjem i "Lohalsgaarden", og man skattede højt hans retlinethed og praktiske greb på tingene og alsidighed.

Mangen en gang, når samtalen faldt på landledske forhold vedrørende topografi, kultur, historie o. l., eller den spændte videre ud til Danmarkshistorien, religiøse problemer og kirkelige sager, hentedes P. Rasmussens bog - den lille literære juvel fra 1849 - frem fra sit gem bag chatolklappen, og fra den kastedes lys over de forskellige spørgsmål, fuld af viden som den var. Hans bog "Oplysninger betræffende Rudkøbing Kjøbstad med Bemærkninger om danske Kjøbstæder og Øen Langeland" var højeste autoritet.

Jeg var dengang ung student med mit livsblad forholdsvis blankt og med studentikose interesser og andre perspektiver, og jeg havde egentlig ikke megen tid til den ærværdige gamle herres stilfærdige beretninger - jeg var godt 20 år og han 115, jeg var theolog med literære interesser og han tør jurist, og de to børn af den hellige Moder Videnskab har nu altid gået så underlig og set ned på hinanden. Prokuratoren tænker det ene om præsten, og præsten tror det andet om prokuratoren. I min studentertid hed det, at en præst var speget og en prokurator røget.

Dog, på eet område havde den gamle prokurator den vordende præsts bevågenhed: i det historiske syn på tilværelsen med fast stude i fædrelandskærligheden. Og så var der det, at han var langelænder - mit ærværdige bysbarn og bondedreng som jeg fra Stoense - og hans bog var præget af agtværdig ælde.

Lykkelig var jeg derfor, da jeg efter endt embedseksamen som familiens belæste mand fik overdraget P. Rasmussens bog, og selv om min tid sjældent var til at fordybe mig ret meget i det lille værk, indtog det dog altid i kraft af dets grundighed og varme understrøm af patriotisme en hædersplads på min reol ved siden af den store danske historie, Troels Lunds monumentale værk "Dagligt Liv i Norden" og pastor Lützens for-tjenstfulde bog om Langeland.

Forholdene førte imidlertid med sig, at jeg ad underlige veje blev ledt ind på hjemstavnhistoriens frugtbare marker, samtidig læste jeg i de lokale blade tandlæge, byhistoriker Christian Kiilsgaards interessante foredrag om Byskriveren i anledning af 150 året for dennes fødsel med den udmærkede redegørelse for denne mærkelige mands bevægede liv og mangesidige virke, hvordan han havde arbejdet sig frem fra de trange barndomskår til at være en mand, alle så op til, - hvordan han trods kampe og skuffelser, med flid og tålmod havde formået at skabe værdier for hele samfundet.

- Byskriveren havde stillet sig over for mig på den anden side af mit skrivebord, fæstet sine kloge klare øjne på mig og ligesom sagde, at der bor kræfter i ethvert menneske til at virke mere end ligefrem til døgnets tarv, og der ligger opgaver nok og venter - eller som den store danske filosof Sibbern siger: Der er underlig livsmusik overalt, det gælder blot om at vorde stille i sig selv og lytte.

Det var den vinter, da det lille finske folk stred mod sin overmægtige fjende, Rusland, og alle vi andre her i Norden med taknemlighed og dyb beundring fulgte den indsats, som folket deroppe ydede for at værne om sin hjemstavn.

Jeg blev da mere og mere optaget af vor egen hjemstavn og af den gode søn fra vor langelandske hjemstavn, byskriver Peder Rasmussen.

I den forfærdelige vinter var det ligefrem en lise at sidde og læse hans livshistorie og bog med den rolige stil og varme understrøm.

Nu og da blev han og jeg siddende til langt ud på natten trods brændsels- og belysningsvanskeligheder, for han havde ligesom så meget at sige til mig om, at det at være dansk er at gå i tjeneste i gode og onde tider, i store og små forhold, med hjerte og hånd hos Mor Danmark, som det finske broderfolk gjorde det i ufreds- som i fredstid.

Og en aften efter et langt og godt samvær, da han var gået op på sin boghylde og jeg op i min seng, dæmrede det i mig, at den mand, trods det han alt havde hvilet 75 år i sin grav, har budskab til sine landsmænd om at kaste sine evner af i det nærmeste krav. - Denne ånd var for god til at glemmes. Krav var der nok af her i landet og folket, og hans liv er et lysende eksempel til efterfølgelse - udadtil at værge, indadtil at berige.

Men hvordan skulle man kunne få gjort denne stilfærdige, selvforglemmende, dybsindige mand gældende i en tid fuld af larm og magtsyge og vold på den ene side og gøgl og fjas og overfladiskhed på den anden?

II.

Så kom begivenhederne her i Danmark i foråret 1940, og med eet slag rykkede h j e m s t a v -

n e n os helt ind på livet. Følelsen af, hvad værd vor hjemstavn har for os, og hvad gæld vi står i til vor hjemstavn blev levende for dansk mand og kvinde.

Og Byskriveren træder med stille, uimodståelig myndighed frem af sit hi, tager mig bogstavelig talt ind til sig og siger med en stemme, der på een gang er stærk af villie og tung af sorg:

"Nu må I, tidens børn, hellere vende jer til os gamle, erfarne og lære af os, hvordan vi tager en national prøvelse, den bøjer os vel, men den styrker tillige til et genopbygningsarbejde på troens og kærlighedens grund af vor elskede hjemstavn".

Peder Rasmussen kunne tale med myndighed og vægt, for han havde selv oplevet begivenheder, lige fra han som 17årig skriverdreng var med til ude på Langelands nordspids at drive fjenden tilbage fra forsøg på landgang og overfald her på vor fredelige ø, til han som grånende mand kunne se tilbage på alle de rundne år, fulde af kamp og arbejde for folkets og fædrelandets beståen og fremadskriden, tænk blot på krigsårene 1807-14, statsbankerotten 1813, Norges tab 1814, 1848-50 og 1864.

Det sved i hans sjæl af smerte, det brændte i hans hjerte af kærlighed, det kaldte på hans arbejdsvilje og hele manddomskraft, hans livs ledestjerne blev, fra det øjeblik han havde fået sin nationale dåb: for Danmarks værn og virke.

Fynboen Rasmus Rask sagde disse skønne ord: "Sit fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette".

Jyden Enrico Dalgas udtrykte sig i denne mandige vending: "Hvad udad tabes, skal indad vindes!", og sjællænderen Peter Nielsen, Tystofte, siger det på sin faste måde: "Hellere slide sig op end ruste op!".

Langelænderen Peder Rasmussen har måske ikke sagt noget bevinget ord som de to andre patrioter, men hele hans liv og virke var een stor, stærk tale om, at danskhed forpligter.

Tunge tider giver så let tunge tanker, alle de værdiløse døgnagtige avner blases bort, og sindet samler sig om kærnerne, om grundvoldene i tilværelsen.

En sådan grundvold er vor hjemstavn.

Og da de store dønninger skyllede ind over os i fjor, meldte sig naturligvis spørgsmålet om vor hjemstavns beståen.

"I tidens børn, vend jer til os gamle erfarne og lær af os at vokse i modgang og bruge de betroede talenter", havde Byskriveren sagt til mig. Mærkeligt nok, men atter og atter stod han i disse bevægede måneder for mig, jeg ligesom mødte ham alle vegne med hans mindelse til mig: Danmark er jo dog til endnu, og du er til endnu, og I må ikke glemme hinanden i disse tider, men I må være noget for hinanden, du og din hjemstavn! Og da blev det mig klart, at bedre end nogen anden kunne han selv sige dette til sine landsmænd, hvis han trådte lyslevende frem på livets store scene og på sin tilforladelige og hjertelige måde selv talte til os gennem sit eget liv og sit eget arbejde.

Bag alt godt og stort, sandt og skønt bor og banker der altid et hjerte, der elsker og tror, og ethvert fremskridt for et folk, stort eller lille, kan altid føres tilbage til et bestemt kildespring: Et menneskehjerte, der sætter alle sine evner ind i en kærlighedens og troens tjeneste for sit folk.

Med eet lå hele hans livssaga belyst af ånden for mig, her var et herligt stof til et nationalt og kulturhistorisk skuespil, så virkelig-historisk og dog alligevel så naturligt rigt.

Og så myldrende af liv og tanker, af dåd og oplevelser er Byskriverens saga, at jeg snarere end at søge efter temaer måtte lade mangfoldige ligge, med samling blot om hans bevægede og ofte gribende livsepoker lige fra hans fattige barndom i Stoense, hans ukuelige trang til at komme frem og blive til noget, der dur, hans kamp for det daglige brød, hans utrættelighed og tålmod for at skabe værdier, hans selvforglemmende opofrelse, hans liv som far i sit hjem og borger i samfundet, hans fremdrift og storsyn, hans manuelle færdighed som opfinder og hans forstandige retsindighed som embedsmand i Rudkøbing.

Så rigt var materialet, dette herlige menneske havde efterladt sig, at jeg i løbet af tre uger skrev mit skuespil, "BYSKRIVEREN", spændende over tidsrummet 1805-61 med særlig koncentration om hans dobbelte livsværk: Hørfabrikation og opfindelse af revolvermekanismen, det ene til berigelse af landet indadtil, det andet til forsvar udadtil.

Byskriveren handlede ud fra det sunde livssyn og folkesyn, at det er livets ret og pligt at forsvare sig og skabe respekt om sig, og at et virkeligt effektivt forsvar kan betvinge fremmede magter lysten til at give sig i kast med os.

Sammen med 100 andre opfindelser og forbedringer har disse to nævnte ting een fælles generalnævner: Danmark. Dansk arv og gæld.

Hans dejlige lille bog om Rudkøbing er med sine 235 sider i forbindelse med hans "Blade om mit Liv og Levned" et fuldkomment vidnesbyrd om et sjældent helstøbt og åndsbåret menneske.

III

Mit møde med Byskriveren -

For mig selv personlig har det betydet mere end blot og bart et arbejde med materiale til et

skuespil. Det har betydet en lektion i den kunst at leve indefra og udefter. Ak, hvor ofte vi dog slår os til ro med at leve blot på det ydre, for det ydre og af det ydre.

Som den åndsbarne og helstøbte personlighed, Byskriveren var, lod han sin hånd øve, hvad hans hjerte tænkte. Han var en mester i den kunst at tjene med alle sine betroede talenter, en mester i livsforståelsens store kunst, som Henrik Ibsen udtrykker det i de berømte linier: "Eet er målet det at blive tavler, hvorpå Gud kan skrive. Og hvad du er, vær fuldt og helt og ikke stykkevis og delt".

Han vidste og viste, at den egentlige livsløn er ikke guld, men glæde, arbejdsglæden ved at få lov til at gøre sit dagværk i frihed og under ansvar. Han kunne være blevet en hovedrig mand på sine opfindelser, - men han valgte den gode samvittigheds fred i stedet for det svigefulde, urovækkende mammon.

Han vidste og viste, at "aldrig fanger sovende mand sejr", som det gamle danske kærnesprog siger, - at stjernerne nås kun ad de stejle stier.

Han vidste og viste, at det at være dansk var at give sig hen til og blive eet med Danmark, at søge Mor Danmarks tarv, øge værdierne i hendes skød og afbøde slagene mod hendes bryst. At det er en lykke at kunne stille sig til rådighed der, hvor Guds ånd, kærlighedens og sandhedens ånd og den danske folkeånd arbejder hånd i hånd.

Mit møde med Byskriveren har givet mig denne lektion.

Og det er mit håb, at når han nu i mindeskuespillet træder frem for de mange, vil han i disse alvorlige tider, hvor hele vor nation trænger til livsbekræftelse, have et ord til styrkelse af livsmod og livsvilje til os.

Det er stolt for os, at vor lille ø har fo-

stret en mand af så store dimensioner, at udlændinge i trange tider opsøgte ham for at lære af ham, og det ville være beskæmmende for os herhjemme, om vi lod hans navn og virke fortabes i glemsel.

Jeg kunne som motto for mit skuespil om denne lysende dansker sætte denne vidunderlige linie fra Bøgernes Bog: Kærligheden søger ikke sit eget - og kærligheden er stærkere end døden.

Og under hans billede kan med rette stå strofen fra Grundtvigs kendte sang: Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord.

Med øjet, som det skabtes himmelvendt,
lysvågent for alt stort og skønt heneden,
men med de dybe længsler velbekendt,
kun fyldestgjort af glans fra evigheden.

- - -

Peder Rasmussen fortæller selv i "Et Par Blade om mit Liv og Levned", at han som dreng engang klavrede til tops i Stoense kirketårn, ud igennem taglægterne og stillede sig ret oppe på tårnets tagrygning - her var vid udsigt og ro til omtanke og overblik.

Det er symbolsk for hans karakter og livslinie.... Han valgte sig ikke et spinkelværk til stillads for sin tilværelse, men en urokkelig grundvold, ærefrygt, fædrelandskærlighed, pligtfølelse, arbejdsglæde, samvittighed, evighed.

Måtte danskerætten i dag og i kommende tider gå i hans fodspor.

BYSKRIVERFESTEN

Ved Byskriverfesten, den to-dages langelandske folkefest, der holdtes under Besættelsen, den 5. og 6. juli 1941, fik skuespilleren Louis Miehe Renard sin debut på "De skrå brædder" i H. P. Hansen-Lavinds hjemstavnsskuespil "Byskriveren", og stykkets instruktør var daværende direktør ved Odense Teater, Helge Rungwald.

Skuespillet, der opførtes fire gange, overvåredes i det hele af ca. 3000 mennesker og lønnedes gang på gang med stærkt bifald. Efter mange fremkaldelser ved den afsluttende forestilling trådte Rudkøbings daværende borgmester, Marinus Larsen, frem på scenen og takkede forfatteren og de medvirkende.

De agerende var foruden den unge Louis Miehe Renard som skriverdrengen Rasmus Spinders Peter, Otto Lagoni og Alma Olander Dam som hans forældre, Svend Larsen som prokurator, mølleejner Peter Rasmussen, medens Otto Lagoni i sidste akt også spillede rollen som den ældre byskriver. Else Kornerup spillede rollen som hans hustru, Christine, Einar Juhl som Steen Steensen Blicher og Carl Madsen som Frederik den Syvende. De øvrige medvirkende var: Karl Jørgensen, Erik Hoffmann, Knud Fürst, Poul Snertinge, Gerda Juhl, Ole Larsen og Olympe Lassen. I stykkets persongalleri er også en "Sir Colt"!

Byskriverfesten indledtes med afsløringen af mindstenen for byskriver Rasmussen i Hine anlæg - en del af byskriverens tidligere domæne som mølleejner. En højtidelighed, der samlede omkring tusind mennesker. Borgmester Marinus Larsen bød de mange mennesker velkommen og rettede et særligt "Velkommen" til de tilstedeværende medlem-

mer af byskriver Rasmussens familie. - "Vi mindes byskriver Rasmussen som en personlighed, der altid virkede med byens vel for øje. Derfor vil vi gerne bevare hans minde", sagde borgmesteren.

Byhistoriker, tandlæge Chr. Kiilsgaard holdt derefter den tale, der er gengivet tidligere i denne bog, og foretog afsløringen af mindestenen.

De to dages festprogram omfattende endvidere korsang, orkesterkoncert og folkedans i Rudkøbings Ørstedspark, hvor der på et tidspunkt var 3-4000 mennesker samlet.

Langelands Folkeblad udgav i anledning af Byskriverfesten et stort særnummer om Byskriveren. Til dette havde redaktør Herman Borgstrup udarbejdet en fortegnelse (som bringes afsluttende i denne bog) over Byskriverens efterkommere i 3 slægtled indtil 1941: 11 børn, 25 børnebørn og 37 børnebørnsbørn.

Om Hjemstavnsstukspillet skrev redaktør Borgstrup i sit blad:

"Forfatteren, pastor Hansen-Lavind, skildrer heri Byskriverens liv fra hans barndom og ungdom til hans manddom og alderdom. Det er et liv præget af virkelyst, initiativ og fædrelandskærlighed, og forfatteren har da forsåvidt haft stof nok at arbejde med, men Byskriverens liv var også et liv præget af beskedenhed og forsagelse, og derfor har der ikke om Peder Rasmussen kunnet skrives et handlingsfyldt drama med effektfulde højdepunkter. Forfatteren har derfor givet sig i lag med den nok ikke mindre vanskelige opgave at skabe fire tidsbilleder, bygget op over fire epoker i Peder Rasmussens liv, og disse billeder, skrevet som de er over en begavet, velmenende og god danskers liv og færden, bliver da på én gang til nationale, kulturhistoriske hjemstavnsbilleder fra Rudkøbing, ja, fra hele Langeland".

BYSKRIVEREN OG

"GENERALEN"

Også i litteraturens verden har Peter Rasmussen sat sig spor udover, hvad han selv skrev af litterær art. I storværket "GENERALEN" skriver dets forfatter, Frederik Ahlefeldt, bl. a.:

- Ikke mindst for Langeland, men for hele Danmark var hørren et af de vigtigste produkter, og takket være prokurator Rasmussen i Rudkøbing var denne plante en specialitet for Langeland.

Prokuratoren havde opfundet en maskine til behandling af hør, og dette apparat var meget besparende. Tidligere gik nemlig halvdelen af hørren til spilde under behandlingen. P. Rasmussens maskine, der havde 42 valser, var anset for den bedste i hele landet, idet det var den, der fik mest ud af hørren.

På Langeland benyttede man selvfølgelig prokurator Rasmussens opfindelse, og han havde selv flere maskiner i gang. Maskinen havde naturligvis sine mangler, den var af træ, derfor ikke så holdbar, og der skulle mindst ni personer til at betjene værket, men den havde den fordel, at arbejdet var let, så kvinder og børn kunne betjene maskinen, og den krævede kun én hests arbejde.

Prokuratoren syslede hele sit liv med forbedringer af værket, men det lykkedes ham dog ikke at erhverve den præmie på 1400 rigsdaler sølv, som Frederik den Sjette havde udsat for den, der kunne konstruere en maskine af metal.

Rasmussen havde en meget høj stjerne hos Generalen, der benyttede den så mangesidigt begavede mand på allehånde måder. Når der var noget, der skulle istandsættes, enten på slottet eller på nogle af gårdene, blev der straks sendt bud ef-

ter prokuratøren. Det hændte således en gang, at man måtte have fat på ham i anledning af nogle brist på en landbrugsmaskine, da konstruktøren ikke selv kunne finde ud af, hvad der var i vejen. Også generalens jagtgeværer skaffede Rasmussen, som havde opfundet en ny riffel, der blev benyttet i hæren. Endelig fungerede prokuratøren som klaverstemmer på slottet.

Ved siden af alt dette manuelle arbejde hjalp Rasmussen Generalen med juridiske sager og tilbragte en del af sin tid på godskontoret.

Rasmussen var en livlig og morsom mand, der var velset ved selskaberne på Tranekær, og også på tomandshånd satte Generalen pris på at underholde sig med prokuratøren. I Generalens sidste leveår var forholdet ikke så godt. Grunden hertil var den, at baron Bretton, den af staten ansatte administrator for Grevskabet, benyttede Rasmussens juridiske indsigt og hans lokalkendskab, og Generalen fandt, at Rasmussen var for imødekommende overfor baronen, som Fr. Ahlefeldt hadede mere end pesten. Havde prokuratøren været lidt mere diplomat, var det gamle forhold mellem ham og Generalen sikkert blevet bevaret.

EN ARTIKEL I

HØJSKOLEBLADET

Andre kendte og ansete skribenter end St. St. Blicher, Frederik Ahlefeldt og Vagn Lundbye har gennem tiderne beskæftiget sig med Byskriverens fascinerende personlighed. Således også medstifter af Askov Højskole, forstander Ludvig Schrøder, som i 1907 - åbenbart uden viden om genudsendelsen af Peter Rasmussens erindringer samme år - skrev en artikel under overskriften "Revolverens Opfinder" i Højskolebladet.

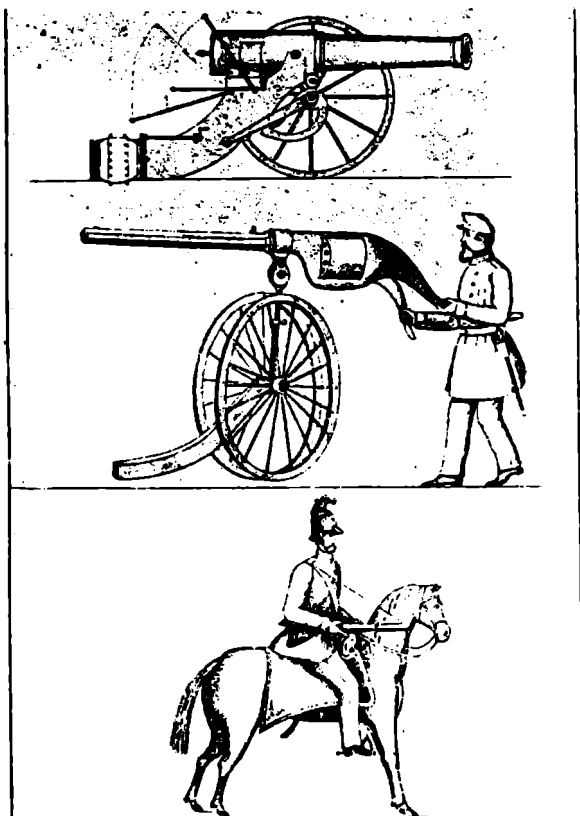
Ludvig Schrøders foranledning til denne artikel var, at han under arbejdet med en levnedsskrivelse, omhandlende nationaløkonomen og politikeren, professor Niels Christian Frederiksen, var stødt på, at Frederiksen i et brev havde omtalt et besøg hos "Revolverens Opfinder" i Rudkøbing. Hvem denne var, havde Ludvig Schrøder ikke tidligere hørt eller læst noget om, men hos en bekendt, der havde været embedsmand på Langeland, erfarede han, at det var byskriver Rasmussen, og han fik til låns Rasmussens bog om Rudkøbing Købstads historie.

Fra denne citerer Schrøder bl. a. afsnittet om Rasmussens opfindelser af skydevåben og skriver derefter:

- Hvorvidt P. Rasmussens "Baglade-gevær", som man vel må kalde det, har fået nogen betydning for udviklingen af dette våben, som vor hær så hårdt savnede i 1864, og som først sent blev taget i brug hertillands, kan jeg ikke oplyse. At det har ført ham til selv at lave en pistol med lignende indretning, altså "en revolver" er rimeligt.

Men hvis nogen undrer sig over, at P. Rasmus-

sen har indflettet så meget om sin opfindelse i en historisk og statistisk skildring af Rudkøbing og Langeland, da må det huskes, at bogen udkom i 1849, altså under Treårskrigen, og at han kan have tænkt, der endnu var mulighed for, at geværet kunne komme til nytte i kampen for fædrelandet. P. Rasmussen har været en alvorlig mand, der med sit opfindsomme hoved også gerne ville tjene sit folks velfærd i freden. Men det lykkedes ham ikke at vække opmærksomhed hos indflydelsesrige og pengestærke mænd, der kunne hjælpe ham til at virkeliggøre sine tanker.

HURTIGSK. KANONER OG FLERLØBET RYTTERGEVÆR.
TEGNET AF P. RASMUSSEN.

SAGKUNDSKABEN

OM GEVÆRERNE

Som "TØJHUSMUSEETS SKRIFTER 4" udsendtes i 1946 bogen DE RASMUSSENSKE REVOLVERGEVÆRER forfattet af Arne Hoff, et digert værk, der i normalt bogformat ville have fyldt et par hundrede sider, og som udsendtes både på dansk og engelsk. På grundlag af et flereårigt studium af gamle dokumenter, breve, bøger og avisartikler gennemgår forfatteren her det historiske forløb vedrørende de datidige kongelige personers og militære myndigheders afprøvning af og stillingtagen til P. Rasmussens gevær-opfindelser samt stiller disse opfindelser i relation til den datidige tekniske udvikling på håndskydevåbnenes område.

Det hedder i indledningen til denne bog:

"Det store navn på revolvervåbnenes område er Samuel Colt i U.S.A.; men ved siden af ham kan nævnes en rad andre opfindere, Mariette i Belgien, Lenormand i Frankrig, Collier i England og Offrell i Sverige, for at nævne nogle af de første, der hver for sig selvstændigt har konstrueret et Perkussions-revolvervåben. At ogsaa Danmark i prokurator Peder Rasmussen i Rudkøbing har haft en revolverkonstruktør, der ikke blot i tid ligger blandt de første, men ogsaa har lavet et våben, der i væsentlige træk af sin konstruktion skiller sig fra andre revolvervåben, har hidtil ikke været almindelig kendt. Da denne konstruktion tillige viste sig så anvendelig, at det alvorligt overvejedes at indføre den i den danske hær og flåde, fortjener den at blive kendt ialtfald i den våbenhistoriske verden".

Videre i indledningen præsenteres P. Rasmussen som "en mand af usædvanlig mangesidige interesser, jurist og praktisk industrimand, opfinder,

politiker, forfatter af historiske og religiøse skrifter m.m.", og der fremgår bl.a. følgende af værkets indhold:

I efteråret 1832 indsendte Rasmussen direkte til Kong Frederik VI ifølge Generaladjutantstabens Eksstraktprotokol "en Tegning med Beskrivelse over adskillige af ham inventerede Skydevaaben, samt en Model af en af ham opfundne Pistol med 4 Løb, hvilke Opfindelser han ønskede maatte blive til Gavn for Fædrelandet".

For at sikre sig imod eventuelle konkurrenter under arbejdet med videreudviklingen af sine modeller indgav Rasmussen i november 1834 en ansøgning om "Eneret i 15 Aar til i Danmark og Hertugdømmerne og alle Deres Majestæts Lande og Besiddelser at forfærdige og bruge Geværer med eet eller flere Løb af større eller mindre Caliber til at lade med Krudt eller Luft, som i det Hele eller for en Deel indrettes saaledes: at derved paa een Gang kan lades flere Skud og disse med een Laas og een Hane affyres efter hinanden med saa korte og saa lange Mellemløb af Tid, som man ønsker, uden at man behøver, under Fyringen, at tage Øiet fra Sigtet eller Geværet fra Kinden, og endelig hvorved Hanen med dens Fjeder spændes og aftrækkes, en Ladning dreies for, og Knaldsatsen falder paa Fægehullerne, alt paa een Gang og ved en eneste Bevægelse med Fingeren paa den ene Haand for hvert Skud".

Denne eneret opnåede Rasmussen ikke.

Ansøgningen var iøvrigt bilagt en erklæring fra to på Langeland bosatte forhenværende officerer, toldinspektør, kaptajn af artilleriet H. C. Lundbye og postmester, kaptajn af fodfolket Storch, der havde overværet forskellige skydeforsøg med det gevær, som siden var blevet vist kongen. Denne erklæring indeholder en hel del interessant data om geværet. Som ladning anvend-

tes blykugler, der vejede $\frac{1}{2}$ lod (1 pund á 32 lod á 4 quintin = 500 gram), og poleret jagtkrudt (1/3 quintin pr. skud). Ved en skydning på 30 alen med anlæg ramte 65 af 70 skud en skive, bestående af et almindeligt ark skrivepapir, og af disse igen de 23 i centrum, der var 4 tommer i tværsnit. Alle kugler gik igennem flere entommebrætter, flere igennem 4 sådanne brætter. Ved en prøve på 200 alen ramte alle skuddene 12-24 tommer under sigtepunktet og var alle gået igennem den tommetykke fyrretræsskive. Endelig viste P. Rasmussen en "vandprøve", idet geværet, efter at være blevet ladt, i 15 minutter blev lagt i et trug med vand. Straks efter at være blevet taget op, blev der skudt med det, med kun 3 skud af de 10 gik af, idet vandet var trængt ind i de andre kamre, skønt "Aabningerne til Krudtkamrene (var) tildækket med en af Rasmussen tillavet fittet Masse".

Rygtet om Rasmussens opsigtsvækkende resultater nåede også ud i den faglige verdenspresse... I marts 1844 kunne et tysk bøsse magertidsskrift med kilde i et engelsk tidsskrift, der igen formentlig byggede på Berlingske Tidendes omtale af skydeprøverne, meddele om en af en mekaniker P. Rasmussen "zu Budkyøping in Dånemark" opfundet forbedret geværlås, der gjorde det muligt at lade og skyde 13 gange i minuttet.

På højre side af låsestolen på det forbedrede gevær, som Rasmussen i 1843 afleverede til Marinen, havde han indgraveret følgende:

Naar Voldsmand Danmark vil overfalde,
Naar Konge og Fædreland mon kalde,
Gid da! mit Barn med klangfuld Røst
du tordne maa mod Fjendens Bryst,
for Fædreland, for Konge
Du fik stærke Tand og Tunge.
1843 P. Rasmussen.

15. november 1844 meddelte Rasmussen i et brev til Admiralitetet, at nu var det nye gevær, der var udført med bistand af bøssehandlersvend Bjørn, færdigt. Han oplyste i dette brev, at denne nye konstruktion "vejede 7 3/4 Pund, er udført med Flid og har modtaget flere yderligere Forbedringer, hvoriblandt et Par temmelig vigtige fornemmelig skyldes Søe-Tøimesteren, Hr. Capitain von Michelsen....".

Videre hed det i Rasmussens brev: "Da dette Vaaben, saaledes som det nu er simplificeret og forbedret, bestaaer af forholdsmæssig faae og temmelig simple Stykker, samt da næsten alle Dele lader sig danne ved at presses eller stemples i Former, saa nærer jeg den Overbevisning, at det herefter vil kunde udføres i kortere Tid og med ringere Bekostning end noget andet Gevær af sædvanlig Construction".

Brevet gav ifølge forfatteren Arne Hoff et tydeligt udtryk for de to tendenser hos Rasmussen, der stadig kæmpede om overtaget: Angsten for, at andre skulle opdage hemmeligheden ved konstruktionen, og lysten til at få prøvet geværet ibrug i større stil. Det indeholdt derfor en indtrængende anmodning om, at der stadig blev sørgt for hemmelighedens bevarelse, men samtidig havde Rasmussen dog ikke noget imod, at der straks blev lavet et par hundrede stykker til prøve, når man blot søgte konstruktionen hemmeligholdt, "hvilket fornemmelig kunde opnaaes, saafremt det naadigst maatte tillades, at Forfærdigelsen af Ventilen, Hanen, Udløsningsfjederen, Stopperen og Hagen, hvorpaa Hanen opspændes, saavel som den endelige Tilpasning og Sammensætning af det Hele maae blive Overdraget til de, paa Hemmelighedens Bevarelse i Eed tagne Mænd, Hr. Bøssehandler og Dannebrogsmænd Lessen og Bøssehandlersvend Bjørn".

Samtidig indsendte Rasmussen en regning på ud-

gifterne ved geværets fremstilling. De beløb sig til godt 36 rdlr., heri indbefattet løn til den daglejer, der skulle hjælpe Bjørn, en stedlig smedesvend ved navn Mogensen.

Efter redegørelse for en følgende korrespondance mellem Admiralitetet og Rasmussen skriver Arne Hoff sammenfattende:

- Det var P. Rasmussens Hensigt ogsaa at sælge sin Opfindelse i Udlandet, hvad han heller ikke mente, der kunde være noget forkert i, da Opfindelsen, hvis Militæretaterne i Danmark vilde bevæbne Mandskabet dermed i større Udstrækning, hurtigt vilde blive almindelig kendt. Derfor ønskede han, at man vilde søge at holde Konstruktionen hemmelig her i Landet i 1-2 Aar, hvilket formentlig kunde ske ved, at den endelige Tilpasning og Sæmmensætning af de forskellige Dele udførtes paa et Værksted, hvis Personale havde Tavshedspligt. Skulde man fra dansk Side ønske Eneret paa hans Opfindelser, vilde han gerne give dette, men maatte saa forbeholde sig en noget større Godtgørelse. Under Hensyntagen til hans betydelige Udgifter under Arbejdet med Konstruktioner, baade til Materiel, til Arbejds løn for Haandværkere, der paa Grund af Tavshedspligten maatte betales mere end 3-dobbelt, og til hans mange Rejser til København, vilde han foreslaa for Sæetatens Vedkommende 6 á 7000 Rigsdaler een Gang for alle og desuden en aarlig Livrente paa 600 Rdlr. som Betaling for Eneretten. Hvis han derimod samtidig maatte søge Opfindelsen solgt i Udlandet, vilde han anse henholdsvis 3000 og 400 Rdlr. som passende.

"Maatte jeg nyde den Lykke at blive saaledes aflagt, at jeg herefter udelukkende kunne beskæftige mig med Mechanick, og Gud vilde lade mig leve og give mig Helsen, da føler jeg mig istand til at bringe mange vigtige Opfindelser

frem for Dagen, til Gavn for mit høitelskede Fædreland", skriver Rasmussen i et brev herom.

I det afsluttende kapitel i "DE RASMUSSENSKE REVOLVERGEVÆRER" skriver Arne Hoff bl. a.:

- I det store og hele mener Forfatteren at maatte hævde, at Rasmussens Revolvergeværer i de senere Modeller slet ikke var saa ringe et Vaaben, maalt med Datidens Forhold. At hans Samtid saa noget lignende paa det, viser allerede den Omstændighed, at der blev ofret saa megen Tid og saa mange Penge på Forsøgene.

Hvorfor, maa man da spørge, blev der aldrig noget ud af det hele? Forklaringen herpaa maa søges i mange forskellige Forhold. For det første det rent tekniske, at Geværet med sin temmelig komplicerede Indretning var vanskeligt at fremstille og meget kostbart, naar der ikke blev sat en virkelig storstilet Fabriksfremstilling i Gang, og til en saadan var Tiden aabenbart ikke moden herhjemme. Havde P. Rasmussen levet i U.S.A., der paa dette Tidspunkt var førende paa det fabriksorganisatoriske Omraade, er det ikke usandsynligt, at hans Vaaben vilde have slaet igennem.

REDEDEDE GREVSKABET

Redaktør H. A. Hansen, en tid redaktør af Langelands Avis og derefter Fyns Tidendes lokalredaktør i Rudkøbing, blev mange gange, som den meget lokalhistorisk interesserede pressemand han var, inspireret af Byskriveren til nogle af sine altid meget velskrevne artikler. Det skete senest i 1967 i en så læseværdig artikel, at den også bør med i denne mindebog, selv om den jo har det samme formål: at fortælle Rasmussens livshistorie, og den derfor kommer til at virke gentagende. Men vel at mærke her fortalt af H.A.Hansen, som både piller lidt ved glorien, men også utvetydigt sætter på prent, at Rasmussen engang redede det langelandske grevskab.

H. A. Hansens artikel havde overskriften "Langelandsk bondedreng opfandt maskingeværet" med underoverskriften "Et alsidigt talent fra en romantisk tid", og den havde følgende ordlyd:

- Hist, hvor vejen slår en bugt omkring Stoen-se kirke på Langeland, får de forbipasserende et glimt af et dejligt gammelt stuehus, hvis røde farve skinner godt igennem. Huset er smukt bevaret gennem tiderne og har fortidens patina over sig. Nu ejes stedet af gdr. Chr. Bay.

I denne gård nær kirkehjørnet, hvor oldermænd i gamle dage tudede i hornet til bystævnet, fødtes den 8. december 1790 forfatteren og opfinderen Peder Rasmussen. Hans første "opfindelse" var, at han lærte sig selv at skrive. "Skriverekskabet" var et stykke vinduesbly, og forskriften fik han af en omrejsende bissekræmmer.

Godsforvalter Kastrup på Nedergård blev opmærksom på den begavede og lærelystne dreng, og

efter konfirmationen blev Peder Rasmussen skriverdreng på herregården.

Her blev han i seks år fra 1805 til 1811. Det var i Spaniolertiden og i krigens lange år 1807-14. Begivenhederne stormede ind over Langeland i disse år og fik yderligere farve af folkefantasierne.

Langelands historiker Vilh. Lütken siger, at et rigt romanstof ubrugt gik tabt med disse historier. Men en god portion er dog blevet tilbage, og litterær opmærksomhed har øen ihvertfald ikke kunnet klage over.

Skriverdrengen på Nedergård kom i disse år til at interessere sig stærkt for sin hjemstavnshistorie.

Fra Nedergård kom han til Rudkøbing og blev fuldmægtig hos by- og herredsskriveren. 1814 tog han dansk juridisk eksamen og blev derefter ansat som godsforvalter hos grev Moltke på Espe i Sorø amt, og i 1820 blev han prokurator ved retterne i Sjællands stift.

Det følgende år holdt han bryllup med Christina Elisabeth Jensen, datter af den senere forpagter på Gunderslevholm, Poul Jensen. Samme år nedsatte Rasmussen sig som prokurator i Rudkøbing og blev ejer af Hine Mølle.

Ikke længe efter kom han i godsadministrationen for Grevskabet Langeland. Greven og generalen Frederik Ahlefeldt havde levet så flot og romantisk i de gode år, at godsets økonomi var kommet i en syndig uorden.

Da generalen døde i 1832, fandt hans brodersøn Chr. Ahlefeldt det betænkeligt at overtage stor-godset, men prokurator Rasmussen fik ham overtalt og reddede faktisk grevskabet for slægten.

Og udviklingen viste hurtigt, at han havde rådet rigtigt. Den nye besidder var en glimrende administrator, og konjunkturerne hjalp til.

Grevskabet gik sin største velstandsperiode i møde.

I Frederik Ahlefeldts tid var prokurator Rasmussen ikke blot benyttet til juridiske og administrative opgaver. Han stemte også klaverer på slottet og optrådte som mekanikus.

Opfindelsesgeniet var medfødt og tog med årene et mægtigt opsving. Han konstruerede hørberedningsmaskiner, damphaner, varmluftsmaskiner, horisontale vindmøller og syslede med apparater til både lufts- og undervandssejlad.

Sit største ry vandt han ved den våbenfabrikation, han udfoldede på Hine Mølle.

Tilskyndelsen skal have været hans oplevelser i krigens år i hans ungdomstid. Han ønskede at yde sit bidrag til landets forsvar. Sandsynligvis var han den første i Europa, der fandt frem til revolvermekanismen, men amerikaneren Samuel Colt har dog nok været den første, der lod revolveren knalde.

Det skete i 1828, og omkring midten af trediverne oprettede han en revolverfabrik i New Jersey, der omkring 1850 nåede en produktion på tusinde revolvere.

Lokalpatriotismen på Langeland ville vide, at amerikanerne havde haft spioner i Rudkøbing. Men i hvert fald blev Amerika revolverens land. Mølleren på Hine have ingen prærie som det store aftagermarked.

I 1840'erne nåede Peder Rasmussen højdepunkter som opfinder af hurtigskydende våben. Kuglerne fløjtede på skydebanen i Hine. Frederik den Syvende, der som kronprins var guvernør over Fyn, kom til Langeland for at se, hvad der foregik. Også St. St. Blicher var gæst på møllen, der malede geværer. Og aviserne var stærkt interesseret i opfindelsen. Men krigsministeriet og hæsagkyndige holdt trofast ved de gamle forladere.

Endnu i 1864 blev der skudt med forladevåben med ladestok og krudtpose. Rasmussen fik dækket en del af de udgifter, han havde haft med fremstillingen og dertil et ridderkors, men magasingeværene med etkammerstykke til 10 ladninger kom aldrig i felten. Til gengæld blev de store sjældenheder. Eksemplarer af våbnene findes på Tøjhuset i København og i Langelands Museum. Også i udlandet har de flere gange været omtalt i faglitteraturen.

P. Rasmussen spandt aldrig guld på sit opfindertalent, men han vandt langelændernes hjerter ved sit forfatterskab. Navnlig var bogen "Oplysninger betreffende Rudkjøbing Købstad" elsket på Langeland. Titlen lyder jo ikke spændende, og bogen er fuld af fejl og misforståelser. Historikeren Langebæks kort fra 1700-tallet over Danmark ved år 1300 blev af Rasmussen antaget for virkelig at være trykt år 1300. Han fremlagde endog uimodsagt et sådant kort i retten i en sag om Lunde Nor i Magleby sogn, for at vise, hvordan noret oprindeligt havde set ud!

Men med skriftet om Rudkjøbing indlagde han sig trods alle fejl og mangler en virkelig fortjeneste, fordi det, som udtrykt, "blev læst herover og er kilde til det meste byens og øens egen kundskab om sin fortid".

Rasmussen blev i 1855 by- og herredsskriver i Rudkjøbing. Han døde i 1865, og byen har rejst en mindesten for ham i Hine anlæg.

Byskriveren var en typisk langelænder. Han elskede sin ø og dens minder.

COLT OG RASMUSSEN

Det var nu ikke helt korrekt, når den ellers altid så velunderbyggede i det historiske redaktør H. A. Hansen skrev, at Colt var den første, der "lod revolveren knalde", og at det skete i 1828. Rasmussen kom vitterligt et par år før Colt.

Helt indtil Vagn Lundbyes radioforedrag i 1977 er der jo også bevaret en myte om, at Colt tyvstjal Rasmussens opfindelse under et besøg på Langeland. Dette har dog efter alt at dømme ikke noget som helst hold i virkeligheden, og Rasmussen har da heller ikke på noget tidspunkt, hverken i sine breve eller sine bøger nævnt Colt's navn. Kendte det formentlig heller ikke.

Derimod tyder St. St. Blichers rejsebrev fra Langeland jo klart på, at byskriveren overfor digteren har omtalt en englænders besøg, og en sønnedatter af Rasmussen fortalte red. Borgstrup i 1941 om en amerikaner, der gjorde hendes farfar vred.

Museumsdirektør Arne Hoff nævner i sin bog, "De Rasmussenske Revolvergeværer", at ophavsmanden til "Historien om Colts besøg, der hører til den på Langeland levende tradition om Rasmussen", er en fætter til forvalteren på Rasmussens Hørmølle. Denne fætter beretter i et indlæg i Nationaltidende i 1888:

"Min fætter fortalte os, at der kort før vort besøg (1833) havde været en englænder hos Rasmussen og beset samlingen. Han havde i mere end to timer ikke bestilt andet end at skille revolveren ad, sætte den sammen igen og gøre notitser. Rasmussen tog tilsidst våbenet fra ham.

Et år eller to senere læstes i bladene, at en kaptajn Colt i Amerika havde opfundet våbnet, og det kunne skyde fem skud uden omladning, og

og her fulgte så en beskrivelse af våbnet, som passede på det af Rasmussen opfundne. Våbnet kaldte Colt en revolver.

Da jeg læste dette, sagde jeg mig straks, at denne Colt måtte være den samme person, som min fætter havde antaget for en englænder, at han altså lumskelig havde tilranet sig Rasmussens opfindelse og udgivet den for sin egen, ja endog taget patent på den. Colt blev millionær på dette våben, mens Rasmussen døde, som han havde levet, som en fattig, men ærlig mand. Men revolveren bliver dog ligefuldt en dansk opfindelse".

Til dette gamle avisindlæg bemærker Arne Hoff, at "det ganske sikkert ikke har noget på sig, hvad angår Colt. Der er nemlig ikke andre lighedspunkter mellem Rasmussens og Colts konstruktioner end selve revolverideen".

Rudkøbings æresborger, daværende overbibliotekar J. Chr. Bay, tog sig på forinden Byskriverfesten i 1941 at undersøge, om Colt som påstået havde været på Langeland, og konstaterede da, at der hverken i hans fabriks arkiv eller i hans biografier fandtes nogen oplysning herom. Dette var vel under alle omstændigheder heller ikke at forvente, men Bay søger da spørgsmålet klarlagt gennem følgende biografiske beskrivelse i Langelands Folkeblad:

- Sam Colt var født i Hartford i Connecticut 1814 i en familie med syv børn. Ved sit 11. år blev han sat i lære hos en dygtig landmand. Kort forud havde han erhvervet sig det, som er mange drenges klenodie, en pistol. Den kunne ikke skyde, i al fald var der skade i mekanismen. Ved sine skarpt tilmålte ledige stunder at øve sin opfindsomhed på at reparere pistolen kom Sam ind på tanken om at konstruere et skydevåben, hvor-

med man kunne affyre flere ladninger på én gang, et problem, som under den forudgående langvarige krigsperiode havde sat mange sind i bevægelse. I de videnskabelige som i de populære tidsskrifter og blade havde der været skrevet derom, og det vides, at Sam læste flittigt i den dengang almindelig udbredte underholdningsbog "Compendium of Knowledge", Kundskabens Bog. Denne bog var dog et værk både på godt og ondt: Man kunne nemlig deraf lære at lave krudt, og Sam undgik ikke fristelsen og de deraf flydende følger, - men dette hører ikke herhen.

Hans principal oprettede imidlertid en tekstilfabrik i byen Ware, og her fik han brug for Sams arbejde. På sin side fik drengen her adgang til værktøj. Han efterlignede her Murphys bekendte dobbeltriffel. Han søgte at forbedre denne ved at forbinde fire riffelløb og fæstne dem således, at det ene efter det andet ville ligge lige i fortsættelse af geværlåsen, men dette mislykkedes. Dette var henved 1829-30, altså omtrent samtidig med at byskriver Rasmussen lavede sine fem modeller til skydevåben, som "havde alle ligesaa mange Geværpiber, som der paa engang skulde indlades Skud".

Sam Colt prøvede nu at affyre ladningerne i sine flerløbede muskedonnere ved elektricitet; han havde nemlig fundet ud af, at den elektriske gnist ville tænde krudt. Men dette gik rent galt - det blev til en større explosion og stor opstandelse i nabolaget.

Efter et kortvarigt studium ved Amherst College, som dog ikke tiltalte den unge mand, blev Sam anbragt som skibsdreng på Briggen "Carlo", der lå færdig til den i de tider traditionelle rejse fra Boston til Calcutta og tilbage. Dette var i efteråret 1930.

Rejsens forløb og Sam Colts forhold om bord på

"Carlo" foreligger fuldt belyst. Han artede sig som en flink og opvakt fyr og vandt kammeraters og officeres agtelse. Kun holdt han sig meget for sig selv og sad gerne i de knapt tilmålte ledige stunder og snittede - tilsyneladende på modeller af både og skibe, men i virkeligheden på noget helt andet.

Der var nemlig hændt ham noget ude i Sydhavet.

Først er dog at bemærke, at han under sit ophold som ung dreng på tekstilfabrikken havde lært af en ældre mand, at når man vil lave et apparat eller præcisere en opfindelse, gælder det om at frembringe en model, omhyggeligt tilskåret efter mål.

Dernæst var der som sagt sket noget med den unge mand ude i Sydhavet. Medens han grundede på det hurtigskydende gevær med flere paralelle løb kom han til at betragte, hvorledes rorgængerens drejer rattet, og at hjulegene stadig kommer i lige linie med det greb, som kan sættes til at holde dem fast. Ved at se på dette kom han til at tænke sig en række huller i hjulets kant eller ramme - huller, som efterhånden kunne komme til at stå lige ud for en stationær åbning. Og dermed var revolvermekanismen givet.

De kom til Calcutta, og de kom godt nok hjem til Boston igen; men Sam opgav dermed søen og drog tilbage til Ware. Modellen blev betroet en dygtig mekaniker, og tidligt på året 1832 blev de første revolvere prøvede. Resultatet var ikke strålende, men forsøgene blev gentaget, og imidlertid prøvede den unge opfinder sine kræfter på andre våben. I 1834 var han i Canada for at søge et marked for disse.

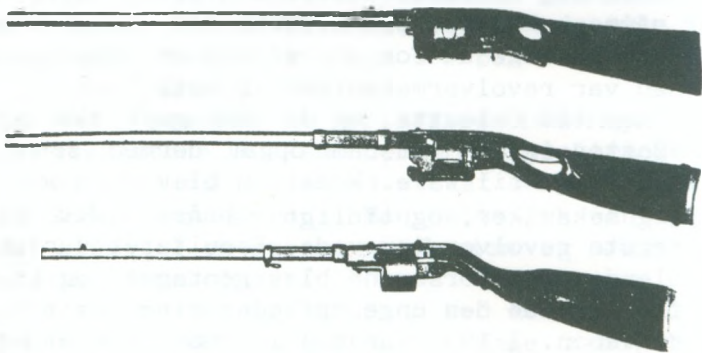
Imidlertid var det af en eller anden grund af største betydning at sikre opfindelsen ved patenter i England. Pengene blev skaffet, og i oktober 1835 ankom Sam Colt til London. Trods man-

ge vanskeligheder lykkedes det at opnå patent i England. Imidlertid verserede den samme sag i patentkontoret i Washington, og det amerikanske patent blev udstedt den 25. februar 1836.

Fra London drog Colt - efter at have opnået sit patent - til Frankrig og Tyskland og ville have udstrakt sin rejse til Rusland. Men hans penge slap op, og han måtte hurtigst muligt vende hjem.

I april 1836 dannedes så det første aktieselskab for udnyttelse af patenterne. - Dette førte senere til en omfattende fabriksvirksomhed (med en daglig produktion af 1000 revolvere!), idet det nye skydevåben indførtes i den amerikanske hær og anvendtes under Borgerkrigen.

Sam Colt døde som en hovedrig mand.

3 modeller af Rasmussens revolvergeværer, her gengivet efter bogen "DE RASMUSSENSKE REVOLVERGEVÆRER".

ET GENI, DER MÅSKE KUNNE HAVE ÆNDRET HISTORIENS FORLØB

De fleste af de mange, der gennem tidens forløb har skrevet om Byskriveren, har - som det jo også fremgår af denne bog - , når de har nævnt ham ved fornavn, skrevet PEDER. Men oftest har man nøjedes med at skrive P. Rasmussen, som han også selv gjorde. Og som der står på hans mindsten i Rudkøbing.

Men hans dattersøn Albert Bayer, der i forbindelse med genudgivelsen af sin berømte morfars erindringer i 1907 udarbejdede en slægstavle, bruger i denne fornavnet PETER, og det må vel så være det rigtige.

Allerede i drengesårene markerede Peter - som mange andre genier - sit særpræg som menneske. At han i sin skrivelyst brugte sit eget blod som blæk er vist noget ganske enestående i historien. Og med rette hefter H. P. Hansen-Lavind sig stærkt ved Peter Rasmussens egen beretning om, da han som dreng kravlede op på tagryggen af en kirke og stillede sig lodret der, så en gammel mand, der så ham, bevimedede. Det var noget langt mere end almindeligt drengeligt vovemod. Det var åbenbart allerede da en trang i ham til at præstere mere end andre. (Ejendommeligt nok - Peter Rasmussens egen levnedsbeskrivelse er fyldt med ejendommeligheder - er hans bedste levnedsbeskriver, Hansen-Lavinds sidste efternavn identisk med det oprindelige navn for deres fælles fødeø, som Peter Rasmussen fremdrog i sin grundlæggende langelandske historie, og som N.F.S. Grundtvig, der senere brugte det i sin digtning, formentlig havde fra ham).

At denne fæstebondes søn ikke blot blev sin

første lærers yndlingselev, men også blev ansat som skriverdreng på det gods, hans far var fæstebonde under, taler også sit tydelige sprog om hans tidlige usædvanlighed, når man erindrer sig den tids standsforskelle og forhåndsprivilegier for de bedrestillede børn.

Af Peter Rasmussens erindringer fremgår stærkt den fattigdom, han voksede op under, og som også prægede hans ungdomstid, hvor han skaffede sig ekstraindtægt ved at reparere og sælge ure, og hvor han selv måtte "skjære og sye" sine klæder. Han skriver også rent ud, at han slet ikke havde råd til at blive soldat. På denne baggrund må det forblive en gåde, hvordan han skaffede midlerne til den juridiske eksamen, til et helt års studieophold i København, hvor han på denne endog forbløffende korte tid uden andet grundlag end den hjemlige skolegang "erholdt Examen med bedste Character".

Gennem skildringen af Kirsten, som han lærte at kende som skolepige, senere besøgte i hendes hjem, og senere igen, efter at hun var blevet gift med en sømand, to gange i Aalborg, hvad der må have været ret bekostelige rejser for den så lidet velsituerede unge Rasmussen, aner man en ulykkelig ungdomskærlighed. Men alt tyder på, at det siden blev en lykkelig formæling med den unge sjællandske jomfru, som han som dreng blev spået skulle blive hans fæstemø. - Og blev spået det, som det senere viste sig, netop den dag, hun kom til verden. Et af de mange sælsomme træk af skæbnen, som Byskriveren i det hele taget oplevede, og som må siges at være det ikke mindst interessante i, hvad Hansen-Lavind kaldte "Den lille litterære juvel": Et Par Blade af mit Liv og Levned. Det er i denne bog, Peter Rasmussen skriver: "Den, som kun vil troe, hvad Forstanden kan begribe, men forkaste alt uforklarligt, maae

jeg ansee for meget borneert eller beladt med høi Grad af aandelig Overmod".

Han og hans hustru fik elleve børn, selv med den tids målestok en ret usædvanlig stor børneflokk, men ikke desto mindre optog de i hjemmet seks eller syv plejebørn. Man må nok her undre sig over, at plejebørn her degraderes til noget, man ikke har konkret tal på, og at de i P. Rasmussens levnedbeskrivelse heller ikke bliver nævnt ved navn sammen med deres egne børn, - men et helt enestående storsind hos begge disse ægtefæller må denne store supplerings af deres egen store børneflokk siges at bære vidnesbyrd om. Også i betragtning af hjemmets åbenbart fortsat trange økonomiske kår.

Herom vidner jo, at Peter Rasmussen, selv som ejer af to møller og et hørskættereri samt forpagter af Rudkøbing Bymølle, stærkt aktiv sagfører og administrator for Grevskabet, må erkende, at der ikke var råd til at give nogle af børnene en videre skolemæssig uddannelse, som de sikkert havde anlæg for. Som procurator førte og - som regel - vandt han i tusindvis af retssager og i et tilfælde, hvor han indskød sin egen fordring, forærede han den bagefter til sin klient. Og som administrator for Grevskabet Langeland rejste han for egen regning rundt til godsets gårde for at inspicere forholdene og måtte endda selv lønne en sekretær for at overkomme det. "Thi jeg var for stolt til at tilbetle mig noget".

Også da han blev by- og herredsskriver var de økonomiske kår i hjemmet stadig trange. Dette må være forklaringen på, at hans ven fra ungdomsårene, studiekammeraten, proprietær og procurator H. J. Th. Boesgaard, Skrøbeløvgaard, betænkte ham så storlået i sit testamente. Byskriveren nævner selv, at de to venner ingenlunde havde samme mening om alt, og hvor højst usædvanligt

må det i det hele taget siges at være, når en mand, der har sine egne nære pårørende at tage hensyn til, testamenterer en ven en betydelig arv! Rasmussen må ved sin personlighed have betydet overordentlig meget for Boesgaard.

Rasmussens geværer blev første gang kendt for 19. december 1842 ved et referat i Berlingske Tidende af skydeprøven på Gardens Ridebane i København, og det er formentlig dette referat, der bragte nyheden om dem frem til den tyske og engelske presse.

Referenten skrev, at "De aflagte Prøver vakte almindelig Beundring, ja, næsten forbauselse, idet Hr. Rasmussen med et mindre Gevær afskød omtrent 30 Skud og med et større omtrent 25 Skud i Minuttet og tilmed med en saadan Sikkerhed, at den ene Kugle saa at sige sad ved Siden af den anden på en Distance af 80 Skridt".

Og referatet slutter:

"Da Hr. Rasmussens Bestræbelser er aldeles patriotiske, og hans Gevær er meget simpelt sammensat, saa fortæner det unægteligt al Opmærksomhed, især til Brug for Jægere, eller spredt fægtende Infanterister, paa faste Batterier, paa Skibe o.s.v., hvorfor det ikke er at betvivle, at hans Opfindelse vil finde den velfortiente Anerkendelse på høiere Steder".

Men dette var der altsaa i høj grad grund til at betvivle.

"Det militære og administrative bureaukrati var urokkeligt", skrev museumsinspektør Ole Mortensøn i en kronik - "Rudkøbing Rasmussen" - i SKALK i 1979 og fortsatte:

"Nye geværer blev ganske vist fremstillet og prøvet savel ved landetaten som ved søetaten, men kommissionen syltede foretagendet, og årene gik. I 1848 kom krigen og satte en stopper for sagen, og i 1854 - tyve år efter Rasmussens før-

ste succesfulde prøveskydning for Frederik 6. - blev den endelig afviklet. P. Rasmussen fik ridderkorset tildelt - idet kommissionen bemærkede: "... ideer, der er nærbeslægtede med Rasmussens, har erholdt en heldigere udvikling i udlandet, navnlig i England og Nordamerika...". Ja såmænd, Samuel Colt havde i 1835 og -36 fået patent på sine revolvere i England og USA og var blevet millionær. Revolveren var kommet for at blive - den var med til at erobre det vilde vesten og har siden hjemsøgt utallige filmlærreder. I Rudkøbing gik en opfinder rundt med dannebrogssordenens ridderkors - forgældet og glemt. Og hvad værre var: I 1864 måtte de danske soldater kæmpe med forældede forladere mod prøjsernes tændnålsgeværer. Havde det stået til prokuratøren i Rudkøbing var meget gået anderledes".

I indledningen til sin kronik karakteriserer Ole Mortensøn Byskriveren som et miskendt geni, medens forfatteren til "De Rasmussenske Revolvergeværer", museumsdirektør Arne Hoff ikke finder, at Rasmussen var miskendt. "Når det undertiden i skildringer af Rasmussen antydes, at han ikke blev mødt med den fornødne velvilje og interesse hos de militære myndigheder, må dette absolut afvises", skriver Arne Hoff.

Hans bog om Rasmussen er et særdeles udførligt værk. Der er hermed åbenbart tale om et årelangt videnskabeligt undersøgelsesarbejde af den i våbentekniske spørgsmål højt kvalificerede leder af Tøjhusmuseet, og man kan ved dets hele omstændelighed få den tanke, at det, historisk set, skal være en slags forsvarsskrift for de militære og administrative myndigheder. For at forebygge en videre mytedannelse om, at de her har kludret i det! En øm torn i samvittigheden, som nu definitivt skulle rykkes ud! Men det er den altså ikke blevet. Jævnfør Vagn Lundbyes og Ole Mortensøns

kritiske bemærkninger så sent som i henholdsvis 1977 og 1979.

At Colt skulle have været på Langeland og her har stjålet Rasmussens revolveropfindelse er en myte uden rod i virkeligheden, må vi nok konkludere efter de af J. Chr. Bay og Arne Hoff derom foretagne undersøgelser. Ligeledes må vi konkludere af Arne Hoff's bog, at mange, der har berettet om og fortjent hædret Rasmussens vidtfavnende personlighed har glorificeret hans store patriotisme lidt for meget, når man hævder, at han udelukkende ville lade sine opfindelser af skydevåben komme sit eget land og folk til gode.... Det fremgår jo af hans korrespondance med myndighederne i København, at han tænkte sig muligheden af også at sælge dem til udlandet. Men enhver kan jo sætte sig i hans sted og vil vel her så også sige: Naturligvis!

Colt blev en rig mand på revolveren, Rasmussen blev det ikke. tværtimod. skønt det var ham, der kom først som opfinderen, og skønt hans genialitet som opfinder nok fuldt ud kunne måle sig med amerikanerens. Til gengæld blev Rasmussen jo så skånet for at få en masse menneskers død på samvittigheden.

Egentlig var det vel naturstridigt, at dette vennesæle og helt igennem så fredssommelige menneske kom ind på at fremstille krigsvåben. Men genierne drives vel af deres egne naturlove.

Og BYSKRIVEREN I RUDKØBING var et geni.

EFTERKOMMERE

Christine og Peter Rasmussens elleve børn:

1. Jørgen Otto Joachim, f. 1823, d. 1900. Overtog Hine Mølle efter faderen, senere vejer og måler i Rudkøbing. Gift med Emilie Andrea Christiani, f. 1840, d. 1902. Havde otte børn.

2. Augusta Wilhelmine Cathrine, f. 1824, d. 1897. Gift med sparekassedir., kancelliraad Otto Emil Bayer, Rudkøbing, f. 1823, d. 1898. Havde ti børn.

3. Pauline, f. 1827, d. 1887, ugift.

4. Anine, f. 1831, d. 1895. Gift med skibsreder Carl Nielsen, Rudkøbing, f. 1817, d. 1895. Havde fire børn.

5. Elisabeth, f. 1833, d. 1907, ugift.

6. Christian Anders Sandø, f. 1836, d. 1896. Købmand, senere ansat i Magasin du Nord. Gift med Emilie, f. Christensen, f. 1847, d. 1902. Ingen børn.

7. Hylleborg Olavia Christiane Sophie, f. 1838, gift med Hans Rasmussen Hansen, købmand i Rudkøbing, f. 1828, d. 1863. Fik tre sønner, der alle døde som spæde.

8. Christiane Frederikke, f. 1840, d. 1921, ugift. Boede i mange år i hjemmet sammen med søsteren Olavia.

9., 10 og 11. Tre drenge, hvoraf de to døde spæde, den tredje, da han var tre år.

Andet og tredje slægtled.

Carl Frederik Christian, søn af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1862, lærte mølleriet, rejste senere til Amerika, hvor han døde ugift.

Augusta Wilhelmine Cathrine, datter af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1864, død 1930, g. m. lærer A. Thaanum. De udvandrede til Amerika. Havde fire børn:

1. James Otto, f. 1895. Farmer i Wiscounsinn, gift med Johanne. To børn.
2. Ernest Louis, f. 1897. Fabrikant i Wiscounsinn, gift med Christine. Tre børn.
3. Emily Katbryn, f. 1899, gift med Mosback, farmer i Wincounsinn. To børn.
4. William Albert, f. 1901. Manager i firma i Chicago. gift med Agnes Rock.

Olavia Christiane Sofie, datter af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1866, d. 1923, gift med Chr. Barbaro Jespersen, f. 1845, forpagter af Hagelbjerggaard ved Ringsted. Tre børn:

1. Aage Christian, f. 1891. Landmand, hans hustru f. Kniks. Fem børn.
2. Otto Emil, f. 1892. Landmand, ugift.
3. Hans Ejnar, f. 1894. Grosserer Carl Ree's Eftfl., København. Gift anden gang. To børn.

Emilie Kirstine, datter af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1867, d. 1933, gift med proprietær P. D. Brødsgaard, Kaabæksgaard ved Ringsted. Seks børn:

1. Thora Emilie, f. 1894. Massøse i København.
2. Martin, f. 1896. Forpagter af Godthaab i Glostrup, gift og to børn.
3. Aksel, f. 1898. Læge i Roskilde, gift med Anelise, f. Johansen. To børn.
4. Ove Henning, f. 1901. Ingeniør i København, gift med Gerda. To børn.
- Hartvig Edvard, f. 1904. Landmand, senere ansat i Københavns Smørrebrødsfabrik. Ugift.
6. Eva Helene, f. 1906, gift med direktør Knud Tholstrup ved Københavns Smørrebrødsfabrik. Tre børn.

Peder Franziskus Josefus, søn af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1868. Transit-bådfører i DFDS, senere rentier i København. Gift med Marianne Rasmine, f. Nielsen. En datter:

Else, f. 1912. Gift med ingeniør Kreuger, Stockholm.

Hans Christian, søn af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1869. Papirhandler og bogtrykker i Aarup på Fyn, gift med Mette Kirstine, f. Svendsen. En søn:

Svend Otto, f. 1899. Bogtrykker i Aarup. Gift med Ruth, f. Benzon, f. 1908.

Christine Elisabeth, datter af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1875. Gift med dyrlæge Fr. Jørgensen, Roskilde, f. 1849, d. 1933. En søn:

Gunner, adjunkt i Aabenraa, gift med Agnete, datter af dir. Chr. Jørgensen, Odense. Et barn.

Emmy Ellinor, datter af Otto og Emilie Rasmussen, f. 1882, gift med grosserer Emil Seidenfaden, Roskilde, f. 1873, d. 1939. En datter:

Elisabeth, f. 1915, gift med grosserer Brøndum, København.

Carl Peder Thorbjørn, søn af Augusta og O. E. Bayer, f. 1851, d. 1901. Direktør for Aktietømerhandelen i Randers, gift med Kirstine Frederikke, f. Nielsen, f. 1855. Seks børn:

1. Jens Otto, f. 1878. Ingeniør. Død i USA.
2. Tom, f. 1880, cand. pharm., d. 1919.
3. William, f. 1882, cand. phil., d. 1923. g. med Adda, f. Olsen, d. 1923.
4. Ellen, f. 1884, gift med Frederik With, f. 1878, bankfuldmægtig i Randers. Fire børn.
5. Carl Albert, f. 1886, d. 1888.
6. Povl Evert, f. 1889, socialinspektør på Frederiksberg, gift med Anna, f. Nielsen.

Jørgen Otto, søn af Augusta og O. E. Bayer, f. 1854, d. 1885, exam. jur., sagfører i Rudkøbing, g. m. Amalie Dorthea, f. Knudsen, f. 1853.

Johan Frederik Christian Marius, søn af Augusta og O. E. Bayer, f. 1855, d. 1872.

Anna Marie Elisabeth, datter af Augusta og O. E. Bayer, f. 1857, d. 1906, ugift.

Olivia Christiane, datter af Augusta og O. E. Bayer, g. m. Fr. Chr. Kierulf Petersen, f. 1856, d. 1928, landbrugskandidat, ejer af Thoruplund ved Odense, senere sekretær ved Randers Amts Landhusholdningsselskab. To børn:

1. Claudius, f. 1887, sagfører i København, g. m. Karen Margrethe. Et barn.

2. Svend, f. 1890, cand. pharm. Løveapoteket, Odense, g. m. Else, f. Lyngby. To børn.

Jørsine Caroline Dorthea, datter af Augusta og O. E. Bayer, født 1860, død i Rudkøbing 1941, ugift.

Laura Wilhelmine, datter af Augusta og O. E. Bayer, født 1862, død 1883, ugift.

Johan Albert, søn af Augusta og O. E. Bayer, f. 1864, forlagsboghandler i Aarhus, gift med Marie, f. Thomsen, f. 1866. Begge døde. To børn:

1. Karen Marie, f. 1892, g. m. bankfuldmægtig Butz, København.

2. Vibeke, født 1896, død 1897.

Rudolf Emil, søn af Augusta og O. E. Bayer, f. 1866, d. 1893.

Marie Augusta, datter af Augusta og O. E. Bayer, f. 1868, d. 1909, g. m. landinspektør Kruhøffer, Rudkøbing, f. 1861. Tre sønner:

1. Otto, f. 1891, grosserer i København.

2. Axel, f. 1892, ejer af Hovgaard i Hoptrup i Sønderjylland, g. m. Poula, f. Bramsen.

3. Erik Emil Bayer, f. 1894, afdelingschef i Magasin du Nord i Aarhus, gift med Gerda, f. Petersen.

Elisabeth, datter af Anine og Carl Nielsen, f. 1864, g. m. læge Valdemar Knudsen, København, f. 1860. En datter:

Gyde Marie, f. 1890, g. m. overretssagfører Albert Bohn-Christiansen, København.

Carl Christian, søn af Anine og Carl Nielsen, f. 1867, ingeniør i København, d. 1939, ugift.

Franziska, datter af Anine og Carl Nielsen, f. 1868, g. m. administrator i Det kinesiske Telegrafvæsen, Jul. Wolder, f. 1864. To døtre:

1. Astrid, f. 1901, bopæl Kokkedal, ugift.

2. Else Marie, f. 1905, g. m. kontorchef Kent, Kokkedal.

Julius Valdemar, søn af Anine og Carl Nielsen, f. 1870, tidl. forpagter på Gjorslev, nu godsejer Jul. Vald. Noël, Juulskov ved Nyborg. Gift 1. g. med Wilhelmine, f. Bay, gift 2. g. m. Gudrun Marie, f. Johannesen, og 3. g. m. Else Scavenius, f. Haxthausen. I de to sidste ægteskaber fire døtre:

1. Edith Elisabeth, f. 1902, g. m. godsejer Hidmark, Hofgaard, Østergötland, Sverige.

2. Alice Anine, f. 1905, g. m. forpagter Dahl, Klosterskovgaard på Møen.

3. Gerda Anine Noël, født 1927.

4. Birgit Bodil Noël, født 1928.

Silhoutklip af Peter Rasmussen-familien ca. 1835 (LANGELANDS MUSEUM).

RUDKØ -
BINGS
RAS -
MUS -
SEN

Kronik af
OLE MOR

**Rasmussen
Oberst Sam Colt**

Rasmussen
og Genera
Ahlefeldt

Liv og Levne

„Revolverens Opfindelse“
Af Ludvig Schrøder.

Rasmussen
og Greyskabe

Beskriver

Rasmussens Tid

Lokalhistorikeren

Beskriver
Rudk

